

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 Kasım 1958 — 100 KURUŞ — CİLT X

Sayı: 112

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

ATATÜRK'Ü ANLAMAK 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

D.P. İçindeki Hareketler; İş Birliği — Güç Birliği; Açık Arttırmacılar; Fiyatlar Mevzuunda Yeni Kararlar; Tedbirlerde Yeni Gedikler mi?; Amerikan Seçimleri; Cenevre Konferansı ve Rapacki Plânı; Orta-Doğu Olayları; İsrail ve Ürdün Açılış Nutku mu, Çalışma Raporu mu? ..... Yaşar **KARAYALÇIN** 2-7 7

İNCELEMELER :

Serbest Pazar ve Türkiye ..... **Doğan AVCIOĞLU** 9
Para Gelişmeleri Etrafında Yeni Düşünceler; Bir Cevap. .... **Dr. Oktay YENAL** 10
"Kadro"ların Analizi — III — ... **Ömer SÂKİP** 11

Bir Çeltikçi Köyünün Gelir - Gider Tablosu **HARMANDALIOĞLU** 14

OKURLARIN FORUMU :

Hürriyetçiler Suçlu mu? (İ. N. **ALKAN**); Tesanüt İstiyoruz (**M. DÜZGÜN**); Bir Mektup (**R. TÜRKÖZ**) 16-18

NE DİYORLAR :

Cami İnşaatı (İller ve Belediyeler Dergisi) nden; Petrol Borusu mu, Yoksa Yem Borusu mu? ..... (The Economist)den 18-20

KÜLTÜR VE SANAT :

Atatürk ve Cüceler **Faruk GÜVENÇ** 20
Seyirlik Köylü Oyunları ..... **Metin AND** 22

RESİM :

A.B.D. Resim Tarihinde Bir Gezinti ..... **Bilge KARASU** 22
Toplu Sergiler **Kaya ÖZSEZGİN** 23

ATATÜRK'Ü ANLAMAK

Bu yılın 10 Kasım'ında bir defa daha görüldü ki, Atatürk'ün ölüm yıldönümleri artık sadece hissî plânda kalmamakta, yavaş yavaş akli plâna doğru kaymaktadır. Gerçi son yılların olayları her sahada onun yokluğunu daha kuvvetle hissettirmekte ve bilhassa devrimci kütlenin üzüntüsünü arttırmaktadır ama, aynı olaylar Atatürk'ü ve onun gösterdiği yönü sadece duygularla değil, akilli, muhakemeye anlamak lüzumunu da ortaya koymaktadır.

Bir bakıma, Atatürk'ü bir şahıs olarak değil, bir düşünce tarzının

timsali, bir fikir olarak görmek gayretleri hiç de yeni değil. Daha onun sağlığında veya ölümünden hemen sonra, düşüncelerini ve yaptıklarını sistemleştirmeğe çalışanlar, ortaya "Kemalizm" doktrinini atanlar eksik olmamıştır. Bazan "altıok'un bir müteradifi olarak kullanılan, bazan daha geniş tarifler içine sokulan Kemalizm, itiraf etmek lâzımdır ki, hiçbir zaman tam bir doktrin veya tam, bir düşünce sistemi mükemmelliğine erişememiştir. Muhtelif fikirlerin ve muhtelif istikamet gösterişlerinin, aslında bunları ortaya atan kim-

se tarafından da istenmeyen bir kalıplaşmaya, bir dondurulmaya doğru gidilmesinde, biraz da o zamanki şartların etkisini aramak hiç yanlış olmaz. Atatürk devrimlerine inananlar, Birinci Dünya Harbinden sonra dünyayı saran "İzm"lerin arasında bağımsız bir düşünce sistemi ortaya atmak istemişler ve bunun sonucunda, tarif etmekte bir hayli güçlük çektikleri başka bir "İzm" le meydana çıkmışlardır.

Aslına bakılırsa, Atatürk'ün yaptıkları veya yapmak istediklerini belirli kalıplar içine sokmak, doğrudan

doğruya bu yapılanlarla veya yapmak istenenlerle tenakuz hâline düşmek olur. Şimdi, "altıok"taki düşünceler, aradan geçen zamanın ve içinde bulunduğumuz olayların ışığında yeniden yorumlandıkça, yeni mânalar kazandıkça anlaşılacaktır ki, Atatürk, Türk toplumu için dört başı mamûr ve hâzır bir düşünce kalıbı sunmamış, sadece bir istikamet göstermiştir. Yirmibeş yıl önceki "halkçılık" umdesine verilen mânayı veya bu umdeye dayanılarak neyin haklı gösterilmeğe çalışıldığını hatırlayanlar, elbette bugün eriştiğimiz merhalede ve bugünün şartları içinde o umdeyi aynı şekilde anlayıp uygulamaktan kaçınacaklardır.

Atatürk'ün asıl büyüklüğü, ortaya attığı fikirlerin, gerçekleştirdiği işlerin muazzamlığında değil, gösterdiği istikametinin doğruluğundadır. Atatürk'ün hiç yanlış adım atmadığı, hiç hatâ işlemediği, hiç yanlış düşünmediği inancına, hiç şüphesiz, ilk itiraz edecek olanlar, bizzat Atatürk'ü en çok sevenler olacaktır. Atatürk'ü sevmek ve Atatürk'e inanmak, onun her yaptığını ve her söylediğini daima teferruatta kalarak savunmakla değil, onun gösterdiği istikametinin doğruluğuna inanmakla olur. Kabul etmek lâzımdır ki, Atatürk'ün hayatı boyunca ileriye sürdüğü düşüncelerde de zahiri tenakuzlar olmuştur; asıl hatâ, o muazzam hayatın bir tek safhası üzerine kapamp kalmak ve o safhada ileriye sürülmüş fikirlerin gerisinde gelişen büyük temayı görmemektir. Akıl ve mantık yoluyla bu temayı anlamadan, teferruat ve perakende fikirler üzerinde duranlar, elbette ki, Birinci Büyük Millet Meclisi'nin açılışında kurbanlar kestiren, sarıklı hocalarla birlikte dua eden dehanın lâiklik hakkındaki sözlerini kavramakta güçlük çekeceklerdir. Türk Tarih Kurumu veya Güneş - Dil teorisi çalışmalarında Atatürk'ün yaptıklarını ve dediklerini hatalı bulanlar, aynı olayları, arka plânda gelişen büyük temanın ışığında inceledikleri, o sahada atılan adımları bu temaya göre atılmış - belki biraz aceci ve aceci - adımlar olarak gördükleri takdirde Atatürk'ü anlamakta daha az güçlük çekeceklerdir.

Atatürk, bir Marx, Hitler veya Lenin gibi yapmayı düşündüğünü, yaptıklarını veya yapacaklarını sistemli bir eserle ortaya koymuş, doktrin iddiası ileri sürmüş bir kimse değildir. Fakat hayatı, yaptıkları, düşündükleri, resmî veya hususî toplantılarda söyledikleri tahlil edildiği zaman, dehasına hâkim olan büyük tema bütün açıklığıyla ortaya çıkmaktadır. Bu tema, meselâ Ziya Gökalp'in "Türkleşme, islâmlaşma ve muasırlaşma"sı gibi karışık ve anlaşılması hayli güç bir tema değildir. Atatürk'ün hayatında, düşüncelerinde ve yaptıklarında sezilen tema, sadece "batılılaşmak"tır. İşte, "altıok"u, "Kemalizm" adı altında toplanan esasları veya Atatürk devrimlerinin gelişme istikametini bu ana temaya göre yorumlamak lâzım gelecektir. Meselâ, Atatürk'ün milliyetçiliği, milliyetçilik Batılı bir fikir cereyanı olduğu, Batı medeniyetinin ve Batı siyaset hayatının gelişmesinde rol oynadığı için benimsenmiş bir fikirdir. İleride, Batı düşüncesi milliyetçilik merhalesini gerçekten aştığı, evrenselliğe doğru yöneldiği bir gün, "Atatürk milliyetçi idi" diye milletlerarası işbirliği gayretlerinin dışında kalmak, bizzat Atatürk'ün tutumuna aykırı düşen bir iş olur.

Bugün Atatürk devrimlerinin karşılaştığı en büyük tehlike, bu devrimlere karşı açıkça cephe alanlardan değil, "batılılaşma" istikametindeki radikallikten uzaklaşıp, sentezciliğe başlayanlardan gelmektedir. Devrimleri ayakta tutan şey, bunları birbirine bağlayan ana düşünce ve görüş bütünlüğünde aranmalıdır. Başlangıçta gösterilen istikamete uygun bir ileri ve yeni hamle dışında, bu bütünlüğü bozacak herhangi bir sapma veya tâviz, Türk Devrimleri dediğimiz muazzam binayı bir gün - hem de devrimlerden birçoğu henüz ayakta - çatır çatır çökertecek kadar tehlikelidir. "Ya hep, ya hiç" sözü hiçbir yerde ve hiçbir zaman, Atatürk Türkiyesinde olduğu kadar önem kazanmamıştır.

Atatürk, radikalliği ve sentez kabul etmez devrimciliği, insanı hayrete ve hayranlığa düşürecek kadar

ileriye götürmüş bir timsal olarak dünya tarihinde yer edecektir. Kendisinin çok hoşlandığı, sevdiği ve bildiği bir musikiyi "batılı bütün içinde yeri yoktur" diye radyolardan atan ve Batı musikisini anlamağa milletiyle beraber kendisini de zorlayan bir insan, sadece bu hareketiyle kalsaydı belki küçümsenebilirdi. Fakat, aynı hareket, o büyük temanın, o ana istikametinin ışığında bambaşka bir mâna kazanmakta, muhteşem bir devrimcilik hareketi olarak gözükmektedir.

Atatürk'e bağlı nesiller, büyük dehâya âdetâ mistik bir şekilde yol gösteren bu ana istikameti rasyonelleştirmekle, bu istikamette atılmış adımları tabii ve kaçınılmaz hedeflerine ulaştırmakla mükelleftirler. Atatürk'ün gösterdiği yol, Atatürk'ün kaldığı safhadan başlamaktadır. Fakat ne yazık ki, son on yılın olayları, o safhayı bile kıskançlıkla muhafaza edilmesi gereken bir hâl mertebesine getirmiş, başka bir deyimle, Atatürk devrimlerinin esasındaki radikal dinamizmi, statik bir savunma şekline sokmuştur. Atatürk nesli, şimdi, Atatürk devrimlerini demokratik rejimin kaçınılmaz tehlikelerine karşı savunmakla meşguldür. Gönül bu savunma safhasının kısa sürmesini, devrimci karşı - taarruzun çabuk başlamasını ve bu karşı - taarruzun demokratik bir düzen içinde gelişmesini istiyor; çünkü demokrasi de, Atatürk'ün gösterdiği yol üzerinde erişilmesi gereken noktalardan biridir.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:

Abdullah F. UZUN

İdarehane: Büyük Han, No. 55

Yenişehir - Ankara

Tel: 26754

Haberleşme Adresi:

Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:

Ayyıldız Matbaası — Denizciler Caddesi, Saka Han, Alt Kat

Tel: 17507 — Ankara

Onbeş Günün Notları

D. P. İçindeki Hareketler

D. P. Meclis Grubu içinde, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı adaylığı için Refik Koraltan'a karşı Şem'i Ergin tarafından 168 i aşan arkadaşıyla birlikte açılmış olan mücadele, son günlerde başınımayı hayli işgal etmiş bulunuyor.

D.P. Meclis Grubu içinde bugüne kadar Menderes liderliğine karşı başlamış muhalefet hareketlerinde asıl sarkık, çok kere, Hükümet Başkanına kendisi için tehlikeliymiş gibi gözüküp bazı Bakanlık mevkilerini sağlama bağlamak arzusu olmuştur. Gerçekten, Başbakan, 1951 denberi kendisi aleyhinde Grup içinde baş göstermiş olan ayaklanmaları, bu ayaklanmaların elebaşılarını tatmin etmekle kolaylıkla önleyebilmiştir.

Bunun şimdye kadar bir tek istisnası olmuştur. O da, İsbatçıların partiden ihraciyle sona ermiş olan harekettir. 1955 Ekiminde IV ncü Menderes Kabinesinin düşmesi neticesini doğuran Grup isyanı bile, D.P. Genel Başkanı tarafından benzer metodlarla söndürülebilmiştir.

Manisa Milletvekili Şemi Ergin'in liderliğini yaptığı söylenen hareket ise, daha öncekilerden bazı bakımlardan ayrılmaktadır.

Son teşebbüste en ümit verici olan noktalar Ekim 1955 hareketinin aksine, önceden hazırlanmış şuurlu bir teşebbüsü oluşu ve bu teşebbüsün topladığı taraftar sayısının, isbatçıların hareketinin aksine, Meclis'te Menderes Hükümetini düşürebilecek kadar büyük olmasıdır.

D. P. herşeye rağmen, memleket içersinde yerleşmiş bir partidir. Bu parti, daha çok memleket içindeki muhafazakâr kuvvetleri temsil edecektir. Memleket siyasî panoramasının daha çok sol kanadında yer alan Cumhuriyet HalkPartisinin ilerici temayüllerinin yanında, İnkılâpları muhafazaya taraftar olması şartıyla muhafazakâr bir siyasî temayülün bulunması, iki partili demokratik oyunun oynanması bakımından çok faydalıdır. D. P. 1950'deki de-

mokratik mevzuata avdet eder ve bunun neticesinde 1961'de muhalefete düşerse, bir müddet sonra tekrar iktidara gelebilir. Ancak, D. P. bugünkü antidemokratik zihniyeti tasfiye etmedikçe, iktidardan düşecek ve iktidardan düştüğü vakit, artık bir parti olarak yaşama şansından bile mahrum kalmak tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu ise, sadece D. P. liler için değil, memleket sathına yayılmış kuvvetli bir ikinci partiyi meydana getirmek gayretini tekrar sarfetmek zorunda kalacak olan Türk Milletine de zarar verecektir.

Bütün mesele, Ergin hizbinin mensuplarının bu hakikatleri ne dereceye kadar anladıkları ve tesanütlerini ne zamana kadar muhafaza edebileceklerine bağlıdır. Bu konuda henüz kat'i bir hüküm verilemez. Böyle bir anlayış ve tesanüdün mevcut olup olmadığını olaylar yakın zamanda gösterecektir.

Ergin hizbi, eğer vazifesine şuurla ve iradeyle sarılmışsa elinde büyük bir imkân olduğunu bilmelidir. Bu hizip, pek tabiidir ki ilk önce D.P. Meclis Grubu içinde diğer milletvekillerini ikna etmelidir. Fakat, bu ikna faaliyeti semere vermezse, Ergin hizbinin oyları, B. M. M. de Menderes Kabinesini düşürmeye yeter. Bu takdirde, Ergin hizbi için dâva, D.P. den ihraç edilip edilmemek dâvası da olamaz. Zira, eğer Ergin hizbi mensupları D.P. den ihraç edilirlerse, D.P., bir parti olarak iktidarı, yine de (ve çok sağlam surette), kaybetmiş olur. Fakat, C.H.P. nin Meclis'teki reyleri, Şem'i Ergin'in başkanlık edeceği bir Hükümeti, (C.H.P. nin iştirâki olmaksızın) iktidarda tutmaya yetecektir. O zaman ise, D.P. nin Menderese sâdik unsurlarının büyük bir kısmının Ergin hizbine iltihakı, kuvvet muvazenesi civvelerinin en kaçınılmaz bir neticesi olacaktır.

Şuur, irade ve vatan sevgisi... Eğer Ergin hizbi diye bir hizip hakikaten varsa, bu üç vasıf ona bu işleri kolaylıkla gerçekleştirmek imkânını verecektir. Ve bu büyük teşebbüs gerçekleşince, eskiden yapılmış bütün hatâlar unutulacaktır.

İş Birliği — Güç Birliği

1954 seçimlerini müteakip Demokrat Parti iktidarının bir hamlede çıkardığı kanunlar, İktidar partisinin demokrasi-den ne anladığını ve kurmak istediği siyasî rejimin ne olduğunu belirtmiş oldu. Esas vazifesi iktidarı murakabe etmek olan zamanın muhalefet partisi Meclisteki pek az temsilcisiyle bu gidişe ve zihniyete karşı koymak istemişse de içinde bulunduğu müsait olmıyan şartlar kendisine bu imkânı vermemişti. Ancak iktidar partisinin bizzat kendi içinden çıkan bir grup milletvekili, Hür Partisini teşkil ederek, ama muhalefet partisinin Meclisteki vasıflı eleman azlığını telâfiye muvaffak olmuştur. Muhalefet partilerinin, iktidarın demokrasi anlayışına ve bunu tatbik edişine karşı aynı safda ve aynı gaye için giriştikleri mücadele, 1957 seçimlerinden evvel üç muhalefet partisi arasında bir işbirliği fikrini doğurmuştu. Böyle bir işbirliğinin tahakkuk etmesi halinde iktidarı kaybedeceğini anlayan Demokrat Parti, partilerin seçim esnasında işbirliğine mâni olacak gerekli kanunları Meclisten geçirdikten sonra derhal seçimlerin yenilenmesine karar vermişti. Bu kanunî güçlükler karşısında işbirliğini gerçekleştiremeyen muhalefet partileri ayrı ayrı seçimlere girmişler, iktidar partisine nazaran her üçü bir arada reylerin ekseriyetini (%52) elde etmiş olmalarına rağmen, memleketimizde mevcut seçim siteminin ekseriyet usûlü olması neticesinde ekalliyette kalmışlardı.

Bir müddet tereddüt geçirdikten sonra bu vaziyeti realist bir görüş açısından ciddi bir şekilde tetkik eden Hürriyet Partisi, memlekette arzulan demokratik nizamın bir daha geri dönülemez bir şekilde kurmayı gaye edinen bir teklifi diğer partilere arz etmiştir.

Muhalefetin «Meclis dışı ekseriyetini, «Meclis içi ekseriyet» haline getirmek üzere Hürriyet Partisi «Güç Birliği» formülünü ileri sürmüştür. Memlekette kuvvetli bir muhalefet cephesinin C.H. Partisinin iştirâki olmadan realist bir şekilde gerçekleştirilemeyeceğini gören bu parti ve müntesiplerinin Güç Birliği teklifi, C. H. Partisinde hüsnü kabule mazhar olmuştur.

Diğer taraftan, realist oluştuktan uzak ve daha ziyade siyasî bir romantizm içinde, C. M. Partisi ile hiçbir kuvvet ifade etmeyen T. K. Partisi, bu cep-

heye iştirâk etmeden kendi aralarında birleşmeğe gitmişlerdir.

Şahsî kanaat ve düşünceleri bir tarafa bırakarak meseleyi demokratik bir sistem ve zihniyetin gerçekleştirilmesi zaviyesinden mütalâa eden C. H. Partisi ile Hürriyet Partisi, Meclis dışı ekseriyetlerini Meclis içi ekseriyet haline getirmede attıkları bu ileri adım, memleket için faydalı olacaktır. Bugün için mevcut olan adedî üstünlüklerini ve teşkilâtlarının sağlamlığını, pazarlıkçı ve inhisarcı bir zihniyetle ortaya sürmemiş ve demokratik nizami, çift meclis, nisbî temsil, Kurucu Meclisi, Anayasa mahkemesi, isbat hakkı, hâkim teminatı, üniversite muhtariyeti ile tahakkuk ettirmeyi arzuluyunlarla güç birliği yapmağı deruhte etmiş olan C.H.Partisinin bu hareketi takdirde karşılansın.

Şunu da kaydetmek icabeder ki, iki partinin birleşmesi, her zaman ve her yerde müşkül bir mesele teşkil eder. C. Halk Partisiyle Hürriyet Partisinin birleşmesi de tamamen sancısız olmayacaktır.

Müşküller bilhassa psikolojik sahada meydana çıkabilir. Şöyle ki bazı C. Halk Partililer, Hürriyet Partisinin birleşme arzusuna hâkim olan esas düşünceyi, yani memleket menfaatinin parti menfaati üzerinde tutulmasını yanlış tefsir ederek bunu bir teslimiyet ifadesi olarak telâkki etmeleri mümkündür. Varit ise, bu zihniyetin çok yıkıcı ve tehlikeli olacağını kaydedelim. Hürriyet Partisinin hareketi, oportünizmden uzak, idealist bir harekettir. Bunu katıyken küçümsememek, lâıyk olduğu takdirle karşılamak, C. Halk Partisinin ve partililerin esas vazifesidir.

Diğer taraftan, Hürriyet Partisine mensup olanlar da, birleşmiş partinin müstakbel gelişmesi bakımından yapıcı olmayan davranışların önlenmesi de çok mühimdir. Meselâ, Hürriyet Partililerin C. Halk Partisi içinde ayrı bir zümre halinde kalmaları, fikir bakımından C. Halk Partililere nazaran kendilerini üstün addetmeleri yanlış olacaktır.

Görülüyor ki birleşme ameliyesinde her iki tarafa düşen mühim vazifeler vardır. Her iki taraf müsbet ve samimî bir anlayış zihniyeti ile hareket etmelidir. Birleşmiş partiyi bekleyen mühim memleket vazifeleri karşısında, yukarıda işaret ettiğimiz psikolojik güç

lüklerin halledileceğine ve şahsî enişmelerin kenarda bırakılacağına inanıyoruz.

Açık Arttırmacılar

Geçen hafta içinde gazete sütunlarını işgal eden iki haber, son yılların en çok konuşulan meselesini, yani devrimlerin muhafazası dâvasını bir defa daha ortaya attı. Biri, Demokrat Partiyeye, öbürü de Cumhuriyet Halk Partisine mensup iki milletvekili hakikaten «Allahlık» iki kanun teklifi sâyesinde, isimleriyle resimlerini gazetelerin baş köşelerine geçirmeğe muvaffak oldular ve — akıllarınca — seçmenlerinin gözüne biraz daha girdiler. Bunlardan ikincisi, «sokakta dinî kisvelere müsaade edilmesi yolunda teklifte bulunduğu hakkındaki haberleri kesin bir şekilde yalanlamakla, mensup bulunduğu devrimci partiyi irtica okşayıcılığı» ile damgalanmaktan kurtardı.

Tekliflerden birincisi, yani Demokrat Partili milletvekili tarafından ileriye sürüleni, mahiyet itibariyle en korkunç olanıdır ve bazı şartlar tevsih ettirildiği takdirde», erkeklerin ikinci bir kanı almalarına müsaade olunmasını istemektedir. Teklif sahibi — eğer kendisine konuşma fırsatı verilirse— çok muhtemelen Kur'an'dan, islâmiyetten değil, tıptan, ilimden bahsedecek, bu suretle ortaya attığı teklifin irtica ile ilgisi bulunmadığını, gerçeklere dayanmadığını söyleyecek, son yıllarda çok moda olan «müslüman atom âlimleri» sözüne bir de «müslüman tıp âlimleri» lâfını ekleyecektir. Şurasını idrak edemeyecektir ki, eğer ileriye sürdüğü delillerde gerçek payı varsa, bu takdirde prensip bakımından kadınlara da aynı hakkın tanınması gerekecektir. Böyle olunca, milletvekilinin bu teklifinden sonra, vatandaşlardan birinin karısı ortaya çıkar da «benim kocam, yirminci yüzyılın medenî Türkiyesinde bu çeşit tekliflerde bulunan bir milletvekilini beğenecek kadar akli zaafı malûldür, binâenaleyh yargıç kararıyla kendime ikinci bir koca tefrik edilmesini saygılarımla...» diye dilekçe verirse, acaba ne buyrulacaktır?

Fiyatlar Mevzuunda Yeni Kararlar

Uzun bir kararsızlık müddetinden sonra Ticaret Vekâleti peynir, süt,, zeytinyağı ve nebatî yağlar gibi maddelere yeni fiyatlar tesbit etti.

8 Kasımda alınan bu karar çeşitli zaviyelerden ehemmiyetlidir. Evvelâ, kararın alınmasından evvel uzun bir tereddüt ve kararsızlık safhasından geçilmiş olması şayanı dikkattir. Nebatî yağ piyasasının aylardanberi nebatî yağlar hususunda karar verilmesini bekliyordu. Eski fiyatlar muhafaza mı edilecekti? Yeni narhlar mı tesbit edilecekti? Yoksa fiyatlar serbest mi bırakılacaktı? Bu hususlar tamamen meçhul bulunmakta idi. Takdir edilmelidir ki, bu tereddüt safhası, çok mühim maddeleri ilgilendirmesi itibariyle bu maddelerin istihsali ve ticareti ile uğraşanlar bakımından zararlı olmuştur. Müstahsil ve tüccarın emniyette hareket etmesi, istihsal şartlarını az çok katıyete bilmesine bağlıdır. Fiyat rejimi bakımından son yıllar esnasında vuku bulan müteaddit değişmeler istikrar ve emniyeti ortadan kaldırmış, iktisadî faaliyetleri baltalamış, müstahsillerin istikbale ait plânlara yapmalarına sekte vurmuştur. Bu bakımdan durum henüz düzelmiş değildir. Filhakika birkaç ay içinde fiyat rejiminin tekrar değişmişliğini kim temin edebilir?

Fiyatlar hususundaki son kararların meydana getirdiği diğer bir mesele de şudur: Fiyatları devlet zoru ile tesbit etmek sistemi iktisadî hayatımızın daimî bir unsuru haline mi geldi? Narh tesbit etmek yolu ile iktisadî hayatı tam zim etmenin ancak fevkalâde zamanlara (harb gibi) münhasır bir çare olduğu malûmdur. Harp zamanındaki bu sistemin muvaffak olması kuvvetli bir devlet teşkilâtının mevcudiyetine bağlıdır. Kaldı ki devlet teşkilâtının kuvvetli olduğu memleketlerde dahi fiyatları devlet zoru ile tesbit etmek usulü, dediğimiz gibi hiçbir zaman daimî bir usul değildir. Devletin iktisadî hayata zecrî bir tarzda müdahale etmesinin tür lü mahzurları da son yıllarda memleketimizde fazlasıyla görülmüştür. Ticaret Vekâletinin son kararı memleketimizde bu usulün devam ettirilmesinin istendiğini gösteriyor.

Bu usule başvurmak zarureti, enflasyon neticesinde fiyatların hızla yük-

selmesinden ileri gelmişti. Fiyatları durdurmak üzere kanun yolu ile çeşitli teşebbüsler yapıldı, hiçbiri netice vermedi. 4 Ağustos'taki stabilizasyon politikası takip edilmekte, emisyon ve kredilerdeki artışlar frenlenmektedir. Bu siyasetin mantıkî unsurlarından biri de devletin iktisadî hayata müdahalesine son vermektir. Öyle ya, talep şişirilmeleri durdurulduğuna göre, fiyatlar umumî seviyesinin üzerinde tazyik icra eden tehlike böylece bertaraf edilmiş olmuyor mu? Bu şartlar altında, alt üst edilmiş olan fiyat - bünyesinin hakikî şartlara intibak etmesine müsaade etmek lâzımgelmez mi? ?

Son olarak da, fiyat tesbiti işinin bir de pek de ilmi şekilde yapılmadığını kaydetmek yerinde olacaktır. Meselâ zeytinyağı fiyatının yine alçak tutulduğu anlaşılıyor. Bu husus, zeytinyağı için tesbit edilen fiyatın, diğer nebati yağların fiyatlarıyla mukayese edildiğinde meydana çıkıyor. Çeşitli sültere konulan fiyatlar arasında büyük farklar vardır. Bu şartlar altında, inek sütünün, pastörize süt için tespit edilen fiyata satılması ihtimal dahilindedir.

Tedbirlerde Yeni Gedikler mi?

4 Ağustos tarihinde ihdas edilen yeni döviz primleri ve kredi politikasından bâzı inhirafın vuku bulunduğu dair emareler mevcuttur.

Bir müddet evvel, bir koordinasyon kararı alınmış ve Ticaret Vekâletine, zeytinyağı ticaretinde bulunmak üzere, Merkez Bankasına 20 milyon liralık Hazine bonusu kırdırmak selâhiyeti verilmişti. Mezkûr 20 milyon lira, 4 Ağustos tarihinde, Merkez Bankasının devlet sektörüne açabileceği 150 milyon liralık kredi plafonuna dahil midir, değil midir? Dahil değil ise, 4 Ağustos'ta tesbit edilen kredi politikasından bir inhiraf karşısındayız. Ayrıca, Eylül ayında Maliye Vekilinin Vaşington'a giderek Amerikan hükûmetiyle, zirafazlaların Türkiye'ye sevkinden tahassül edecek Türk liralardan 225 milyon lirayı sarfetmek selâhiyetini elde etmiş olduğu da malûmdur. Mevzu bahis 225 milyon lira, 4 Ağustos tedbirleriyle derpiş edilen 150 milyon liralık plâfonun haricindedir. Bu 225 milyon lira ne gibi maksatlar uğruna kullanılmış veya kullanılacaktır? Bu husus meçhul

dür. Stabilizasyon programının selâmetle yürütülmesi bakımından, çeşitli cihetleri ve safhaları hakkında efkârı umumiyyeye bilgi verilmesi çok faydalı olacaktır.

Henüz tevsik etmek imkânını bulamadığımız, fakat kuvvetli rivayet halinde olan başka bir mesele daha var. 4 Ağustos'ta tespit edilmiş olan Merkez Bankası kredi plafonu neticesinde, hesapları daima açık vermiş olan iktisadî devlet teşekküllerinin yine müşkül mevkiye kalmış oldukları şüphesiz idi' Devalüasyon neticesinde, bu teşekküllerin hariçten satın aldıkları mal zeme ve tesisatın masrafı da takriben üç misli yükselmiştir. Mezkûr teşekküllerin yeni duruma intibak etmeleri için rasyonalizasyon tedbirleri almaları, personel masraflarında tasarruf yapmaları, yatırım programlarını gözden geçirmeleri icabeder. Yeni şartlara intibak ancak bu şekilde olabilir. Rivayet edildiği tarzda, yeni kambiyo rejiminde iktisadî devlet teşekküllerine, ithalât bakımından imtiyazlı bir rejim tanımak ise her bakımdan çok mahzurludur. Söylendiğine nazaran, Maliye Vekâleti, iktisadî devlet teşekkülleri için, ithalât masraflarının hesaplanmasında, 9,00 liralık kurun değil, 2,80 lik kurun tatbik edilmesine müsaade etmiştir. İktisadî devlet teşekkülleri de iki kur arasındaki farkın tevliht ettiği yekûn kıymetince Maliyeye borçlanmaktadırlar.

Bu usul, hem 4 Ağustos'ta kabul edilen devalüasyon sisteminin ruhuna aykırıdır. hem de kapalı bir yoldan tekrar enflasyona gitmekten başka bir şey değildir. Bu usul neticesinde, ithalât bakımından, iktisadî devlet teşekkülleri ile hususî sektör arasında izahı katıyyen mümkün olmayan bir farklılaşma kabul edilmiş oluyor. Saniiyen, vadedildiği gibi, mezkûr teşekküllerin hesapları yine denkleştirilmeyip, bunlar farklı bir yoldan devlete borçlanmaya devam etmiş oluyorlar. Bu tatbikatın şayyet varit ise 4 Ağustos ameliyesinin ruhuna tamamen aykırı olduğu bârizdir.

Amerikan Seçimleri

Anayasa hükümlerine göre «Kasım ayının ilk pazartesi gününü takibeden Salı günü» Aemirakada yapılan seçimler, aylardanberi yapılan tahminleri doğru çıkardı ve Demokrat Parti bu seçimlerden ezici bir üstünlükle çıktı.

Bilindiği gibi, Amerika'da her iki yılda bir (sonu çift sayıyla biten yıllarda) yapılan seçimlerle Temsilciler Meclisi'nin bütün üyeleri ile senatörlük süresi altı yıl olan Senato üyelerinin üçte biri yeniden seçilir. Ayrıca, Eyalet devletlerindeki valilerin çoğu da bu seçimler sırasında yenilenmiş olur. Nitekim, son seçimlerde 48 validen 33 ü için yeni seçim yapılmıştır.

Demokrat Parti, bu son seçimlerden önce de Kongrede çoğunluğu elinde bulunduruyordu. Büyüklüğü ve nüfusu ne olursa olsun her Eyalet Devletini temsilen ikişer senatörden meydana gelen 96 üyeli Senato'da Demokratların 49 senatörüne karşılık Cumhuriyetçilerin 47 senatörü vardı. Şimdi, 4 Kasım seçimlerinden sonra nisbetler 62 ye karşı 34 şeklini almıştır.

Temsilciler Meclisine gelince Eyaletlerin nüfus nisbetlerine göre seçilen temsilcilerden meydana gelen bu 435 kişilik mecliste, Demokratların çoğunluğu 200 e karşı 235 ti. Son seçimler bu nisbeti 152 ye karşı 283 olarak değiştirmiştir.

48 eyaletteki valiler bakımından seçimlerden önce 29 valiliği ellerinde bulduran Demokratlar şimdi bu sayıyı 34 e çıkarmışlar, böylece Cumhuriyetçilerin elinde ancak 14 valilik kalmıştır.

Görüldüğü gibi, Amerikan seçmeninin oyları, hiç şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde, Demokratlara doğru kaymıştır. Bunun sebepleri arasında, Amerikanın iç iktisadî durumunu, tarım maddelerinin fiyatlarından doğan memnuniyetsizliği, yavaş yavaş genişliyen işsizliği saymak mümkün. Nihayet, iki dönemden beri iş başında bulunan Eisenhower idaresinin eskimiş olmasını da buna ilâve etmek lâzımgelir. Bu arada, Dulles'in dış siyaseti yüzünden Amerika'nın zaman zaman harp uçurumunun kenarına kadar sürüklenmiş olması da Amerika seçmeninin memnuniyetsizliğini arttırdığına şüphe yoktur.

Kuvvetler ayrımı prensibinin hâkim olduğu Amerikan hükümet sistemi, burada izahı hayli uzun sürecek sebepler dolayısıyla, Cumhuriyetçi bir Başkanın Demokrat çoğunluğun elinde bulunan bir Kongre ile birlikte çalışmasına imkân vermektedir. Tabii, her iki kuvvet de aynı partinin elinde bulunsaydı, bu birlikte çalışma çok daha ko-

lay ve âhenkli olabilir. Şimdi ise, Eisenhower, başkanlık süresinin son yıllarında karşısında muhalif çoğunluğu ikna edebilmek için daha fazla çalışmak lüzumunu hissedecek ve hiç şüphesiz bu ikna gayretlerinin bir kısmını teşkil eden «Beyaz Saray Kahvaltıları»nın sayısı da bir hayli artacaktır.

Dış politika ve dış yardım sahasında, esas bakımından, Eisenhower idaresinin büyük güçlüklerle karşılaşacağı tahmin edilemez; çünkü bu konuda Demokrat Partinin ana görüşü de Cumhuriyetçilerinkine çok yakındır. Yalnız, Dulles'in Uzak Doğu siyaseti bakımından Demokratların itirazları eskidenberi malûm olduğuna göre bu sahada zaten başlamış olan «mantiğa ve gerçeğe dönüş» hareketinin daha da hızlanması beklenebilir.

Demokratların zaferini gölgeliyen tek taraf, New York eyaletinde milyarderler arasında cereyan eden mücadelelerin Makarios dostu diye bilinen Averell Harriman'ın mağlûbiyetiyle sona ermesidir. Rockefeller'in kuvvetli bir şahsiyet olarak ortaya çıkması, gelecek başkanlık seçimleri için Demokratların aşırı derecede iyimser davranmalarını önleyecektir. Tabii, Rockefeller'in Kıbrıs meselesinde hemen Türk dostu kesileceği beklenmemelidir. Çünkü New York'taki Yunanistanlı göçmenlerin sayısında bir değişiklik olmamıştır.

Cenevre Konferansı ve Rapackı Plânı

Cenevre'de Atom denemelerinin durdurulmasına dair Üçlü Konferans başladıktan kısa bir müddet sonra, aynı bir Konferansın inceliyeceği baskınların önlenmesi usûlleri (yani silâhsızlanmanın kontrolü) konusunun da ilk Konferans tarafından incelenmesi ilgililerce kabul edilmiştir.

Geçen Nisan ayındanberi, atom denemelerinin durdurulması konusundaki Amerika görüşünde bazı önemli değişikliklerin meydana geldiği müzahede edilmiştir. Gerçekten, Birleşik Amerika, daha önce, silâhsızlanmanın diğer veçheleri hakkında yeter bir anlaşmaya varılmadıkça, atom denemelerinin durdurulamayacağı kanaatinde idi. Bugün, Batı Devletleri arasında bu kanaati muhafaza eden tek Devlet, bir

an önce kendisine ait bir atom bombasına sahip olmak isteyen Fransa'dır. Birleşik Amerika'nın görüş değiştirmesinin sebebi de, herhâlde, Nevada'da son yaptığı tecrübelerin, yer altında atomik infilâklerle radyoaktivite yayıyan atomik infilâkleri gerçekleştirmek sahasında hayli ileri neticelere götürmüş olmasıdır. Birleşik Amerika, bu durumda, Cenevre Konferansı başlatılmaması için denemelerin durdurulmasını ve eğer bu konferans başarıyla neticelenir ve kontrol sisteminin tesisine başlanırsa, (bir yıl kadar sürecek olan) bu sistemin tesisi işinin devamı müddetince de; denemelerin durdurulmasını kabul etmekte, savunma ihtiyaçları bakımından mahzûr görmemiştir. Birleşik Amerika'nın bu teklifte bulunmasına rağmen, Sovyetler Birliği, denemelerin kayıtsız şartsız ve müddetsiz olarak durdurulmasını teklif etmekte berdevamdır. Hattâ, Moskova, bu teklifi derhal kabul edilmediği için tekrar denemelere başlamaktan ve böylece Vaşington'u da aynı yolda bir karar almaya sevk etmekten çekinmemiştir. Bunun sebebi, Birleşmiş Milletlerdeki Sovyet Delegatesi Zorin'in de itiraf ettiği gibi, Sibiryâ'da son defa yapılmış olan denemelerin etüdünün bitmiş olması ve Moskova'nın, bu sahadaki geriliğini telâfiye çalışmak için yeni denemeler yapmak ihtiyacını duymasıdır.

Birleşik Amerika'nın atom denemelerinin durdurulmasını, silâhsızlanmanın diğer veçhelerinden ayrılmasını, her yıl uzatılabilmekle beraber, müddetle mukayyet olarak ve kontrol sistemine bağlamak suretiyle kabul etmesi, ihtiyatlı olduğu kadar makûl bir husustur. Geçen 21 Ağustosta kapanmış olan İngiltere, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki Eksperler Konferansı, denemelerin durdurulmasını kontrolünün ilmen mümkün olduğunu göstermişti. Bütün mesele şimdi, Sovyetler Birliğinin ve Komünist Çin'in, kendi ülkeleri dahilinde ilmen lüzumlu asgarî sayıdaki kontrol postalarını kabul edip etmeyeceklerine bağlıdır. Şunu da hatırlamak gerekir ki Sovyetler ezcümle, füze ve taktik atom silâhları bahsinde ilerleme kaydetmeye devam ettikçe, diğer bir deyişle, silâhsızlanmanın diğer veçheleri sürüncemede bırakıldıkça, Batı dünyası için, Atom denemelerini ilânihaye durdurmaya râzı olmak, tehlikeli olması ihtimali me

bir taahhüde girmekten ibaret kalmaktadır.

Ancak, Polonya Dışişleri Bakanı Rapackı'nın Oslo'ya yaptığı resmî ziyaretten sonra, Orta Avrupa'da Atom silâhlarından tecrit edilmiş bir bölge tesisi hakkındaki plânında yapmış olduğu tâdiller, silâhsızlanmanın diğer veçheleri konusunda da bazı ümitler doğurmuştur. Mr. Rapackı, Moskova'nın da tasvibiyle, plânını iki safhaya ayırmış ve ilk safhada Polonya, Çekoslovakya, Batı ve Doğu Almanya'daki yabancı kuvvetlerin atom silâhlarına sahip olabilmelerine cevaz vermiştir. Bu suretle, atom silâhı kullanamama vecibesi, ilk safhada, sadece, saydığımız Orta Avrupa Devletlerine yükletilmiş olmaktadır. Bahse konu bölgedeki, Sovyet, Amerikan, İngiliz, Fransız ve sair yabancı birliklerin atom silâhlarından tecridi ise, aynı bölgedeki konvansiyonel birliklerin azaltılmasıyla muvazi olarak yürütülecektir. Bu fikir, prensip itibarıyla, NATO çevrelerinin, silâhsızlanmanın safhalarının tatbikinde, Batı ile Demirperde taktik birlikleri arasındaki ateş kudreti ve hareket kabiliyeti muvazenesi hususundaki pek haklı endişesini karşılayabilecek mahiyettedir. Ancak, prensibi itibarıyla tatminkâr olan bu fikrin, askerî plâncılık meselelerinin çok kısıldığı devrimizde, Polonya - Sovyet hududundan daha geriye gitmeyecek olan ve barış zamanında Batılılardan asgarî dört ve savaş zamanında da asgarî altı kere üstün olan Sovyet konvansiyonel birliklerine, NATO'nun stratejik üslerini ve sanayi bölgelerini işgal için büyük bir kolaylık vereceğinden endişe etmek câizdir. Rapackı Plânı, teferuatından bahsetmemekle beraber, Orta Avrupa Bölgesinde karadan ve havadan kontrolü de kabul etmektedir. Kanaatimizce, bu kasar ileri adımlar atıldıktan sonra, Varşova Paktının, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı hâline gelmiş olan ve hemen hemen aynı fikirlerin Orta Avrupa yerine, Avrupa'da daha geniş bir bölgeye tatbikini isteyen Batı plânına iltihak etmemesi için ciddi bir sebep kalmamış olsa gerektir. Bu da, Sovyetlerin, silâhsızlanma işinde, askerî avantaj kazanmak arzusunun vazgeçmeleriyle mümkün olabilecektir.

Orta - Doğu Olayları

Ortadoğu yine tiyatrovâri olaylara sahne oluyor. Gerçekten, Yarbay Abdüsselâm Arif'in Bağdatta tevkil edilmesi ve Ürdün Kırâlinın uçağının Suriye üzerinde yakalanmağa çalışıldığının iddia edilmesi, başka türlü vasıflandırılmaz.

Suriye semalarındaki korsanlık hikâyelerinin, Kral Hüseyin bakımından faydası, kendisine sâdik Bedevî unsurlar nezdindeki prestijini arttırmak olacaktır. Yoksa, Kırâlin bütün Ürdün çalısı tarafından, sırf bu hikâyeler dolayısıyla birdenbire sevmeye başladığını sanmak hayâl olur. Bize öyle geliyor ki eğer Birleşik Arap Cumhuriyeti idarecilerinin, Kırâlin uçağını zaptetmeye kalkıştıkları iddiası, onların şimdiye kadarki bâzı davranışlarına ne kadar uyuyorsa, Ürdün idarecilerinin de, böyle bir efsaneyi uydurmaktan fayda beklemeleri kendi geleneklerine okadar uyar. Meselenin hikâye tarafından çok, Haşimî Hanedanının, Ürdünden ayrılmamak için son gayretlerini sarfettiğini gösteren veçhesi önemlidir.

Irakta cereyan eden olaylar ise, çok daha önemli sayılmalıdır. Irak'ın, Birleşik Arap Cumhuriyetinin derhâl bir eyaleti hâline gelmesini istiyen Yarbay Arif'in Başkan Nasır tarafından desteklenmediğini gösteren bâzı işaretler vardır. Buna karşılık, Başbakan Kasım, eski ihtilâl arkadaşına karşı, Irak'ın Birleşik Arap Cumhuriyetiyle eşit, liberal ve federalist esaslar üzerinden ve ancak vakti gelince birleşmesini istiyen Millî Demokratik Partinin (ki soyal - demokrat temayülü bir teşekküldür) ve aynı şekilde düşünen İstiklâl Partisinin (Geylânî'den çok, Siddık Şenşale bağlı) bir hizbinin desteğinden başka, Irak komünistlerinin de desteğini haiz olduğu görülmüştür.

Bu, Moskovanın, Arapların birleşmesini pek de teşvik etmediğini gösterir bir olay sayılabilir. Nitekim, son defa Prag'daki menfasından bir demec veren, (birleşmeden sonra Başkan Nasır tarafından feshedilen) Suriye Komünist Partisinin Genel Sekreteri ve bütün Arap Maşrıkı komünistlerinin lideri Halit Bektaş, Başkan Nasır'ın demokratik saymadığı Anayasasını ve cesaretsiz

bulduğu ziraat reformlarını şiddetle tenkid etmiş; partisinin çalışmaya devam ettiğini açıklıyarak, Arap kurtuluş ve birlik hareketine, bundan böyle, kudretsizliğini göstermiş olan burjuvazi yerine, komünistlerin liderlik etmelerinin zamanının geldiğini söylemiştir.

Bu hareket devam ettiği takdirde, Başbakan Kasım'la Irak Komünistlerinin ve onların desteklediği Kürt lideri Barzanînin açılmasını da beklemek mümkündür. Herhalde, Bektaş'ın bu son demeci, Ankara ve Tahran Hükümetlerini rahatsız etmek (ve hattâ bir aralık Nuri Saîd Paşayı tedirgin etmek için) bâzı Arap radyolarından yapılan Kürt tahrikçiliğinin, bunu yapanlara sağlayabileceği pek kısa vâdeli taktik faydaların çok üstünde, yine onu yapanlara, çok büyük zararlar getirebileceğini gösterse gerektir. Son günlerde, bâzı Komünist ve Kürtçü unsurların Kerkük Türklerine karşı giriştiği tecavüzler, Bağdatta bâzı çevrelerin gözünü açar gibi olmuştur. Bu temayülün, (şayet bu konudaki haberler doğrusa) hızla gelişmesi temenni olunur. Fakat, diğer taraftan, bir Türk vatandaşımızın Kerkük'ten hudut dışı edilmesi, bu temayülün kuvveti hakkında bizi haklı bir şüpheye düşürmüştür. Ancak, öyle sanıyoruz ki 14 Temmuz Bağdat İhtilâli Arap miliyetçiliğini birtakım çok önemli fiilî problemlerle karşı karşıya getirmiştir. Türk diplomasisinin sabırlı çalışmaları, belki de Kahire ve Bağdattaki liderlere, Bektaş ve Barzanî gibilere karşı Türk ve Arap menfaatlerinin bir olduğunu isbat edebilir.

İsrail ve Ürdün

İngiliz kuvvetlerinin çekilişinden sonra, Ürdünde rejimin ıskatı ve Ürdünün (Bağdat'tan ziyade) Kahire tarafından ilhak edilmesi ihtimallerinin biz zat Ürdün halkının çoğunluğunun rızasıyla gerçekleşmesinin İsrailde endişe doğurmasını anlayışla karşılamamak kabil değildir. Ancak, bu endişeleri karşılamak için İsrail'in teklif ettiği hal suretlerini tasvip etmek kabil olamaz. Gerçekten, İsrail, Ürdün, Birleşik Arap Cumhuriyeti veyahut Irakla ne şekilde olursa olsun birleştiği takdirde, Amman tarafından 1948 harbi esnasında ilhak edilmiş olan Doğu Filistin'in askersizleştirilmesini istemekte ve bu dileği gerçekleştirilmediği takdirde ise, kuvvet kullanacağına dair imalarda bulunmaktadır. İsrail ülkesi de askersizleştirilmedikçe, Doğu Filistin'in askersiz hâle sokulmasının Ürdün'ün bu parçasını tamamen müdafasız bırakacağı muhakkaktır. Ne Araplar, Doğu Filistin'in askersizleştirilmesini; ne de İsrail kendi ülkesinin askersizleştirilmesini kabul etmeyeceklerdir. İsrail'in emniyetini olsun, Arap komşularınınkini olsun korumanın en iyi çaresi, belki de, Kahire'nin Gazze'de fiilen yapmış olduğu şekilde bir Birleşmiş Milletler Polis Kuvvetinin, İsrail'in bütün hududu boyunca iki taraflı olarak yerleştirilmesi olacaktır. Aksi halde, İsrail'in niyetlerinden Arapların şüphelenmelerini anlayışla karşılamamak mümkün olmaz.

Açılış Nutku mu, Çalışma Raporu mu?

Yaşar KARAYALÇIN

Öğrencileri yetiştirmek, bilim ve teknolojinin ilerlemesi için inceleme, araştırma ve yayınlar yapmak, Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözlü ve yazılı ile halka yaymak, memleketin ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün meseleleri inceleme ve öğretim konusu yapmak üniversitelerin Üniversiteler Kanununda yazılı başlıca vazifeleri arasında yer alır. Üniversite ve fakülteler bu vazifeleri yerine getirmek maksadıyla kurulmuş muhtar âmme müesseseleridir.

Muayyen hizmetlerin ifasıyla müstakillen vazifelenendirilmiş resmî bir müessese bu hizmetleri gereği gibi ifa edebilmek için şahsî ve aynî vasıtalarla, kanunî ve i-

darî imkânlarla muhtaçtır. Üniversite, muhtar bir müessese olarak, Devletten hizmetlerin en iyi bir şekilde ifa edilebilmesi için lüzumlu vasıtaları ve imkânları istemek hakkına sahiptir. Buna mukabil kendisine tahsis edilen bu vasıtalarla hizmetlerin ne şekilde ve ne dereceye kadar ifa edilebildiği hakkında hükümete ve halkoyuna bilgi ve hesap vermesi de kanaatimizce en tabii bir vazifesidir.

Pek mühim ve müstesna bir âmme hizmetini ifa ile görevlendirilmiş bulunan üniversite ve fakültelerimizin, yıllık faaliyetleri hakkında, yüksek bir mercele rapor vereceklerine dair Üniversiteler Kanununa herhangi bir hüküm yoktur. Üniversite ve

fakültelerden gerekli hususları sormak' hakkını haiz olan Millî Eğitim Bakanları da -yanılmıyorsak- kanunun 12 yıllık tabikati esnasında bu selâhiyeti kullanarak üniversitelerden böyle bir rapor istemişlerdir. Muhtar bir âmme müessesesi olan fakülte ve üniversitemiz de her nedense faaliyetleri, meseleleri ve ihtiyaçları hakkında yıllık bir rapor hazırlama yoluna gitmemişler, Türk halkoyu, idari ve teşri mercilerin önünde aleni, samimi ve ciddi bir muhasebe yapmamışlardır.

Gerçi bütçe müzakereleri esnasında veya sözlü sorular dolayısıyla üniversite temsilcileri veya Millî Eğitim Bakanı tarafından komisyonlarda veya TBMM. Genel Kurulunda üniversite çalışmalarına ve meselelerine temas edilmemiş değildir. Ancak bütün bu hallerde teşebbüs üniversite ve fakültelerden gelmemiş, konuşmalar ancak milletvekillerinin üzerinde durdukları muayyen meselelere ve faaliyetlere inhisar etmiş, üniversite ve fakültelerin çalışmaları ve meseleleri bir bütün halinde ortaya konamamıştır. Üstelik münferit müzakere veya izahlar da gereği gibi alenileşmemiş ve çoğu basılmamıştır.

Üniversite ve fakültelerin çalışmalarına ve meselelerine yeni öğretim yılının başlaması dolayısıyla yapılan açılış törenlerinde, rektörlerin veya dekanların verdikleri açılış nutuklarında da temas edilmektedir. Bu açılış nutukları kanaatımızca hiçbir zaman resmî bir çalışma raporunun yerini tutamazlar. Bir defa rektör nutkunu üniversitenin temsilcisi olarak vermekle beraber bu nutuk üniversitenin yüksek organları tarafından hazırlanmış veya tasvip edilmiş değildir. Konuşanın 'resmî' sıfatına rağmen nutuk «şahsi» mahiyetini muhafaza etmektedir. Bundan başka bir açılış töreninin dar çerçevesi içine üniversitelerin bir bütün olarak umumî ve her fakültenin kendine has meselelerini ve çalışmalarını sığdırmak esasen imkânsızdır. Açılış nutuklarının sonradan üniversite tarafından neşredilmesi mütaddır. Fakat basılmış da olsalar aktüel bir siyasî mesele ile ilgili olmadıkça bu nutukların ilgili mercilerde hiçbir ciddi inceleme konusu olmadığı bilinen bir haldir. Halkoyu ve basın da sadece günlük bir haber olarak açılış nutku üzerinde durur ve sonra üniversite ve fakültelerin nutukta temas edilen meseleleri bile unutulur, gider.

Üniversiteler bir milletin hayat ve mukadderatı üzerinde müessir olabilecek pek ağır vazifeler deruhte etmişlerdir. Bu ağır ve ağır olduğu kadar şerefli vazifelerin ne nisbette ve ne şekilde ifa edilebilmekte olduğunu üniversitelerin icra ve teşri kuvvetine ve Türk halkoyuna açıkça bildirmeleri gerekir. Muhtar bir âmme müessesesi ve hele bir ilim ve öğretim müessesesi olarak üniversite her yıl ne yapıldığını, nelerin yapılamadığını ve neden yapılamadığını bir raporla bütün ilgililere duyurmalı, meselelerini, hizmetlerin daha iyi ifası için ne gibi vasıtalara ve imkânlarla ihtiyacı olduğunu bu raporlarda açıkça belirtmeli ve müşahhas tekliflerde bulunmalıdır. Her yıl aleni bir raporla halkoyunun ve yüksek bir merciin huzuruna çıkma keyfi-

yeti hiç şüphe yok üniversite ve fakültelerde hizmetlerin daha dikkatli ve titiz bir şekilde ifasına ve mesuliyet duygusunun daha çok gelişmesine sebep olacaktır. Bu raporlar ayrıca üniversitelerle ilgili her türlü münakaşalara ciddi bir istikamet verecek, fikirlerin dağılmasını, yersiz takdir veya tehditleri, ilimde demagoji tehlikesini de büyük ölçüde önleyecektir. Bundan başka yıllık raporlar üniversite hizmetlerinin aksamasında hangi merciin mesuliyet ve vebal altında olduğunu da tesbite imkân verecektir.

Her öğretim yılı sonunda kürsü ve enstitüler, fakülte genel kurullarına çalışmalarını, müstakbel faaliyet programlarını, meselelerini ve ihtiyaçlarını birer raporla bildirmeli ve bu raporlar üzerinde genel kurullarda müzakere açılarak bir neticeye varılmalıdır. Bu sadece muhtar bir âmme müessesesine yakışan ciddi bir hareket değil, yalnız bir öğretim müessesesinin tabii bir davranışı değil, aynı zamanda muhtar ilim müesseselerinde muhtemel keyfi hareketleri ve suiistimalleri önleyecek, çoğunluğun veya bazı kürsü sahiplerinin tahakkümüne mâni olacak, ilmi çalışma ve araştırmaların bir plân daire-sinde ve verimli bir şekilde cereyanını da temin edecek bir yoldur.

Her fakülte bu raporları birleştirerek üniversiteye kendi raporunu göndermeli ve neşretmeli, üniversite de fakültelerin raporlarına dayanarak üniversitenin bütünü-nü ilgilendiren çalışmaları, meseleleri ve dilekleri bir rapor halinde daha üst mercie takdim ve neşretmelidir. Biz bundan başka bu raporların selâhiyetli bir mercide incelenmesinin ve o merci tarafından da ayrı

bir rapor hazırlanmasının ve gerekirse fakülte ve üniversitelerin bu rapora mukabil bir raporla cevap vermesinin üniversitemiz ve Türk kültür hayatı için çok daha hayırlı olacağı kanaatindeyiz. Böyle bir usul Türk İdare Hukukuna yabancı değildir ve halen bazı âmme müesseseleri için tatbik de edilmektedir. Teşri ve icra kuvvetinin temsilcilerinden, üniversitelerin ve Türk maarifinin tanınmış simalarından teşekkül edecek böyle bir mercide hiç şüphe etmiyoruz, üniversitelerin çalışmaları, meseleleri ve temennileri daha etraflı ve günlük siyasî endişe ve temayüllerin üzerinde bir görüşle incelenir ve üniversite ve fakültelerin mukabil bir raporla cevap vermeleri imkânı gerçek durumun anlaşılmasına ve aydınlanmasına büyük ölçüde yardım eder.

Müessir ve ciddi bir kontrol esasına dayanmayan her âmme müessesesi er-geç soysuzlaşmaya, verimini kaybetmeye, ciddi yoldan ayrılmaya mahkûmdur. Yeni öğretim yılına girerken rektörlerimizin ve dekanlarımızın açılış nutuklarını dinlemek öğrenciler ve öğretim üyeleri için şüphesiz bir zevktir. Fakat bunların yanında fakülte ve üniversitelerin yıllık çalışmalarını, müstakbel faaliyet programlarını, çeşitli meselelerini, müşahhas teklif ve temennilerini de bir rapor içinde görmek ve okumak istiyoruz. Bunun için Üniversiteler Kanununa açık bir hüküm ilâve etmeye lüzum bile yoktur. Öğretim üyelerinin çoğunluğunda ve sayın rektör ve dekanlarımızda bir çalışma raporunun, en az bir açılış nutku kadar mühim olduğu kanaatinin yerleşmesi kâfidir.

İncelemeler

Serbest Pazar

Doğan AVCIOĞLU

Altı Avrupa memleketinin kurduğu Müsterek Pazar (Avrupa İktisadî Camiası), gümrük tarifelerinin % 10 nisbetinde indirilmesi ve ithalât kotalarının genişletilmesi suretiyle, önümüzdeki yılbaşından itibaren filen işlemeye başlayacaktır. Müsterek Pazarın gayesi, üyeler arasında tam bir gümrük birliğinin gerçekleşmesidir: Dış memleketlere karşı tek bir gümrük tarifi si tatbik edilecek, içeride malların iş gücünün ve sermayenin tedavülü tamamıyla serbest olacaktır. Bir kelimeyle Müste-

rek Pazar, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Holânda ve Lüksemburg'u iktisaden tek bir memleket yapmaya çalışmaktadır. Bu iktisadî birleşmenin siyasî neticeleri olacağı da aşîkârdır: Müsterek Pazarın taraftarları, iktisadî yoldan ilerliyerek, harbin sonundan beri rüyası görülen "Avrupa Birleşik Devletleri" projesini hakikat haline getirmeye çalışmaktadırlar.

Müsterek Pazarın güttüğü ikinci bir gaye, Fransa, Belçika ve İtalyanın Afrikadaki ve diğer bölgelerdeki toprakları-

nı (1) Müşterek Pazar memleketlerine, iktisaden sıkı sıkıya bağlamaktır. Gayeye erişmek için, bu topraklara gümrüklerini muhafaza etmekle beraber Müşterek Pazar memleketlerine serbestçe mal satmak hakkı tanınmış, camianın az gelişmiş memleketlerinde kullanılmak üzere bir yatırım fonu kurulmuştur.

Müşterek Pazarın teşkili, geriye kalan on bir Avrupa memleketinin menfaatleri bakımından bir tehlike teşkil etmektedir. Tehlike gelişmiş veya az gelişmiş Avrupa memleketleri için aynı mahiyette değildir. Başta İngiltere olmak üzere, İsveç, İsviçre v.s. gibi sanayileşmiş Avrupa memleketleri, önlerine dikilen müşterek gümrük tarifesinin, Müşterek Pazar memleketlerine sanayi mamülleri satma imkânlarını azaltacağını, düşünmektedirler. Az gelişmiş memleketler, az çok benzer ziraî maddeler ihraç eden Güney İtalya, Güney Fransa ve Afrika memleketlerinin avantajlı durumları dolayısıyla, Avrupadaki büyük ihracat pazarlarını kaybetmekten korkmaktadırlar. Meselâ bütün % 30 nisbetinde bir himayeye mazhar olmaktadır. Bu avantaj, bahis konusu toprakları, ziraî istihallerini büyük ölçüde arttırmaya sevkedeceğinden, Türkiye ve Yunanistanın ihracat durumları gittikçe nazikleşecektir. Geniş bir Pazarın istihali ve gelirleri arttırarak Avrupanın ithalât ihtiyacını çoğaltması mümkündür. Fakat bu genişlemenin, az gelişmiş memleketlerin muhtemel ihracat kayıplarını karşılayabileceği şüphelidir. Diğer taraftan başta Almanya olmak üzere, dışarda yatırım yapmak imkânına sahip memleketlerin fonları Müşterek Pazar çerçevesinde kalmaya zorlanmaktadır. Bu durum, Türkiye ve Yunanistana Avrupadan gelmesi muhtemel sermaye kaynaklarını azaltacak veya kurutacaktır. Demek ki iktisadî kalkınmalarını gerçekleştirmek için ihracat imkânlarını arttırmak ve yabancı sermaye celbetmek zorunda bulunan az gelişmiş Avrupa memleketleri, Müşterek Pazarın kurulmasıyla, âdeta cezalandırılmaktadırlar.

Az gelişmiş Avrupa memleketlerinin şu veya bu şekilde Müşterek Pazara katılmaları sayesinde, bu mahzurların izalesi mümkündür. Hâlen ortada İngilterenin babilğini yaptığı Serbest Pazar fikri vardır: Serbest Pazar (Avrupa İktisadî Ortaklığı) dış memleketlere tatbik edilecek gümrük tarifelerinin tayininde üyelerin hür bırakılması, fakat üyeler arasında ticaretin serbest yapılması fikrine dayanmaktadır. Gümrük Birliği anlaşmasına nazaran, İngiliz teklifi son derece mütevadidir:

Avrupa'nın iktisaden tek bir memleket haline gelmesi düşünülmemektedir, sadece ticaret imkânlarının arttırılması istenmektedir. Hatta İngiltere, Commonwealth memleketlerinin ve kendi müstahsillerinin menfaatlerini hatırlayarak, ziraî mahsullerin hiç değilse büyük bir kısmının Serbest Pazar dışında kalmasını arzulamıştır. Tek kelimeyle İngilterenin gayesi Avrupa içinde "serbest bir sanayi pazarı" tesisidir. Tabii ki İngilterenin arzuladığı tip bir Serbest Pazar, az gelişmiş Avrupa memleketleri için hiç de hoş bir şey değildir. Bu teklif olduğu gibi kabul edilirse

Türkiye ve Yunanistan gibi memleketler, İngiliz sanayi memleketlerine kapılarını açacaklar, fakat ziraî mahsullerin İngiltereye girişinde bir gümrük duvarıyla karşılaşacaklardır. Teklifin sanayileşmemiş memleketler bakımından anormallığı Serbest Pazar müzakerelerinin hazırlanmasıyla vazifelendirilen, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının gözünden kaçmamış, az gelişmiş Avrupa memleketlerinin hususî şartlarının gözönünde bulundurulması prensip itibarıyla kabul edilmiştir. İngiltere dahi teklifinin acayipliğini anlamış, bu mevzuda tâviz vermeye râzı olmuştur. Fakat münakaşa daha ziyade, sanayileşmiş Avrupa memleketlerinin Müşterek Pazarla münasebetlerinin ne olacağı meselesi etrafında dönmekte ve Fransız ve İngiliz tezleri çarpışmaktadır. Az gelişmiş Avrupalı dostlar, zaman zaman işitilen güzel lâflara rağmen, Fransa ve İngilterenin egoist mücadelesinin hararetine kapılarak adeta unutulmuşlardır. Bu psikolojik hava içinde, az gelişmiş Avrupa memleketlerinin ufak tefek tâvizler mukabilinde - bir kalkınma fonu tesisi gibi - Serbest Pazara katılmaya davet edilmesi ve katılmazlarsa "elimizden geleni yaptık, daha ne isterler ki" denmesi mümkündür.

Acaba Türkiye hangi şartlar altında Serbest Pazara katılmaya rıza gösterebilir? Türk Hükümetinin bu mevzuda çoktan beri hazırlanmış bir görüşü olması lâzım gelir. Ne çare ki hemen hemen her şeyin bir esrar perdesi altında cereyan ettiği memleketimizde Hükümet, halk efkârına görüşünü açıklamak lüzumunu duymamıştır. Bu hususta verilen bütün bilgi, Dışişleri Bakanının, müteaddit İstanbul - Paris yolculukları sırasında, hava meydanında verdiği bir iki kelimelik beyanlardan ibarettir. Birbirine çok benzeyen beyanlarda, Serbest Pazarın Türkiye'ye getireceği munzam dış yardım imkânları belirtilmektedir. Ancak bu dış yardımın fiyatı ne olacaktır? Trabzon Milletvekili İsmail Şener'in istediği gibi, ziraî mahsullerin Pazara dahil edilmesi ve bir yatırım fonunun teşkili, Türkiye'nin muayyen bir devre sonunda pazarlarını Avrupaya açmasına kâfi gelecek midir? İhracat imkânlarının artışı dış ticarete mâni olanların kaldırılmasından doğacak mahzurları karşılayabilecek midir? (2)

Bu suallerin cevapları meçhuldür. Belki de bir kaç doların hatırı için, Türk iktisadiyatı, hazır olmadığı bir yolculuğa sürüklenilmek tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Hiç şüphesiz müşterek veya serbest pazarın dışında kalmak Türkiye'nin menfaatine aykırıdır. Kalkınmayı yürütmek için Avrupanın sermayesinden faydalanmak, uygun şartlarla ve fazla miktarda mal satmak, en iyi malları en ucuz şekilde alabilmek ve iktisaden Avrupa camiasının bir parçası olmak büyük bir avantajdır. Avrupa Türkiye için her bakımdan ideal bir pazardır. Pazara giriş kapılarının daraltılması, kalkınma meselelerinin hallini zorlaştıracaktır. Yalnız Türkiye çocukluk çağında bulunan ve dış ticaret tahditlerinin gerisinde silinmesi güç kötü itiyatlar kazanan sanayiini belli bir müddetin sonun-

da, Avrupanın rekabetine açabilecek midir? Elbette ki az gelişmiş memleketlere ve diğer üyelere tanınması muhtemel 10-12 senelik devre zarfında, Türk sanayiinin prodüktivitesini arttırmak, mamüllerin kalitesini yükseltmek için büyük gayretler sarfetmek lâzımdır. Buna rağmen, Türk sanayiinin ileri Avrupa sanayiinin hücumlarına dayanması (3) zayıf bir ihtimaldir. Şimdiden -10-12 yıl sonrası için de olsa - böyle bir taahhüde girişmek, em hafif tabiriyle bir kumardır. O halde temel meseleyi Türkiye ve diğer az gelişmiş Avrupa memleketlerini Serbest Pazarın nimetlerinden faydalandıran, fakat mahzurlarından koruyan bir formülün bulunması teşkil etmektedir. İlk bakışta böyle son derece tatlı bir pazarlığa, diğer Avrupalı memleketlerin yanaşmayacağı düşünülebilir. Her nimetin bir külfet mukabili olduğu ileri sürülebilir. Fakat bizzat Müşterek Pazar memleketleri, Afrikadaki toprakları için "külfetsiz nimet prensibi"ni tanımışlardır. Müşterek Pazar anlaşması bunu açıkça söylemektedir.

(Hakikaten anlaşmanın 131 nci maddesinde Afrika topraklarının Müşterek Pazar memleketleriyle birleşmelerinden gayenin bu memleketlerin "iktisadî ve sosyal kalkınmalarının teşviki" olduğu belirtilmektedir. Bu prensip tatbikatta, Afrika topraklarının, altı Avrupa memleketinin teşkil ettiği geniş pazara, imtiyazlı bir şekilde mal satabilmesi şeklinde tezahür etmektedir. "Altılar" daha da ileri giderek, belli başlı ziraî mahsullere uzun yıllar için fiyat garantisi verilmesi hususunda prensip anlaşmasına varmışlardır. Fiyat garantisinin bu memleketlerin ziraî istihsalini arttıracığı ve istihsalî arzu edilen istikamete sevkedeceği aşîkârdır. Bundan başka hususî bir kalkınma fonu kurulmuştur. Bu fon ilk beş yıl zarfında Afrikada 581 milyon dolar tutarında yatırım yapacaktır. Fonun faaliyeti "dış tasarruflar" teminine mâtuflar baraj, yol, liman v.s. gibi sosyal sermaye yatırımlarına inhisar etmektedir. Bu tesislerin mevcudiyeti, gümrük avantajı da hesaba katılırsa esasen kıt'aya alışık olan, Avrupa hususî sermayesini daha büyük ölçüde, Müşterek Pazara dahil Afrika topraklarına çekecektir. Demek ki bu topraklara, gümrüksüz geniş bir pazar açılmakta, fiyat garantisi verilmesi düşünülmekte ve sermaye ihtiyacı karşılanmaktadır. Bu büyük avantajlara mukabil Afrika topraklarından gümrük mânialarını kaldırması istenmemektedir. Onlar, anlaşmanın 133 ncu maddesine göre "Kalkınma ve sanayileşme zaruretlerine uygun düşen" veya "bütçeye gelir kaynağı teşkil eden" gümrük vergilerini alabileceklerdir. Yani anlaşma tek taraflıdır: Afrika toprakları Müşterek Pazarın nimetlerinden faydalanabilecek, mahzurlarından korunacaklardır.

İktisadî kalkınmanın bir "icabı" olarak Afrika topraklarına tanınan "külfetsiz nimetler" in, aynı şekilde kalkınma meselesini halle çalışan az gelişmiş Avrupalı ortaklardan esirgenmesi için hiçbir makûl sebep mevcut değildir. Esasen az gelişmiş ortaklara tanınması istenen bu avantajlar, aslında külfetsiz bir nimet değildir. Bu memleketlerden istenen külfet, ilerideki

müşterek nimet için, iktisadî kalkınmalarını geniş Avrupa pazarına intibak edecek şekilde yürütmektir. Meselâ ziraî yatırımlar Avrupada talebin muhtemel seyrine göre yürütülmelidir. (4) Sanayie tanınan himaye, ilelebet pahalı ve kalitesiz mal imâl etmek için bir sebep olmamalıdır. Hatta sanayileşmiş memleketlere ihracat yapablen bazı sanayi kollarının kurulması az gelişmiş üyelerin menfaati icabıdır. Az gelişmiş memleketleri bekliyen külfet budur. Kalkınma yolundaki ortaklar, bu külfetin icaplarını yerine getirmesini bilirlerse, külfetin nimetlerinden kendileri kadar zengin Avrupalı ortaklar da faydalanacaklardır.

Batı memleketlerinin, bugünün menfaatleri uğruna yarının avantajlarını unutmıyacak kadar cömert ve uzak görüşlü olacaklarını temenni etmek lâzımdır.

Kısaca, Türkiye üç beş dolar peşinde koşmaktan çok, onu Avrupa iktisadî bütü-

nünün bir parçası olmasına imkân verecek şartların gerçekleştirilmesine çalışmalıdır. Avrupa İktisadî Birliği - kalkınma icaplarının tanınması şartıyla - bu imkânı getirmektedir. Bu imkândan ne dereceye kadar faydalanılabileceğini, Türkiye'nin önmümüzdeki yıllarda iktisadî siyaseti tâyin edecektir.

(1) Anlaşmaya dahil az gelişmiş top raklar :

Fransız Batı Afrikası: Senegal, Sudan, Gine, Fildişi Sahili, Dahome, Moritanya, Nijerya, Yüksek Volta.

Fransız Hattüstüva Afrikası: Orta Kongo, Ubangi, Şari, Çat, Gabon.

Sen Piyer ve Mikölon, Komor takımdaları, Madagaskar ve tâbi toprakları, Fransız Somalisi, Pasifikteki Fransız toprakları, Güney Kutbu ve civarındaki Fransız ada ve toprakları.

Togo Muhtar Cumhuriyeti.

Kamerun (Fransız vesâyeti altında) Belçika Kongosu ve Ruanda-Urundi. Somali (İtalyan vesâyeti altında) Yeni Gine (Holânda kısmı)

(2) Geçen asrın ikinci yarısında gelişmiş Kuzey İtalya ve az gelişmiş Güney İtalya arasında vukubulan gümrük birliğinin, Güneydeki sanayii yok ettiği hatırlanmalıdır.

(3) İleri ve az gelişmiş memleketler arasında firmanın, sanayi kolunun büyüklüğü, ikmal imkânları, tecrübe, idarî bilgi, yetişmiş bir işçi kütlesi, teknik personel v.s. gibi dış tasarruflar (external economies) bakımından büyük farkların 10-12 yıl gibi kısa bir devre zarfında kaldırılmasına herhalde imkân yoktur.

(4) Birleşmiş Milletlerin 1957 Avrupa Raporunda önmümüzdeki 20 yıllar zarfında, Avrupada hububat, patates istihlâkının azalacağı ve sebze, meyva, et istihlâkının hızla artacağı belirtilmektedir.

Para Gelişmeleri Etrafında Yeni Görüşler: Bir Cevap

Dr. Oktay YENAL

Osman Okyar Forum'un 109 ncu sayısında, aynı derginin evvelki nüshalarında çıkan "Türkiyede Para" başlıklı iki yazıma cevap veriyor.

Makalesine "Fikir hayatımızda tartışma lüzumu" hakkında çok veciz ve faydalı bir girişle başlaması beni çok sevindirdi. Kendisine teşekkür borçluyum. Ancak, makalenin ilk kısmında ileri sürülen düşüncelere her kelimesi ile ortak olmak insana makalenin ikinci kısmında aynı derecede tasvip edilmeyen fikirlere işaret etmek borcunu da yüklüyor. (Tabii Forum okuyucularının sabırları müsaade ettiği nisbette...) Aşağıda Okyar'ın yazısından aldığım cesaretle Okyar'ın yazısına cevap vermeğe çalışacağım.

Osman Okyar yazısında yalnız emisyon-mevduat münasebetlerini ele almakta ve bu orana tesir edebilecek faktörleri iki büyük grupta toplamaktadır:

1. "Halkın servetini mevduat veya nakit şeklinde muhafaza hususundaki tercihi."

2. "...Bankaların ellerine geçen parayı kredi ile kasaları arasında bölme imkânı."

Yazar önce ikinci gruptan başlıyor, emisyon-kredi katsayısını hesapladığını söylüyor ve neticede 1953 den sonra bu katsayıda önemli bir düşüş olmadığını bildiriyor. Fakat, "Oktay Yenalin isabetli bir şekilde ifade ettiği gibi," diye başlayan ikinci cümle emisyon-mevduat katsayısını değil, açık olarak mevduat-kredi katsayısını kastetmektedir. Daha doğrusu bizde bu münasebetin (mevduat+Taahhüt+Sermaye) — (Kredi) katsayısı olarak hesaplanması icap eder. (Mahiyet itibarıyla taahhüt Merkez Bankasının ve diğer işletmelerin mevduatı, sermaye de hissedarların mevduatıdır ve hepsi "bankaların ellerine geçen para" katagorisindedir.) Şu halde,

Osman Okyar'ın hesapladığı katsayının ne benim kastettiğim, ne de kendisinin kabul ederek tahliline esas yaptığı ikinci münasebet ile doğrudan alakası vardır. Okyar emisyon-kredi katsayısı yerine "bankaların ellerine geçen parayı kredi ile kasaları arasında bölme imkânının katsayısını hesap larsa bu katsayının 1953 den sonra düşüğünü görecektir.

Gelelim birinci unsura, yani halkın servetini mevduat veya nakit şeklinde muhafaza hususundaki tercihine. Okyar evvelki makalelerinde halkın servetini şu üç şekilde tuttuğunu ferzediyordu:

"Halkın servetini belli başlı üç şekilde muhafaza edebileceğini düşünelim: Nakit olarak, mevduat olarak ve nihayet reel fiziki mal şeklinde." (Forum, Sayı: 104)

Son yazısında reel mal tahlilden çıkarması kanaatimce isabetli olmuştur. Fakat reel mal ayrı tutulduğuna göre artık serveti bölmekten değil, yalnız servetin "likit" kısmını, yani parayı cep ile banka arasında bölme huyundan bahsetmek lâzımdır. Böyle olunca, geçen yazılarımda da iddia ettiğim gibi, Keynes teorisinin para talebi tahlili ve Osman Okyar'ın bu âletlerle yaptığı muhakeme emisyon-mevduat münasebetlerini aydınlatmağa yardım etmemektedir. Okyar son yazısında hâlâ eski "muamelât ve spekülasyon saikleri ile artan para talebi" yönünden yaptığı izahata ısrar edip etmediğini söylemiyor. Bu sefer sadece "Enflasyonun tevilit ettiği sebepler dolayısıyla serveti mevduat şeklinde muhafaza temayülü zayıflamış, elde nakit tutma lüzumu kuvvetlenmiştir." diyor ve bu neticenin "tabii ve normal" ve "akla ilk gelen ihtimal" olduğunu iddia ediyor. Kanaatimce böyle bir netice ne tabii ve normaldir, ne de akla ilk gelen ihtimaldir ve hâlâ Osman Okyar enflasyonun

mevduat üzerindeki tesiri hakkında beslediği inancın teorik izahını yapamamıştır.

Okyar'ın benim iddialarım hakkındaki tenkit ve suallerine gelince, bunları aynı sıra ile cevaplandırmak istiyorum.

(1) Banka hesaplarımızda "tasarruf mevduatı" ile "diğer mevduat"ın kesin olarak ayrılmadığı hususunda Okyar'ın fikrine iştirak ederim. Fakat dış ticaret borçlarının direkt tesirlerinin "diğer mevduat" hesabında görüleceğini farzetmek herhalde gerçekten uzak değildir; bizim yaptığımız da bu idi.

(2) Okyar dış ticaret borçlarının tamamının Merkez Bankasına devredilmediğini, diğer bankaların Merkez Bankasına taahhütlerinde ve Merkez Bankasındaki bankalar mevduatında vukubulan artmanın gösterdiği gibi devredilen kısım yüzünden kaydedilen nakdin bile Merkez Bankası reeskontu ile telâfi edildiğini iddia ediyor. Ben ise aynı hâdiselerin şöyle izah edilebileceğini sanıyorum:

a) Bankalar dış ticaret borçlarının tamamı için Merkez Bankasına borçlanmışlardır. (Taahhüt hesabında artış, mevduatta azalış) Bu kadarı mevduat azalışını izaha kâfidir.

(b) Ödedikleri kısım için ise kasalarında azalış, Merkez Bankasındaki mevduatlarında artış doğmuştur.

Bu izahı sadece Osman Okyarın müşahede ettiği taahhüt ve Merkez Bankasındaki bankalar mevduatı artışını, dış ticaret borçlarının Merkez Bankasına devri kararı karşısında mevduatta görülen duraklama ile bağdaştıran bir hipotez olarak ileri sürüyorum. Mesele muhasebe

kaydından ibaret olduğu için bankacılarımız kolaylıkla gerçeği aydınlatırlar.

(3) 1954 senesinden itibaren emisyon-tasarıf mevduatı katsayısında da azalma görüldüğü doğrudur. Bunun da kredi yaratmanın zorlaşması neticesi olduğu, daha doğrusu 1954 den evvelki yüksekliğin kredi yaratmadaki kolaylık yüzünden vuku bulduğu şeklinde izah bana makul gelmektedir.

Yazıyı bitirmeden evvel temel iddialarımı kısaca tekrar etmekte fayda var :

(1) 1950-56 senelerinin ilk yarısında dış ticaret borçlarının muhtelif bankalarda birikmesi kümülatif bir şekilde mevduat artışına sebep olmuş, 1954 den sonra, bu borçların Merkez Bankasına devri kararı başta olmak üzere, alınan kredi kayıtlamaları tedbirleri bu anormal artışa durdurmuştur.

(2) Enflasyonun emisyon - mevduat münasebetlerine tesiri peşin olarak söyle-nemez. Okyarın yapmış olduğu para tale-bi tahlili de bu hususu izah edemiyor. Belki mevduat artışının yavaşlamasında enflasyonun da tesiri olmuştur. Fakat bunun nasıl olduğunu, mevduat artışındaki yavaşlamanın hızla artan fiyatlar neticesi olduğunu Osman Okyar henüz gösterememiştir kanaatindeyim.

“Kadro” ların Analizi

III.

Ömer SAKIP

Milli kurtuluş hareket ve hamlelerinin teori bakımından açıklanışında, her zaman için doğru ve değişmez bir fikir, inanç sistemi arayıp göstermek çabasında Kadro, iç ve dış sebepler olmak üzere iki yönden etki altında kalmıştır. Zaten, bu fikir ve inanç oluşumunu sırf iç ya da sırf dış etkilere bağlayıp göstermek, kendilerini en sonunda, ya kozmopolitliğe ya da şovenizme sürükleyebilir.

Dışarıdan gelen sosyal - politik etkiler:

Kadroların yayımlandığı devir, “Birinci Dünya Savaşı”nın bütün pürüzlerinin yaşandığı, tartışıldığı devirdir. Toprak, iş-gücü ve sonra da “pazar” olarak ham madde kaynaklarını ellerinde tutup yeryüzünü daha önceden paylaşmış sömürgeci uluslarla bu kaynaklardan yoksun, teknik gelişimini tamamlamış kapitalist ülkeler arasında ilk cihan savaşı patlak vermiştir: 1914 - 1918.

Ama bu savaş “kör-düğüm”ü çözememiştir. Ham madde kaynakları, yatırımcı bir bölüşmeye uğramaksızın, gene eski sahiplerinin ellerindedir. Passifizm - barışseverlik - rolüne bürünen büyük demokrasiler - Amerika, İngiltere, Fransa - savaştan aldıkları yaraları sarıp sarmakla uğraşırken; öte yanda ilkin sessiz, giderek yaygaracı bir militarist savaş potansiyelinin yeni temelleri atılmaktadır. Almanya’da Hitler, işçi sınıfını tavlama için kullandığı “sosyalizm” sözcülüğünü ırkçı, totaliter nasyonalizmiyle karıştırıp ortaya değişik bir teori atmakta ve aynı ekonomik koşulların etkisiyle İtalya’da Mussolini, - bir eski sosyalist -, hem barışçı hem sömürgeci demokrasilerin karşısına “Faşizm”le çıkmaktadır.

Ayrıca, dikkatler, zaten çöküş ve çözümlüş halindeki iki büyük toprak derebeyliğinin - Rus Çarlığı, Osmanlı İmparatorluğu - savaş sonu tasfiye şekillerine çevrilmiştir. Rus Çarlığı, demokratik ilkelerde bir yıldan bile kısa bir duraklayıştan sonra - Kerensky Hükümeti - dış savaşı iç savaşa çevirmiş; hem emperyalizme hem feodalizme hem de kapitalizme reaksiyon gösterip “Proletarya Diktatörlüğü”ne sığınmıştır. Yeryüzünde ilk defa denenen bu sosyal hareket çok şıkkeklili tepkiler ve yankılar yaratmıştır.

Yeryüzünde gene ilk defa, Demokrasilerin sağ yanında faşist, sol yanında ko-

münist karakterli totaliter devlet tipleri yer almıştır. Ki, daha savaşa geçmeden önce, arsız arası, gerek politik alanda gerekse teorik alanda birbirlerine sataşıp duracaklar ve (İspanya iç savaşında) bir “gövde gösterisi” yapacaklardır.

İç koşullardan gelen sosyal - politik etkiler :

Osmanlı İmparatorluğu ise; yenilgisi “tescil” edildikten ve toprakları parçalanıp gittikten sonra da, “ANA VATAN”ında sömürgecilerin ikinci saldırısına uğramıştır. İSTİKLÂL SAVAŞI, böylece, dışarıdan gelen saldırganla (emperyalizm) onun içerdeki iş-birlikçisine (= Hilâfeti temsil eden Padişahlığa = feodalizme) silâhlı bir reaksiyon olarak doğmuş; Türk ulusu, “işini bitirmeğe gelen”lere açtığı bu ölüm-kalım savaşında, millî sınırlarını yeniden çizirken, zarar gördüğü ümmetçilikten millî şuur anlayışına sıçramıştır.

Nedir ki; yalnız bizim için değil, tarihteki her millî uyanış, aynı sebeplerden aynı sonuçları doğurmakta; ekonomik yapıda kapitalizm’e, sosyal-politik yapıdaysa “egemenlik ulusundur” tezleriyle demokrasi’ye geçişin bir ifadesi olmaktadır. Bizde de, Cumhuriyetin ilanı, “Büyük Millet Meclisi”nin kuruluşu, üyelerinin pek ilkel bir biçimde olsa da “halk tarafından” seçilişi ve onların da “Cumhurbaşkanı”nı seçilişi; tek parti devri yazarlarının bütün dolambaçlı, üstü kapalı “ikrar”larına karşı millî sınırlar içinde her çeşit ekonomik faaliyetin vatandaşlar tarafından serbestçe yapılabilmesi, aslında, burjuva-demokratik devrim’i denilen sosyal hareketin şeklen tamamlanmasının ve tanımlanmasının birer işaretini teşkil eder.

Hareketi başarıya ulaştıran asker şefler, barışla birlikte, apoletlerinden sıyrılıp halk içindeki sivil hayatın kumanda yerlerine geçerek demokratik bir düzene istek ve özelemlerini belli etmişlerdir. Şimdi genç Türkiye Cumhuriyeti, kendi halkını “muasır medeniyet seviyesine” ulaştırmak için ikiye ayrılan yolun ağzındadır :

1 — Teknik bakımdan bizden önce gelişmiş ülkelerin zahmetle geçtikleri ve bu gün geldikleri klâsik yol. (Sınıf tezadına yer verse de FORM olarak benimsenmiş demokrasiyi, yurttan bütün müesseseleri, ekonomik-sosyal koşullarıyla bir arada alıp

kullanmak.)

2 — Form olarak benimsenmiş demokrasiyi - çeşitli mahzurlarından ötürü - SUBSTANS (cevher) olarak da benimsemeyi gereksiz bulan totaliter yol.

İşte, Türkiye Cumhuriyetinin 1923 - 1946 yılları arasındaki gidişi, bu iki yol arasında kesin bir tercih yapılmaksızın, zig-zag’larla doludur. “Sınıfsız ve tezatsız millet olmak gayemizdir. Fakat henüz sınıfsız ve tezatsız bir millet değiliz” - sayı: 11, Sayfa: 17. - diyen Kadro Dergisi, savunduğu tezlerle garip bir mantık çelişmesine düşerek, daha çok, ikinci yolun teorisini yapmıştır.

Her sosyal akım, kendi teorisini ya önceden hazırlamıştır, ya da sonradan kurmuştur. Kadro; anti-emperyalist ve anti-feodal Türk millî kurtuluş hareketini anti-kapitalist bir görüşle süslerken, sanımızca, her çeşit fatalizme meydan okur ve hayat, toplum sorunlarını “tarihi materyalist” metotla incelerken, yukarıda belirtmeğe çalıştığımız etkilerin baskınındadır. İnanç bakımından idealist, yöntem bakımından materyalist oluşunun ilişkileri buradadır. (I)

Ancak, Kadro’cuların fikir tutumlarında, her zaman ve herkes için olduğu gibi; daha özel, daha kişisel ilişkileri arayıp bulmak ve sözgelisi, ana kültürlerini savaş sonu başarısız bir proletarya devrim denemesi yapan - başta Almanya, Avusturya, Macaristan’dan almış olmalarını izlemek de, bize olağan gelmektedir. Çünkü tekniğin arasız, süreli gelişiminde Arz toparlağı insanlar için gitgide küçülür. Amerika’nın (x) eyaletindeki bir yeni buluş uzakdoğunun (Y) köyünde dalgalanarak gelip yankılar uyandırabilirken; buna paralel olarak, endüstrisi çok gelişmiş ülkelerin kendi sosyal problemlerini çözümlemek için ortaya attıkları bir doktrin de, az gelişmiş bir ülkenin aydın’ında çağrışımlar yaratılabilir.

Fikir, sanat ürünleri, elbette ki, dibinde bir kapital birikimi yatan teknikten daha tez, daha geniş ölçüde yeryüzüne dağılmakta, herkesin “malı” olabilmektedir. Bir doktrin anlaşılmada, Amerikalı aydın’la Siyahlı aydın arasında bir ayırım olmaz ve bilimci sosyalizmin bütün terimlerini bol-bol kullanan Dergi yazarlarının,

Türkiyeyi bir sınıf savaşına götürmeyecek gerekli tedbirleri araştırmak, göstermek uğrunda içten bir çaba harcadıklarım burada kaydetmek gerekir. Aslında, aşırı sağla aşırı soldan gelen saldırılar da, bizim bu görüşümüzü doğrulayacak mahiyettedir. Konuyu biraz daha açacak olursak bilinmektedir ki; liberal İngiliz ekonomi-politiğine, Fransız ütöpik sosyalizmine ve Almanya'daki Hegel diyalektiği ile Feurbach materyalizmine karşı, bu üç kaynağı sentez ederek doğmuş "tarihi materyalizm = Marksizm" giderek işçi sınıfının silâhli ayaklanmasına sonra da diktatörlüğüne bağlanmıştır. Oysa Kadro'cular, bu sonucu red ve inkâr etmişler, aynı görüşten hareket ederek, millî kurtuluş hareketlerinin sınıf çatışması olmaksızın ekonomik eşitliğe varabileceği tezine ulaşmışlardı. Gel gelelim, tarihî materyalizmi kullandıkları devletçiliği ısrarla savundukları için liberalist ekol hayranlarından yedikleri "komünistlik" damgasındaki isabetsizlik, millî bünye deki sınıf tezaadını küçümsedikleri için aşırı solculardan gelen "faşistlik" suçlamasında da bulunsa gerektir. Nedir ki; realiteye tatbik edilip kesin sonuçları alınmamış bir kanı, bir inanç yüzde yüz doğru, yüzde yüz eğri olamayacağına göre; her iki yandan gelen bu damgalamalarda da, cüz'î bir miktar "gerçek payı" mevcuttu. Yani; otoriter şef ilkesine bağlandığı için hürriyetçilere göre Kadro nasıl totaliterciyse, devletçilik bakımından bir liberalist için gene öylece komünist ve sınıf tezaadını yadsımak bakımından bir komünist için de gene öylece faşist'ti.

Şimdi, bu kerte eklektik bir görüş ve anlayış manzumesinden sıyrılıp onun gerçek yerini bulmamız gerektir. Yıllarca sürmüş gitmiş "tek parti - tek şef" sloganına karşılık, demokrasi mücadelesi durmuş, duraklamış mıdır? Devletçilik ilkesine, akli başında, hiç kimsenin bir diyeceği olmamakla birlikte, bunun münhasıran otoriter bir devlet anlayışı içinde yürütüleceğine herkes inanmış, kanmış mıdır?

Hayır! Geçtiğimiz yıllara bakarak diyebiliriz ki, buna kimse inanmamış ve halk tabakaları, için için, kendi demokratik mücadelelerini yürütmüşlerdir. Ortaya bir muhalefet partisi çıkar çıkmaz, sözüyle özü birbirini tutar mı tutmaz mı bakılmaksızın, hemen herkesin "sevgilisi" haline girişi ve iktidar değişimi bunun en açık delilidir.

İşte, Türkiyenin demokrasi mücadelesinde bugün varılan merhaleden başımızı geriye çevirip Kadro'lara baktığımızda; ekonomik alanda bu kerte devletçi - bu bakımdan halkçı ve sosyal demokrat - kişilerin fikir ve politika plânında nasıl olup da bu kerte anti-demokratik kaldıklarına şaşmaktayız. Çünkü biz, insanı, "karnı tok sırtı pek" bir hale getirip bırakmakla onu sevdiğimizizin ve anladığımızın bir delilini vereceğimize inanmıyoruz. Bize göre, insan, "İstihsal âleti kullanan hayvan"dan daha ileri daha komplike bir varlıktır. ve bütün tariflerle sistemlerin - sistemler ki, en nihayet, realitenin sun'î bir tarzda şematize edilmişidir - daima dışında kalacak, ayakları da hiçbir vakit üstüne örtülen yorganın i-

çinde kalmıyacaktır. O, mutlu gelişimini, otoriter bir şef'in direktifleriyle, sınıf tezaadının ortadan kalkacağı bir toplumda tamamlayamaz. Böyle bir topluma geçiş için de, zor metodu değil, ancak "rıza"sı gerektir. Bu "rıza"yı ona verecekse; kendi haklarını bizzat savunabileceği, herşeyin açık açık tartışılacağı, ister küçük ister büyük ölçüde bir "muhalefet" in daima bulunacağı, eşitliği sadece ekonomi alanında değil, politika ve fikir alanında da yürütecek bir ileri demokratik rejimdir. Öyle seyyal bir rejim ki, bugün azınlıkta kalan bir fikir, yarın çoğunluğun malı olabilir ve çoğunluk da, azınlığı ezme, yoketmek için hiçbir tedbir düşünmez, hazırlamaz. Kendi içinde onlara daima bir hak ve yaşama imkânı bırakır. Çünkü, ne kerte plâncı, materyalist olursak olalım, doğal ve toplumsal problemlerden çıkardığımız hareket ve tezaad mantığı, önümüzde daima yeni - şimdiki bir ya da bir kaç koşulu tahakkuk etmediği için sezilerimizin bile sınırı dışında kalacak - yolların açılabilceğini haber vermektedir. Ve bugün birçoğumuzun ideali olan sosyalist karakterli bir toplum şeklinin en son merhalesinde - ki, ilk tasavvurunun bin yıllık bir geçmişi, sonraki tasavvurlarının da olsa olsa üç-dört yüzyıllık bir geleceği vardır - bizi nelerin beklediğini aslâ bilemeyiz.

Kadro'nun felsefesi, hürriyet anlayışı:

Sayın Ş. S. Aydemir, Kadronun 11. Sayısında, (Bergsonizm yahut bir korkunun felsefi ifadesi...) adlı polemğinde, Prof. Mustafa Şekip Tunç'a, kendi felsefelerini şu sözlerle açıklar:

(..Biz inkılâpçı, cemiyetçi, maddecî ve dinamik bir felsefeye muhtacız. Münevverin kendi ruhi haletine, korkusuna, imansızlığına ve bedbinliğine öyle bir edâ, öyle bir metodolojik bir prensiplik vermek lâzımdır ki, bu esaslar, tarihî zaruretten seyrinden katıyeti ve doğruluğu asgarî haddede indirsin.. Bergson, tıpkı bir sihirbaz gibi, cemiyet meydanının yol başlarından birini tutmuş, elindeki marifetli değneği ile bize, kendi ruhandan geçirdiği esrarlı yolun alacalı derinliklerini gösteriyor. Fakat, biz, oraya girmeyeceğiz. Çünkü * yol, kendi istikbalinin korkusu içinde kendini avutmak isteyenlerin yoludur. Biz bir içtimaf hezal değil, bir içtimaf kuruluş felsefesine muhtacız. Yeni Türk cemiyeti ancak, kurulan bir cemiyettir ve bu kurulan cemiyetin inşa plânında muasır Avrupanın hezali, tereddiyi ve yaşanmış bir sistemin teyidini ifade eden, ne içtimaf ne de fikrî bir tek malzeme zeresi olmayacaktır.

Yeni Türk cemiyetinde Türk münevverine, bir ilmi idraki inkâr etmek değil, bilâkis cemiyetin kanuniyetlerini bulmak, kanuniyetleri teyid etmek ve teyid ettikleri ne hem kendini inandırmak, hem başkalarını inandırmak..) düşer.

Görülüyor ki, Sayın Aydemir, bu polemğinde "tarihi zaruretçi"dir. Gelişimin tabiat ve toplum içindeki süreli çatışmalardan alan "akıl"ın, gerek toplum gerekse tabiat olaylarını bir değişmez kanuna bağlaması gerektiğini ileri sürer. Başka bir deyişle; bilim, sistemize edilmiş tec-

rûbe demekse, yani her belli tecrübe belli sonucu veriyorsa ve bu da bilimsel, felsefi, bu tecrübelerin bilim açısından topluca açıklanmıştır.

Kadro; plânlı, programlı devletçilik anlayışında karşılaştığı engellere, saldırılara, filozofik anlayışında pek uğramıyor. Bu konu üstündeki tartışmalar, hemen hemen sadece Sayın Mustafa Şekip Tunç'la ve Bergson adı çevresinde geçmiştir. Fransız düşünür adamlarında zaten bizimkiler denli yankı uyandırmamış, aşağı yukarı bir "fantezi" gibi ele alınıp spritüel aklın kendine özgü bir verisi olarak kabul edilen "Bergsonizm" in, bir cihanı anlayış metodu ve bir devrim felsefesi olamayacağını belirtmek, Kadro için, hiç de zor olmamıştır:

".. Zaten biz usul itibariyle yeni bir takım dâvaları temsil ediyor değiliz. Cemiyet hareketlerini mütalâada kendimizce en uygun telâkki ettiğimiz "Tarihî maddecilik" prensiplerini aynen Türk cemiyetinin ve bugünkü cihanın mütalâasına tatbika çalışıyoruz. Seksen senedenberi lehte, aleyhte akla gelebilecek her şeyi söylenen ve bu günün hadısata ile ise, teyyüt edip giden bu usulün üstünde ne siz, ne de biz, ne lehte, ne aleyhte orijinal bir şey gösterecek imkânlar içinde değiliz." sözleriyle yetinilmiştir. - Sayı: 13 Bergson bahsi ve hürriyet telâkkimiz. -

Aynı yazının daha aşağılarında, Sayın Şevket Süreyya, kendi görüşlerinin dailectique-matêrialisme'den yana olduğunu belirterek, bu anlayış çerçevesinde, "hürriyet" idrakinin tanımlanmasını yapar:

"Bizim kastettiğimiz hürriyet ve bizim felsefi telâkkimizin hürriyet mefhumu, insan idrakinin, tabiat ve cemiyetin (= maddenin) kanuniyetlerine nüfuzu ve binnetice azamî derecede iradesinin müdahalesi ve tahakkümü altına alması emektir. İlk insan maddenin elinde kör bir esirdi, şimdi insanın idrak ufku daha geniştir, şu halde şimdiki insan daha hürdür.

Fakat şimdiki hürriyetimiz de hürriyetin son haddi değildir. (Çünkü). harpler, buhranlar. ilâh. hâlâ esrarengiz ve fetiş mahiyetlerini muhafaza ediyorlar. Hülâsa, maddenin bir parçası olan insanın, diğer maddî tahakküm ve esaretlere karşı mücadelesi bir hürriyet cidalıdır. Bu cidalın ve maddeye (= tabiata, topluma karşı) tahakküm cehdinin esasında ise, bittabi tabiat ve cemiyet kanuniyetlerinin idraki yatar. Binaenaleyh, her idrak adımı bir fetihtir ve bizim hürriyetimiz yolunda bir merhaledir.

"Bizim hürriyet telâkkimizde mücerred, yahut spekülâtif hiçbir mahiyet yoktur.. sizin "felsefi hürriyetiniz" yani, maddeye tahakkümün, idrakin ve tekniğin haricinde kalan katagorinin için bittabi bir ölçü olamaz."

İnsan, yaşadığı topraklar üstünde, gerçekten de hem tabiatı kendi buyruğuna almak, hem de hür davranışlarını frenliyen bir sürü toplum kaidelerinin (ki, törelerden, ahlâk kurallarından başlayıp ceza yasalarına dek sıralamak mümkündür) kendi rahatına, kültürel gelişimine uygunluğunu sağlamak amacıyla çift yönlü bir

özgürlük savaşı içindedir. Söz gelişi; onun ürün alacağı toprağı kara sapan yerine traktörle sürmesi, kimyevî gübre kullanması tabiatı esir, bağı kalmaktan nasıl nispi ölçüde kurtuluşunun (hürriyetinin) bir ifadesi ise; dilediğince düşünmesi, düşündüğünce yaşamak istemesi ve bu istek yüzünden harekete geçince BASKI'ya uğramamak yolunda açacağı savaş da topluma esir, bağı kalmaktan kurtuluşunun (hürriyetinin) bir ifadesidir. Ama "insan" dediğimiz varlığın bu hürriyetlerini birbirinden ayırmağa, birini vermeğe çalışırken ötekini kısmağa hiç kimsenin hakkı yoktur. Tarih, ekmekleri ellerinden alındığı zaman ayaklanan kitlelerin, vicdan ve fikir hürriyetini kısıtlayan rejimlere karşı da direniş ve dikilişlerinin sayısız hikâyeleri, örnekleriyle doludur. Hürriyet anlayışı, aslında, bir "hak anlayışı"ndan başka bir şey değildir. Öyleyse, insanlık için ideal rejim, ne karın tokluğuna politik hürriyetlerini elinden alan rejim (sağ-sol totalitarizm); ne de politik hürriyetlerini vermiş görünüp onu bir lokma ekmeğe esir kılan rejim (liberal burjuva kapitalizmi) dir. İnsanlık için ideal rejim, olsa olsa, ekonomik alanda olduğu gibi sosyal alanda da eşitliği gözeten, bütün fertlerine "hak" ları eşit olarak tanıyacak rejimdir ve ancak "demokrasi" de bundan sonra söz konusu olabilir.

Zihinlerde gitgide yerleşen bu demokrasi ve hürriyet anlayışına kısaca işaret edip, biz gene Kadro'lara dönelim. Hürriyet telâkkisi, tek partit-ek şef devrinde, en tipik deyimini Sayın Burhan Belge'nin kaleminde buluyor. 20. sayıda çıkmış "Üniversitenin mânası", 21. sayıda çıkan "Hürriyet mefhumu etrafında." adlı yazılarıyla, Sayın Belge, aşağıdaki yorumlamalardan sonra, görüleceği gibi pek kesin bir sonuca ulaşıyor :

"..Geçenki yazımızda hürriyet mefhumunun, devirlere göre nasıl değişmekte olduğunu göstermiştik. Cemiyetin muhtelif devirlerinde, umumî bir görüşü, bir "hayatı telâkki tarzı" vardır. Bu "hayatı telâkki tarzında" hürriyetin de bir telâkki tarzı vardır. Birisi değişirse öteki de kendiliğinden değişir. Meselâ; Fransız ihtilâlinde evvel, her ferdin hürriyeti, Fransa gibi derebeyliğini tasfiye edebilmiş memleketlerde, bir taraftan hükümdarın bir taraftan killese hâkimiyetinin müsaadesi nispetinde mevcut idi. Diğer memleketlerde ise, hürriyet, (meselâ Rus, Osmanlı İmparatorluklarında) teokrasilerin ve derebeylerin haklarıyla takyit edilmişti. Fransız ihtilâlinde sonra, bu ihtilâlin esaslarına iltihak eden memleketlerde, nazari olarak hürriyet ile takyit edildi. Fakat hakikatte, serbest fert teşebbüsünün peşini takip ederek evvelâ tüccarın daha sonra sanayicilerin en sonra da (zamanımızda) sermayedarların müktesep haklarından ibaret kaldı.

..Tanzimata kadar Osmanlı İmparatorluğunda, müslümanlar için ayrı bir hürriyet ölçüsü vardı. Tanzimat fermânıyla, riye ölçüsü vardı. Tanzimat fermânıyla, güya bu iki ölçü birleştirildi. Fakat memleketin haricte olan hak mukayesesi bakımından bütün sekenesi, garp emperyalizminin emrine reâyâ yazılmış oldu. (İç pa-

zarı korumak için gümrük koymak hakına malik değildik. Fiiliyat sahasında bu hazin haksızlık hüküm sürerken, hürriyetin kitapça tarifi Osmanlı münevverinin kafasında da Fransada yahut İngilterede olduğunun aynı idi."

O günlerdeki Küba ihtilâlinde örnekler getiren Yazar, Birleşik Amerika'nın kendi ülkesindeki halk tabakalarına sağladığı hak ve hürriyetleri Küba'dakilere vermeğe yanaşmadığından, limanda 20-30 sava gemisi yatırdığını anlatarak, "Filân memleketinde hürriyet var. Filân memleketinde hürriyet yok demek hiçbir şey ifade etmez." kanısına ulaşır." Doğru olan, HÜRRIYETİ cemiyetin bütün dâvalarıyla beraber mütalâa etmek ve onun hakkında ondan sonra hükümlere varmaktır".

Sayın Burhan Belge'den pasajlar aktarmağa devam edelim :

"..Fransız ihtilâlinin gayet muayyen bir hürriyet telâkkisi vardır. Bu telâkki ile "hukuku beşer beyannamesi"nde karşılaşırız. Buna göre, hürriyet, her ferdin diğer fertlerin hukukunu (başta hürriyet hakkı) zedelemeksizin harekâtında serbest olmasıdır.

Oysa.. Bugün kendisi eroin çeken Avrupa, Çin kapılarını topa tutarken, boyunduruğuna almağa hazırlandığı millete ilk ticaret metai olarak afyon satmıştır. (Diğer fertlerin hukukunu zedelemeksizin) şartını eğer o tarihlerde, âdil ve beynelmilel bir mahkeme tefsir etmek selâhiyetini haiz olsaydı, bugünkü sınıf dâvaları ve buhran belâsı, insanlığın başına çökmezdi."

Teknik bakımdan ileriyerek öteki ulusları ekonomik esareti altına almış kapitalist, emperyalist ulusların hürriyet aşkına giriştikleri bu iki yüzlü politikayı yerin Sayın Belge; tam sömürge, yarı-sömürge halklarına ve hattâ teknik bakımdan henüz batı seviyesini bulamamış geri ülkelere -daha o zamandan - tam bir hürriyet verilmesini doğru bulmamaktadır.

Neden, niçin? diyeceksiniz. İşte cevabı :

"..Böyle bir karşılaşmada, zayıf tarafın ferdine tam bir hürriyet vermek, bu ferdi, kendi gayesine varmak için, vatandaşlarının hakları üzerinde pazarlığa teşvik etmekle birdir. Bu zayıf taraf için doğru olan yol, hürriyetin tarifini ferde göre değil, millete göre biçmektir.

..Türk inkılabı, kendi milleti ve benzer haldeki milletler için yeni bir hürriyet telâkkisine göre, fertlerin hür olabilmeleri için, milletlerin hür ilân edilmeleri lâzımdır. Bu nazariyeye göre ise, milletin hürriyet ve istiklâli her bakıma göre tamam oluncaya kadar, fertler için, hak yok, vazife vardır."

Yani, rahmetli Ziya Gökalp'in deyişiyile; "Gözlerimi, kaparım, vazifemi yaparım." Pekiyi, bu vazifeyi, (Hakimiyet bilâ kayd-ı şart milletindir) yargısının başta edildiği bir ülkede, "gözlerimi açarak" yapamaz mıyım?

Hayır. Lozan andlaşmasıyla millî sınırlarımızın dokunulmazlığını her ulusa kabul ettirmişiz, içerdeki vatandaşlar -din farkı gözetilmeksizin - yasa önünde eşitler, gümrük duvarlarımızı istediğimizce

yükseltip alçaltabiliriz, istediğimiz rejimi deneyebiliriz. Durum buyken neden "hak" kim yok da sırf "vazifem" vardır? Bütün bunlar bir arada mütalâa edildiğinde, milletim dostu düşmana karşı "hür ilân edilmiş" değil midir?" Hürriyet ve istiklâlimiz her bakımdan tamam" sayılmaz mı?

Sayın Burhan Belge -nedense - saymamış. Bizim, teknik bakımdan batılı demokrasilere yetişene dek haktan, hukuktan söz açmamızı doğru bulmuyor. Batıdan tekniği alacağız da, o tekniğe "ruh veren" kafayı almayacağız. Hani, her fikir kendi içinden çıktığı maddî şartların mahsulü idi? Maddî şartlarını - tekniğini - örnek aldığımız bir sistemin manevî şartlarını - demokratik hürriyet anlayışını - karpuz kesercesine kesip ayırabilir miyiz?

Doğru, eğri bu da bir görüştür ve gerçek inanmışlık, samimiyet bulunduktan sonra her düşünce yapıtına bizim saygımız tamdır. Sözelgeşi, Sayın Belge bu yazıyı 1933 yılının Eylül ayında yazmıştır. Gel gelelim, "Geçenki yazımızda hürriyet mefhumunun, devirlere göre nasıl değişmekte olduğunu göstermiştik" diyen Sayın Yazar'ın pek güzel, pek yerinde söyledikleri gibi; aradan geçen çeyrek yüzyıllık bir zaman parçası içinde de, artık klişeleşmiş bir deyimle; "köprülerin altından pek çok su akmış", gerek yurt dışında gerekse yurtda bir "devir değişikliği" olmuştur. Uyku ya dalmış sömürge, yarı sömürge uluslar uyanmışlardır. İşte Hindistan, işte Mısır, işte Suriye ve işte Irak.. Yurdumuzdaysa, "tek parti-tek şef" sistemi terkedilerek çok partili bir demokratik hayatın hürriyet bayrağı açılmıştır. Binnetice, milletin hürriyet konseptiyonunda bir "değişme ve bir oluş" mevcuttur ve biz, bu açılmış bayrağı görmezlikten gelemeyiz. Kaldı ki, Kadro; "Prensiplerde hareketlilik = dinamizm" ve "İlimde fikri sabitlerle mücadele" tezini savunmuş bir fikir organıdır.

O halde, bizim için, Sayın Yazar'ın, Sayın Menderes'in Başbakan ve D.P. Genel Başkanı sıfatlarıyla İzmir D.P. Kongresinde 105 dakika tutan ve basın'la muhalefet partilerinde mevcut sosyal-kritiği hicveden, "takbih eden", "siyasi hayatlarına son veren" sözlerle dolu söylevini, en ön sıradan, gözlerini kırpmaksızın, "devamlı surette başını sallıyarak" (Akis: 229. sayfa: 8.) dinlemesi iyi-niyetli anlayış sınırlarımızın dışında, daha doğrusu bütün anlamlardan yoksun kalmaktadır. Hürriyeti "ferde göre değil, millete göre biçmek" terimi nasıl karanlık ve karışık-sa, bu "baş sallayış" ta o kerte karışık, karanlık gelmektedir.

Kendilerine inanmayı, o zaman da bu zaman da çok isterdik ama, neyliyelim ki "mâzuruz".

S o n u ç :

Kadro'ların EDEBİYAT üstündeki görüş ve düşüncelerini analize yerimiz yetmeyecek. Bilhassa Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun kaleme aldığı bu nefis yazıların baştan sona okunması, hem yararlı hem de öğretici - didaktik - mahiyettedir. En az öteki araştırmalar, incelemeler ölçüsünde bir özellikleri, doyuruculukları vardır. Sa-

yın Falih Rifki Atay, buna, "Yeni Rusya", "Faşist Roma, Kemalist Tiran ve kaybolmuş Makedonya" adlı eserleriyle, daha çok dışarıdan katılmış, Dergide imzası pek az çıkmıştır.

Konuyu, analizimizi bir sonuca bağlamağa çalışalım. Bugün Yurdumuzda adım başı rastlanan devrimleri kavrama kesme-keşinin, demokrasi anlayışı üstündeki taban tabana aykırı görüşlerle tartışmaların sebeplerini şöyle bir açıdan göstermek, umarız ki pek yanlış, yakışsız sayılmıyacaktır:

Kadro'cuların ve daha nice memleket aydınlarının teorisini kurmakla kendilerini görevli saydıkları tek ana parti C.H.P. tarihsel akışta belli bir gelişim aşama'sına ulaşarak, -büyük ölçüde gene bir şef'in; İnönü'nün etkisiyle- otoriter-devlet teorisine "güle güle" dedi. Ekonomik plânda sınıf tezadını aşırılaştırmıyacak devletçilik ilkesine gene sadık kalmakla birlikte, sosyal plânda çok partili demokratik düzene geçiş imkânları sağladı. (Ama, ya pek vakit kalmadığından ya kendi kadrosunun elemanlarına bu düşünce istihalesini bütün veri'leriyle kabul ettiremediğinden, ya da bizzat korkulara kapıldığından, demokrasiyi bütün gerekleriyle yerleştirmekten sakındı.) Böylece, C.H.P. sosyal - politik alanda bir liberalizme doğru ilerlerken; aynı siyasal organdan kopmuş bir diğer grup, Demokrat Parti adı ve bayrağı altında çarçabuk teşkilâtlandı. İktidarı, ekonomide liberalizm, politikada hürriyet sloganları içinde ele geçirdikten sonra da, bütün vaatlerinin tersine yapmağa koyuldu: plâncılığa değil ilhamcılığa dayanan bir devletçilik ilkesiyle bir arada, millet

kısa bir süre hürriyet ve demokrasiyi tatmış için eskisinden daha suntuurlu görünen bir "otoriter-devlet" zorunluğunun savunulmasına geçildi. (Örnek: 1957 seçimleri arifesinde, Emin Kalafat imzasıyla yayınlanan Beyanname.) Bu halde, ortaya çıkan, ters akımlı, garip, bize vergi bir çatışmadır.

Tartışmaların ana kaynağı, D.P. nin ekonomik tutumunda önce liberalken sonra devletçi oluşu değil, devletçiliğinde de programsız ve plânsız oluşu, buna karşı yöneltilen kritikleri çeşitli yollar ve araçlarla kısımağa, susturmağa çalışmasıdır. Oysa; başımızı batı ya da doğu yönüne çevirdiğimizde, Hindistan, İsrail, İtalya, İngiltere gibi hem demokrasilerini geliştiren, hem de plânlı ekonomilerini başarıyla yürüten birçok millet, memleket görmek işten bile değildir. Oralarda, "iktisadi kalkınma" yapacağız diye hürriyetler kısılmış mıdır? Aksine; hür basın'ın, hür sendikaların ve serbest çalışan muhalefet'in varlığı, devlet ve milletce kalkınmalarını hızlandırmaktadır.

Şimdi, Kadro'nun durumuyla yerini belirtmek daha kolaylaşmış gibidir. Dergi'nin olaylarla devrimlerin yorumlanmasında kullanılmasını öğütlediği "hareket ve tezat mantığı"ni, skolastik mantık yerine diyalektik mantığı kullanıp biz de diyeceğiz ki;

Kadro, tek parti-tek şef devrinin bütün ideolojik dayanak noktalarını, "sözde ayağa düşürmeden", ustalıkla kurmuş, savunmuş t e k Dergidir. Ama, her fikir sistemi bir başka tarihsel koşulun ürünüyse, O da, çeyrek yüzyıl önceki koşulların tarihsel ürünüdür. Bugün, toplumca vardığımız aşama'da, ödevini önceden yapmış bir

kültür dergisi olarak anılabilirse de, "herşeyi" ile bize asla örnek olamaz. Kendi deyişleriyle, "Marx"ı tekzip eden tarih" onları da birçok yönlerden "tekzip" etmiştir.

Kısacası, Türk fikir hayatında hem olumlu, hem olumsuz tepkiler yaratan bu Dergi; ancak iyi işletilirse randıman verecek devletçi ekonomi - politikasıyla, aydınlarımızla idarecilerimiz için ne denli ileri ve yararlı olmuşsa, totaliter tandanslı sosyolojisi ve hürriyet anlayışı bakımından da o kerte geri ve zararlı olmuştur (II).

(I) Antik çağdan bu yana, insan öğlunun tarih olaylarını kavrayış, yorumlayış tarzlarında başlıca üç katagorinin yer aldığını bir kez daha analım:

1 — Tarihin teolojik idrakine göre; geçmiş, şimdiki ve gelecekteki zamanlarda uluslarla insanların bütün davranışları, ancak Tanrının buyruğundadır. Alın yazımızı O yazar ve O nasıl isterse öyle olur.

2 — Tarihin idealist telâkkisine göre; her olay Tanrının inayetiyle büyük insanların, kahramanların, şeflerin eseridir. (Krallar, İmparatorlar v.s.) "Kleopatranın burnu biçimsiz olsaydı tarihin çehresi değişirdi" diyenlerin katagorisi.

3 — Tarihin materyalist telâkkisine göre; kahramanlar, şefler de içinde buldukları halde herkes ve herşey, doğal bir atmosferde ekonomik, toplumsal koşulların eseridirler. "Yel ile su ile dönen değirmen yerini un fabrikalarına bıraktı mı, orta-çağın şövalyelik ruhu da yerini çağımızın "açık-göz iş adamı"na bırakır."

(II) Hürriyet kavramı üstündeki kendi inanç ve kanımızı daha önce de belirtmeye çalışmıştık: (FORUM - Sayı: 90).

Bir Çeltikçi Köyünün Gelir-Gider Tablosu

HARMANDALIOĞLU

Köyün adı : Kızılcaören
Bağlı olduğu kaza : Kızılcahamam
Vilâyeti : Ankara
Şehire uzaklığı : 5 Km.
Ev sayısı : 85
Nüfus sayısı : 537
Okulu : 5 sınıflı, tek öğretmenli.

FORUM'un bundan önceki sayısında Kızılcahamam'ın ÜYÜCEK adındaki bir orman köyü üzerinde durmuştuk. Bugünkü yazımızda da Kızılcahamam dolaylarını çevre kuşatan birbirine ulalı bu dağlar bölgesinin başkaca bir vâdisi içerisine oturtulmuş, iklimi daha elverişli, toprağı daha sulak başka bir köyü üzerinde duracağız. Araştırma konusu yapmak istediğimiz KIZILCAÖREN, gerek toprağının verimi, gerek ana işgücü ve arazi durumu itibariyle çevre içinde diğer birkaç köyle birlikte apayrı bir özellik taşımaktadır. Kızılcaören'in coğrafik durumuna şöyle bir göz atarsak bölgede bu özelliği ona kazandıran etkenlerin başında köyün eteklerini yalayıp geçen bol sulu PERÇİN çayının varlığı gelir. Perçin çayı, birkaç saat yukarılarda bulunan Üyücek köyünün topraklarından geçer. Yüksekliği yer yer 1500 met-

reyi aşan dağların, tepelerin eteklerini dolana dolana köyün arazisi içine girer ve buradan da gittikçe alçalıp enginleşen başka başka köylere, başka başka vâdilere doğru tâ Sakarya havzasına kadar uzanıp gider. Bu Orman bölgesinin enginli, yüksekli tepelerini yalayıp geçtikçe de kıynı boyunca tesbih dizisi gibi sıralanmış yüzlerce köy için birer kan damarı vazifesi görerek buraları verimli, yaşanılabilir bir hale getirir.

"Bu su olmasa, köyümüzde kurtlar, çakallar da barınmaz." diyen Üyücek köylüleri, çay boyundaki üç-beş dönümlük sebzelikleriyle geçimlerini sağlamağa çalışırken, aynı çayın 10-15 kilometre aşağılarda suları biraz daha ısındığı için kendine çeltik ekimine elverişli topraklar bulduğu görülür.

İşte bu gün, araştırma konusu olarak ele aldığımız KIZILCAÖREN köyü, bunlardan biridir. Sonra bölge içinde peşpeşe ulanan cigirler, Özbekler, Çeçtepe gibi diğer köyler gelir. Arazisi dalgalı ve yüksekçe olan yukarı köylerde, kısa ömürlü yazların olgunlaştırdığı meyva ve sebzelere müsait olan iklim ve toprak, buralarda daha elverişli şartlar bularak meyvesinden, sebze-

sine, çeltiğine kadar her çeşit ürün yetiştirir. Bu köylerin hemen ötesinde aynı çay boyunca sıralanmış (Çeltikçi bucağına bağlı) dağların öte yüzündeki sayıları daha kalabalık başka çeltik köyleri gelir. Geçtiği vâdilerde daha başka sularla birleşen PERÇİN çayı, Çeltikçi bucağına doğru basamak basamak indikçe havanın sıcaklığı ile birlikte toprağın verimini de artırır.

Şimdi biz bugünkü incelememizde - bölge içinde baş ürünü çeltik olan - Kızılcaören köyü üzerinde duracağız.

Kızılcaören, AZAP deresi denilen iki dağ arasından geçip gitmekte olan Ankara - İstanbul şosesi üzerindeki genişçe bir boğazın başlangıç noktasına kurulmuştur. Köy birbirine çok yakın mesafede karşı surlara düşen Çengel - Özdere adındaki mahalle ile kendi adını alan mahallenin birleşmesinden meydana gelmiştir. Köyü kuşatan dağlar fundalık ve çalılıktır. Köyün başlıca geçim kaynağını çeltik ziraatı başta olmak üzere, davarcılık, ekin ve sebzecilik teşkil eder. Vaktiyle, orman ürünlerinden de faydalanan Kızılcaören köyü, çevredeki dağların çıplaklaşmasından dolayı bugün için bu imkânı kaybetmiştir. İşe yarar kerestelik ormanlara ulaşabilmek i-

çin bugün artık sarp dağların gerilerine sarkarak bir, birbuçuk saat kadar yürümek gerekiyor Kızılcaören köyünde. Bütün bunlara rağmen orman suçlarından köyde 10-15 kişi mahkemeye düşer her yıl. İçlerinde en az sekiz-on kişi ceza görür.

Köyün çevresi bağlık bahçeliktir. Ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar meyva ve üzüm yetiştirilir buralarda. Son yıllarda köyde elmacılığa karşı büyük bir heves uyandığından çay boyunda geniş elma bahçeleri meydana getirilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, Kızılcaören köyünde toprak küçük küçük parçalara ayrıldığından bu yana tek tip çiftçilik karın doyurmamağa başlamıştır.

Şimdi bu çeltik bölgesinde toprağın dağılımına bir göz atalım :

Köyde Toprağın Dağılımı Şöyledir :

Çiftçi tipi	Ev-sayısı	Elindeki Toprağı Dönüm	Ektiği Dönüm
Büyük tip	10	40-45	25-30
Orta tip	40	30-35	20-22
Küçük tip	30	12-15	10-11
Topraksız	5	—	—

Orta Halli bir ailenin 1957 yılında çeşitli ürünlerden elde ettiği gayri safi gelir tablosu

Ürünün cinsi	Dönüm Miktarı	Bir dönümden elde edilen Lira	Toplam Lira
Ekinden	15	60	900
Nakliye işlerinden	—	—	850
Sebzeden	2	750	1500
Saman ve ot	—	—	500
Çeltikten	3	600	1800
Hayvan ürünlerinden	—	—	1300
Yekün	—	—	6850

Ailenin Yıllık Gideri

Giderin Cinsi	Para tutarı
1 — İşletme Masrafları :	
a) Hayvan yem bedeli	700
b) Tohum masrafı	300
c) Banka faizi	25
ç) Arazi vergisi	15
d) İrgat masrafı	650
e) Ziraat araçlarının (amortismanı)	225
f) Çoban hakkı	150
İşletme masrafları toplamı	2065
2 — Yiyecek Masrafları	
a) Ekmek bedeli	560
b) Kuru ve yaş sebzeler	150
c) Kuru ve yaş meyvalar	125
ç) Bulgur, piring	125
d) Yağ (her türlü yemeklik)	250
e) Ea ve kavurmalık	175
f) Çay-Şeker	200
g) Tuz	30
h) Pekmez	40
i) Turşuluk sebze, sirke	25
Yiyecek toplamı	1680

3 — Giyecekler :	Lira Kr.
a) Giyim eşyası (urubamas.) yıllık ortalama	1200
b) Ayakkabı, lüstik, çorap	275
c) Şapka (yıllık ortalama)	15
Giyecekler toplamı	1490

4 — Mefruşat ve yakacak masrafı:	
a) Kilim ve hasır (yıllık ortalama)	375
b) Kap kaçak (yıllık ortalama)	60
c) Kalaycı masrafı (yıllık ortalama)	35
ç) Yakacak masrafı	200
Mefruşat masrafı toplamı	670

5 — Çeşitli masraflar:	
a) Sigara-kibrit	270
b) Gaz	27
c) Sabun - kil	65
ç) Askerdeki oğluna harçlık	300
d) Şehire gidiş - geliş masrafı	225
e) Doktor (ilâç dahil)	75
f) Berber masrafı	30
g) İçki ve eğlence masrafı	40
h) Koruyucu masrafı	7
i) İmam hakkı	15
j) Yapı ve onarım masrafı	150
k) Mahkeme masrafları	125
l) Tapu işini takip için	75
l) Umulmadık masraflar	30
Çeşitli masraflar toplamı	1434

Özet Tablosu :

Bölümlerin Toplamı	5274
1 — İşletme masrafları toplamı	2065
Safi gelir (işletme masrafları çıktıktan sonra elde kalan)	4785
Giderler Toplamı :	
2 — Yiyecekler	1680
3 — Giyecekler	1490
4 — Mefruşat ve yakacak	670
5 — Çeşitli masraflar	1434
Giderler Toplamı	5274
Safi gelir	4785
Gider fazlası (Borç)	489

Yukarıya aldığımız tabloda (85) evli Kızılcaören köyünün arazi ve toprak durumlarına şöyle bir göz attığımız zaman görürüz ki, bu çeltikçi köyünde elindeki toprak miktarı 40-45 dönüm arasında olan köyde ancak 10 aile vardır. Geri kalan 70 aileden 40 kadarının elindeki toprak miktarı 30-35 dönüm arasında değişmektedir. Bunların dışında köyde sayıları 30 kadar tahmin edilen az topraklı ailelerin ekip - biçtikleri toprak miktarı 12-15 dönümü geçmemektedir. Topraksızların sayısı ise, köyde 5 aile olduğu tahmin edilmektedir. Sayıları çoğunluğu teşkil eden köyün orta hallisi diyebileceğimiz 40 evin gelir-giderlerini karşıladığımızda bu gruba girenlerin 1957 yılı aile bütçesini 489 lira bir açlıkla kapattığı görülmüştür. (Ele aldığımız aileler altışar nüfusludur.) Tabiiyle, küçük boydaki köylülerle, topraksızlarda görülen borç miktarı - dışarıdan bir kazanç sağlamadığı yıllarda - birkaç kat daha kabarmıştır. Birinci guruba giren yalnız elindeki çeltik tarlası 5-10 dönüm arasında değişen büyük boydaki çeltikçiler için tabii normal bir mahsul yılında böyle bir borçlanma düşünülemez. Düşün dernek yapmak, ev ağı

kurmak, işletme araçlarından bazılarını yenileştirmek gibi fazla paraya ihtiyaç duyan yıllarda bu tip ailelerin borçlandığı görülse bile bir iki senelik kısa bir gayret sayesinde o bütün borçlarından arınıp kurtulabilir.

Burada aynı bölge köylerinden geçen sayıda bahis konusu yaptığımız Üyücek köyü ile Kızılcaören köyünün gelir - giderleri arasında bir karşılaştırma yaptığımız takdirde şöyle bir durumla karşılaşırız: Kızılcaören'in 10 Km. ötesindeki bu orman köyünde orta halli bir ailenin elindeki 2 dönüm bir sebzeliğe 4 dönüm kadar ekin tarlası, 30-40 davardan ve ırgatlıktan elde ettiği yıllık safi gelir toplamı (1996) lirayı geçmezken bu miktar, Kızılcaören'in orta halli bir çeltik köyü sayılan Kızılcaören'de 4785 liraya kadar yükselmektedir. Gene bu cedvelden anlaşılacağına göre, orta halli bir Üyücek köylüsünün gider hanesi 1233 liralık bir borç kaydederken, Kızılcaören köyünde bu borç miktarı, — giyecek ve çeşitli masraflara orman köyünden bir kat daha fazla para harcadığı halde - normal senelerde 489 lirayı geçmemektedir.

Köylülerle yaptığım konuşmada, görüyorsunuz ki 10 evin dışında köyünüzde herkes borçlu, yıl ilerledikçe bu borç miktarı da artacak. O zaman üst üste katlanan bu borçların altından nasıl kalkacaksınız dediğimde: «Bazen dışarıdan gelen yardımlarla, bāzan de satıp - katmakla» diye cevap verdiler.

Dışarıdan gelen yardımlarla, satıp, katmaların neler olduğunu sordum.

«Söz gelişi bir evde üç erkek varsa ikisi kırda çalışır dediler. Satıp katmağa gelince yıl kesat gider de yüzümüzü güldürecek bir mahsul alamazsak o zaman kapımızdaki davarın beş - on tanesine kıyarız. O da olmazsa sıra tarlaya, tapana gelir».

Burada şunu da ilāve edeyim ki Kızılcaören köyünün kasabaya çok yakın oluşu, işlek bir şosenin içinden geçişi köye çok avantajlar sağlamaktadır. Bugün köyün insanları arasında çevre kasabalarda kahvecilik, aşçılık, kasaplık, tamircilik, nakliyecilik gibi çeşitli işlerde çalışanlara çok rastlanmaktadır. Köyde iki, üç kişi araba ve kamyon sahibidir. Yol köyün ortasından geçtiği için orman işletmesinde, kara yollarında iş bulmakta güçlük çekmiyorlar.

Konumuzla ilgili olduğu için burada köylülerle yaptığım enteresan bir konuşmaya temas etmeden geçmiyeceğim. Notlarını alırken beni dikkatli dikkatli süzen yaşlı bir köylü, «Sen bu kaz kafalıların sözüne bakma efendi» dedi, «biz daima boğçada a-çık veririz. Hani ala keçiyi gören içi dolu yağ sanırmış. Geçen sene senin gibi beyin biri daha geldi köyümüze... Elinde defter, kalem önce topraktan aldığımız ürünleri sordu. Sonra hayvanlardan aldığımız ürünleri sordu soruşturdu. Başka bir kâğıda da ne yediğimizi, ne içtiğimizi, ne giydiğimizi bir bir yazdı çizdi. Şu urubalarımızdaki düğmelerden belimizdeki kuşağa, eşegimizin sırtındaki çula, palana varıncaya kadar yazmadığı bir şey kalmadı. Sonra efendime söylüyeyim, gelirimizle — giderimizi bir tokuşturdu... Boğçamızda açık olduğunu söyledi. Bey, etme eyleme; bu işin arkasında köyümüze bir kötülük gelmesin, dedik.

Adam durdu düşündü. Tomofiline atlayıp giderken, «Merak etmeyin, bu açıklarımızı hükümet kapatacak.. İşte ben köyünüze bunun için geldim.» dedi.

Sonra aradan bir altı ay geçti. Bizi bir tasadır aldı. Hani hükümet orman içindeki köyleri kaldıracak diye arada bir lâf dolaşır. Sözü uzatmıyalım, ilk yaza doğru birkaç hükümet adamı daha geldi. Onlar da tavukların yumurtasından, hayvanlarımızın gübresine kadar yeni baştan nelerimiz var, nelerimiz yok, bir daha yazdılar, çizdiler: Senin amıcan bohçada gene açık verdik. Onlar da gitti. Köyümüze başkaları, başkaları geldi. Günün birinde bir de baktık ki köyümüze bir sürü insan daha gelmiş, dağlarımızı, tepelerimizi ölçüp biçiyorlar.»

Köylünün bu konuşması karşısında ken dimi tutamıyarak, «Sonra ne oldu?» diye merakla sordum.

— «Sonrası mı efendi? Doğrusu bu hükümetin işine... akıl erdiremedik gitti. Gel bak bak! Sana göstereyim de gör.. Teey karşı yamaçta çukurlar var ya, şimdi hükümet bunları dolduruyor. 35 milyon liraya mı, neye çıkacakmış bu çukurların dolması. İlahî ilâhî, Allah şey versin...»

— «İyi ya, belki köyünüzü selden, seylaptan koruyacaklar.

— «Ne gezer efendi, keşke öyle olsa.. Bu oyukların içine yapılan setler var ya, işte bu setler dağlardan, bayırlardan kayıp gelen toprakları tutacakmış. Bu topraklar da yağla yağla bu çukurları dolduracakmış. Çukurlar dolunca da köyümüzün arazisi otlakiyesi çoğalacakmış. İçinde ot, ağaç bitecekmiş.

Senin amıcan köye bu yüzden gelirat girecekmiş...» Köylü bir müddet düşündükten sonra ihtirasla açılan gözlerini üzerime diktii. Derin bir of çektikten sonra, «Bu 35 milyon lirayı Allah'ın kırına, bayırına gömeceklerine bize verseler bak açıklarımızı nasıl kapatırız bir görsünler...» dedi.

— «İyi ama siz orman yetiştiremezsiniz ki, belki bu çukurlar...»

Köylü, acele ile sözümü kesti: «Senin dilinin altındakini ben anladım efendi, dedi. Uzun uzun orman işletmesinden, bakım memurlarından dert yandıktan sonra, «Ormanı bize teslim etsinler, her köy ormanını bilsin. Bak o zaman ormanlar nasıl korunuyormuş bir görsünler, dedi. Yoksa yaban köylerini benim ormanıma sokar, al buradan ihtiyacın kadar ağaç kes derse bu işler böyle olur. Bizim köylü baba elinde balta ormana bir daldı mı sayıyı unuttuyor. Bir büyük çam devireyim derken yanı sıra sekiz - on tane de genç çamları uçuruyor. Halbuki orman kendinin olsa biraz daha esirger, bukadar kıyılmaz.»

Belli ki bizim köylü hemşehrinin bu orman ve ağaç davasında içi dolu. Bir aralık kulağıma eğilerek, «Helbette, diyor, ormanlarımız bu gidişle korunmaz. Bu gün her dağa işi düşen müteahhidi, köylüsü yanına iki kilo pırzolahıkla, bir kulüp rakısı al madan yola çıkmıyor. Ötesini bana söyletme.. Bir de bakmışım bizim ağanın daldığı o tarak dişi gibi canım ormanların yerinde yeller esiyor. Bu ormanları korumak

değil, sırf seni, beni korumak efendi.»

Okuması, yazması olmıyan Kızılcaörenli bir köylü vatandaşın bu kadarlık bir konuşması bile bizlere neler öğretmiyor. Görülüyor ki yağma edilen memleket ormanları karşısında içi kan ağlayan sadece okumuş, yazmış memleket aydınları değil, köylü vatandaşlarımız da tıpkı bizler gibi bir daha yerine konmamak üzere göçüp giden yurdun bu tabii güzelliği, bu serveti karşısında acılarını, üzüntülerini açığa vuruyor. Tıpkı gene bizler gibi, hepimiz gibi orada dönen dolaplara, dalavereli alış - verişlere bir son verilmesini istiyor. Hani kaz gelen, yerden tavuk esirgenmezmiş derler, biz ormanlarımıza yapılan bu arda arkası kesilmeyen katli-iâme, tahribata göz yummakla değil, kaz gelecek yerlere tavuk, hindi göndermek asırların bizlere emanet ettiği yurdun başlıca güven ve servet kaynağı zümrüt işlemeli bir hazineyi teslim etmekle neler bağışladığımızın acaba farkında mıyız?

Okuyucularımız arasında ele aldığımız konu ile orman ve ağaç davası arasında bir ilinti bulmıyarak yukarıdaki konuşmaları fazla bulanlar çıkabilir. Biz de diyoruz ki, bir araştırmacı için herhangi bir köyün, toplumsal - ekonomik portresini çizerken onu toprak ve iklim şartları içinde şekillendiren çeşitli faktörler arasında bir tek ağacın bile yerini ve önemini belirtmekte elbette fayda vardır.

Köy Hakkında Genel Bilgiler :

Kızılcaören iki mahallenin birleşmesinden meydana gelmiştir. İki yıl önce çıkan büyük bir yangın, evleri - tamamiyle ahşap olan bir mahallesini - yakıp kül etmiştir. Bu mahalle yeniden kurulmuştur. Ziraat Bankasının açtığı kredi ile kurulan bu köy evleri, tuğla yapı, üstü kiremitli iki kat

üzerindedir. Her katında dört odası vardır. Mutfağı, yüz numarası, hamamlığı içinde olan bu dört köşe kule biçimindeki evler, oldukça kullanışlı, köylünün ihtiyaçlarını karşılayacak bir durumdadır. Ahır ve saman damları binadan ayrı olarak köylüler tarafından inşa edilmiştir. İki yıl önce yapılan bu evler, köylüye 13 bin liraya mal olmuştur.

Kızılcaören köyünde ortahalli bir çeltikçinin bir çift öküzü, iki ineği, beş - on tiftik keçisi, bir merkebi, sekiz - on tavuğu bulunur. Köy üretim aracı olarak öküz arabası ve karasaban kullanır. Köyde at ve eşek yerine katır kullananlara da rastlanır.

Köyün topraklarının büyük bir kısmı kıraç yerde, susuzdur. Köylüler, çok kıymetli olan çay boyundaki sulak araziye çeltik ve sebze ekerler. Az miktarda bağ ve bahçeleri de vardır. Kızılcaören köyünde su altındaki topraklar güç kuvvet yetmiyecek kadar pahalıdır. Buralarda bir dönüm çeltik tarlasının satış fiyatı 3-5 bin lira arasında değişmektedir. Hububat bölgesi hariç, diğer pancar, pamuk, fındık, tütün bölgelerinde tesbit ettiğimiz bir dönümlük toprak satış fiyatları en verimlisinde bile bu seviyeyi bulmamaktadır.

Köyün önünden geçen çaydan başka, kütür kütür akan bol sulu bir çeşmesi vardır.

Üyücek köyünde düğün masrafı, 2 - 3 bin lirayı geçmezken, Kızılcaören köyünde bu masraf 5 - 6 bin lirayı bulmaktadır. Köye son senelerde 10 - 15 kadar radyo ile birkaç dikiş makinesi girmiştir. Köyün üç tane de kamyonu vardır. Bunlar yakın köy ve kasabalara yük ve insan taşıyarak Kızılcaören'le çevresinin irtibatını sağlarlar.

Okurların Forumu

Hürriyetçiler Suçlu mu?

FORUM Yazı Kurulu'na;

Hürriyet Partisi Genel Sekreteri Sayın Turan Güneş'e, görevlerinden çekilmiş bulunan Burdur Yönetim Kurulu üyeleri adına eski Başkanca gönderilen bir mektup, C.H.P. ile Hür. P. arasında kurulması düşünülen "güçbirliği" konusunda ayrı görüşlerin doğduğunu göstermektedir. Aynı görüş, Hür. P. üyeleri arasındadır; C.H.P. üyeleri şimdilik konuşmamaktadırlar.

Hatırlanacağı üzere, özellikle T.K.P. nin C.M.P. ne katılmasından sonra Hür. P. ile C.H.P. nin de güçlerini birleştirmeleri, doğru bir kanaat olarak, önce Hür. P. nin genel politikasını yürütenlerin kafalarında yer etmiş, bu kanaatin çeşitli tarzlarda açığa vurulması üzerine C.H.P. Genel Başkanı Sayın İnönü karşı görüşü söylemiştir. Böylece her iki Partinin genel yönetim kurulu, "güçbirliği"ne yanaşmışlar iken, bu

tutumu beğenmeyen bazı Hür. P. teşkilât üyeleri, partilerinden çekilmişler, bunlardan Burdur'dakiler de Genel Sekretere çekilme sebeplerini bildirmişlerdir.

Burdur'un eski Hür. P. üyelerine göre, Parti Genel Merkezi nasıl olmuştur da, teşkilâtın düşüncesini almadan "güçbirliği" ne razı olmuştur? Böyle şeyler, partide demokratik hava yerine merkeziyetçiliğin estirilmesi demek değildir de nedir?

1957 seçimlerinde Hür. P. nin başarı sağladığı tek il olması dolayısıyla Burdur'lu Hürriyetçilerin düşünceleri tabiatıyla yabana atılamaz. Ama, Burdurlu Hürriyetçiler de, partilerini kazandırıp B.M. Meclisinde temsil ettiren tek ilin kendi illeri olmasından bu derece faydalanmak açığozlüğünü bırakmalıydılar. Bir kere, Hür. P. Genel Merkezi "güçbirliği"ni bütün vecibeleriyle kabul etmiş değildir. Henüz ke-

sin karar ilân edilerek, T.K.P. nin ettiği gibi, levhalar indirilip yerine altıoklu bayraklar asılmamıştır. Hür. P. Genel Merkezi, yurdun her yönünde gerekli sondaajlarla uğraşmaktadır. Arkadan Büyük Kongre toplanacak, kesin kararı verecektir. Bu karar "evet" de olabilir, "hayır" da olabilir. Genel Merkez "evet" diyor diye "hayır" demeyi düşünenlerin, Büyük Kongreyi beklemeden partiden, hiç değilse aktif görevden çekilmeleri, siyasi tecrübenin yetersizliğini ortaya koymaktan başka bir anlam ifade edemez.

Kaldı ki, her partide olduğu gibi, Hür. P. Genel Merkezi de, partinin genel politikasını düzenlemek hak ve vazifesini taşımaktadır. Örneğin, C.H.P. Meclisi, Kurultay yetkilerini taşımakta, İnönü, partinin genel politikasını belirtecek söylevler verme hakkını haiz bulunmaktadır. Genel Merkezde görev alan kişilere bu haklar, üyelerin anlaşmasıyla verilmiştir. Deyim doğru olursa, bu siyasi bir mukaveledir. Genel Merkez, mukavele gereğince, teşkilattan seçilerek gelen delegeler adına hareket edecek, kararların doğru ve egriliğini Büyük Kongrelerde tartışmaya sunacaktır. Hür. P. Genel Merkezi de bunun dışında bir hareket tarzı takip etmiş değildir.

Bir de meseleyi Hür. P. nin iç işlerini ilgilendirir tartışma hüviyeti dışında gözden geçirelim:

C.H.P. ile Hür. P. arasında yapılacak "güçbirliği" gerçekten lüzumlu bir sonuç olacaktır. Pek küçük ayrımlarla tesbit edilen Parti Programlarının çokluğu muhalefet etme gücünü parçalamaktadır. Hür. P. ile C.H.P. programlarının incelenmesinden de, iki parti arasında ana hatlar itibarıyla büyük ayrımlar olmadığı, böyle olmasına rağmen sandıklardan çıkan oyların alabildiğine dağıldığı görülür. Her iki parti de lâik, her iki parti de devrimci, her iki parti de özel teşebbüse yer veren devletçi olduklarını söyledikten sonra, ileride Cumhurbaşkanı şu ya da bu şahıs olacak gibi sudan bahanelerle oyları parçalamak, olsa olsa Hükümet Partisinin emellerine hizmet etmek olacaktır. Hükümet Partisi, 1957 seçimlerine takaddüm eden günlerde aldığı kanun tedbirleriyle bunun için muhalefetin güç birleştirmesine set çekmiştir. Burdur Hür. P. lileri, D.P. Genel Başkanının bu kurnazca taktiklerinin farkına varamayacak kadar safdil olmamalıdır.

İngiltere'de ve Amerika'da siyasi partilerin iktidara sahip oluşlarının tarihine bakılacak olursa, siyasi rüştünü çoktan ispat etmiş Anglo-Sakson milletinin ülke-lerinde bile, başlıca iki büyük partinin kader değiştirdikleri, diğer muhalefet partilerinin figüran olmaktan ileri gidemedikleri anlaşılır. 1957 seçimlerine bizde de büyük iddialarla giren C.M.P. ve Hür. P. nin aldıkları sonuç, iki büyük partinin kaderi yanında küçük partilerin figüran kaldıkları kuralının doğruluğunu göstermektedir. Sonuç bu olunca, tek başına Hür. P. veya C.M.P. nin iktidarı kazanabileceklerine güvenmek derenin yokuşa akabileceğine inanmak gibi birşey olacaktır.

Kendi üyelerinden kızgın ve kırgın olanlar ne derlerse desinler, biz rahatlık ve

recek idare tarzının kurulmasında gerçek başarı yolunu görmeleri ve bunu çekinmeden teşkilattaki arkadaşlarına göstermeleri bakımından Hür. P. Genel Yürütme Kurulunun değerli üyelerini sadece tebrik edecek ve Burdur Hür. P. lileri gibi düşünen vatandaşlarımızın yanlışlarını düzeltmek için meselenin üzerine bir kerre daha eğilmelerini önemle istiyeceğiz. Sonunda başarıya ulaşılarak, rejim teminat altına alındığı gün bütün bu yorgunlukların, kırgınlıkların dinivereceğine samimiyetle inanıyoruz.

Ismail Nafiz ALKAN — ANKARA

Tesanüt İstiyoruz

FORUM Yazı Kurulu'na;

"Toptan Allahın ipine (Kur'an-ı Kerime) sarılız. Sakın parçalayıp ayrılmayın." Kur'an-ı Kerim: Sure: 3 âyet 103.

Son günlerde hemen hemen en nazik bir mevzu matbuatı bir hayli işgal etti. Çeşitli gazete ve dergilerde, çeşitli fikirler savunulan muharrir, dindar, milliyetçi ve hattâ reformcu şahısların beyanları efkârı umumiyeye tarafından alâka ile takip edildi. Bu arada mevzuun hududu çok daha aşıldı. Bu mevzu Kur'an-ı Kerimin yeni harflerle yazılıp yazılmaması hakkında idi. Mevzu matbuatı bu kadar alâkadar etmeli mi idi? Bu hususu açıklamaya lüzum görmüyorum.

Fakat işin asıl üzücü tarafı; madem ki Kur'an-ı Kerimin Türk harfleri ile yazılıp yazılmaması mevzu münakaşa ediliyor. Bu münakaşa selâhiyetli şahıslar tarafından yapılsın. Kendini münevver ve bilgin addeden, fakat bu mevzuda zerre kadar bilgiye sahip olmıyanlar, neden bu mevzuya kalem batırıyorlar? Neden gazete ve dergi sütunlarını işgal ediyorlar? Madem ki mevzu Kur'an-ı Kerimin yeni harflerle yazılıp yazılmamasıdır. Neden asıl mevzu bırakılıyor da; dine, din adamlarına, dinî tedrisat yapan müesseselere ve mukaddes duygulara hücumlar yapıyor, küfürler savruluyor, dinin lüzumsuzluğu iddia ediliyor. Gönül isterdi ki; Kur'an-ı Kerimin yeni harflerle yazılması münakaşa edilirken bir yandan da dine karşı duyulan ihtiyaç belirtilsin. Madem ki dine karşı olan ihtiyaç belirtilmiyor, bilâkis dinin lüzumsuzluğu iddia ediliyor. O halde Kur'an-ı Kerim'in Türk harfleriyle yazılmasına duyulan ihtiyaç nereden doğuyor?

Bilhassa bu arada Forum dergisinde "İlahiyat ve İslâm Enstitüleri" başlığı ile çıkan yazı bu mevzuun münakaşasından istifade edilerek ele alınmış bir konu olduğu tebaruzi bir mahiyettedir. Vicdan sahipleri tarafından hiç de hoş karşılanmayan bu yazıda din adamları yobaz, mürteci ve şarlatan olarak vasıflandırılmakta ve böyle medenî memlekette İmam-Hatip Okullarına ve İlahiyat Enstitülerine lüzum olmadığı ve sadece sanayide gelişmenin

ilerlemeye kâfi olduğu iddia ediliyor. Memleketimiz hakikaten sanayide daha fazla ilerlemeye ve daha çok teknik elemanlara muhtaçtır. Fakat bu arada ahlâk, insanlık ve vicdan duygusu aşılıyacak kültürlü, ileri görüşlü bir zümrenin bulunmasına da en az bu kadar muhtaçtır. Çünkü Allah korkusu olmayan, din, vicdan ve ahlâk mefhumu bulunmayan bir kalp, şahsî menfaatlar, ihtiraslar ve birbirine zid çeşitli arzularla dolacağından, böyle bir kalp sahibinden hizmet beklenemez. Bunun için büyük Peygamberimiz "Hikmetin başı Allah korkusudur" buyurmuşlardır.

Çok arzu edilirdi ki Forum mecmuası gibi dinden habersiz olan veya dinle alâkası olmayan bir mecmuada bu nazik mevzu temas edilmesin, edilirse de ilmi bir şekilde ve şuurli bir halde izah yapılsın. Kalpleri Vatan, Millet, Din ve İman duygularıyla çarpan milyonlarca insanın mukaddesat ve maneviyat duyguları rencide edilmesin.

İş bununla bitmiyor. Forum Mecmuasının bu hakaret dolu yazıları karşısında bazı dini bütün ve imanı sağlam olan kimselerde susamıyorlar, sabırlarını muhafaza edemiyorlar. Mezkûr dergiye lâik olduğu cevabı vermek gayesiyle yazılar gönderiyorlar. Bu yazılarında Forum Mecmuası dine ve mukaddesata karşı olan hakaretinden dolayı en ağır sözleri kullanmaktan kendilerini alamıyorlar. Bu da onların mukaddes duygularının kendilerine vermiş olduğu hızdan ibaret olduğu aşikârdır. Ama bunların yaptıkları doğru mu? (Biraz sonra bu meseleye temas edeceğimden geçiyorum.)

Forum mecmuasının takdire değer tarafı da şudur ki, kendilerine ağır ithamlarda bulunan bu şahısların yazısını neşretmekten çekinmediler. Öyle ya! Forum fikir meydanı. Şurası muhakkak ki bu milletin din ve mukaddesat duygularını söküp atmak imkânsızdır. Tarihte bu memleket dinden zarar görmüştür diyeceksiniz? Bunu söylerseniz yanılırsınız. Bu memleket dinden zarar görmemiştir. Yalnız dine ve din adamlarına lâik olduğu veche verilmediğinden veya din adamları lâik olduğu şekilde yetiştirilmediğinden baştakilerin hatasıyla memleket geri kalmıştır.

Forum mecmuası madem ki memleketin ilerlemesini arzu ediyor, dinî tedrisatın kaldırılmasını değil daha esaslı bir şekilde önem verilmesini, kültürlü, münevver, ileri görüşlü ve geniş anlayışlı din adamlarının yetiştirilmesi fikrini savunsun ve Forum mecmuasında yazı yazan muhterem muharrirler bir kerre gözlerini açsınlar da, demir perde gerisi hariç, bütün ileri memleketlerde hattâ medeniyetine imrendiğimiz Avrupa ve Amerikada dine karşı duyulan alâkaya bir kerre baksınlar. Onlar o batıl dinlerini insanlara hattâ dünyaya sevdirmek için nasıl çalışıyorlar. (Bir papanın ölmesi ve yeni bir papanın seçilmesi bütün dünya matbuatını nasıl çalkaladığı meydandadır.) Acaba bunlara bakıp da hiç utanmıyorlar mı, yüzleri kırmıyor mu? Bütün dünya din peşinde koşarken nasıl oluyor da bizim memleketimizde dinsizlikten ve dinin lüzumsuzlu-

gundan bahsediliyor. Hakikaten münevver ve ilim sahibi olan herkes tarafından dinin lüzumu ve dine karşı duyulan ihtiyaç ilmi metodlarla isbat edilmiştir. Bu, vesikalarla sabit bir gerçektir.

Forum ve hem fikirlerine: Dine kurşan tecavüzkâr yazılarınızdan dolayı bazı dindarlardan ağır sözler ve ithamlar duyduk. Bu hal sizlerin hakikati iyice görmediğinden veya (yarananın güneş ışığından müteessir olduğu gibi hakikatler karşısında gözlerinizin kamaştığından) görmek istemediğiniz için böyle olmuştur. Sizde ve size cevapta bulunan müslüman dindarlara şunu tavsiye etmek isterim ki; biri birinizi böyle ağır ithamlarla değil, sevgiyle, ilmi yollarla teskin etmelisiniz. Biz ne bir kimseye inancından dolayı hakaret edeceğiz, ne de onu mutlaka bizim düşüncelerimize tâbi olması için zorlayacağız. Zira sevgili Peygamberimizin "Müjdeleyin, korkutmayın, kolaylık gösterin, zorlamayın, güçlük göstermeyin" tavsiyeleri asıl prensibimiz ve şiarımız olacaktır.

Hakikatları inkâr etmek kabil değildir. Bütün dünya din etrafında toplandığı halde, bizim memleketimizde dine lüzum yoktur demek, çok cahilce bir söz ve edna bir görüş gibi geliyor. Doğrusu insan hayretten kendisini alamıyor. Bir kimse güneş ışığı altında güneşin yokluğunu iddia etse, derhal güneş ışığının hüzmeleri gözlerine batacak ve güneşin varlığını ona isbat edecektir. Dinin lüzumsuzluğunu iddia etmek de bu kabildendir.

İnsan nihayet insan olması hasebiyle yanlış bir yola gidebilir. Bir hakikat karşısında yanılabilir. Bundan dolayı o şahsı linç etmek doğru değildir. Ona hakikati göstermek ve kendisini ikna etmek herkes için bir vazifedir. Sevgili Peygamberimiz, bu dini yaymak için girişmiş olduğu sonsuz mücadelede birçok güçlüklerle karşılaşmış kendisinin Peygamberliğini kabul etmeyenler de olmuştur. Fakat yine o büyük dâhi hiç kızmıyarak, onlara karşı sevgi ve muhabbet hislerini eksiltmiyerek Cenabı Hakka "Ya Rab; Sen bunlara hakikati göster. Çünkü bunlar anhyamıyorlar" diye dua etmişlerdir. Biz de size ve sizin gibilere Cenabı Hakdan hidayetler diliyoruz. İyi niyet sahibi olup aramıza katılmanızı istiyoruz. İyice bilin ve anlayın ki bu dini cüz-i bir şekilde dahi tahrif mümkün değildir. Bu din 14. asırdan beri en şiddetli mücadeleler arasında kendini korumuş, mevcudiyetini muhafaza etmiştir. Siz bir kere tarihi karıştırın. Göreceksiniz ki her asırda İslâmiyete karşı alınmış olan bütün cephelede, İslâmiyet yine muzaferiyetini kazanmış ve inkâr neticesinde bir çok hakikatları isbat ederek ortaya koymuştur. Bu ilâhî nur sönmeyecektir. "Onlar Allahın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler, muhakkak ki her ne kadar kâfirler hoşlanmasa da Allah buna razı olmaz ve nurunu artırır." Tevbe Süresi Âyet 22.

Bu arada mecmuanızın 111. sayısında "Risale-i Nûr talebelerine cevab" başlığı altında neşredilen ve Turan Sargın imzasını taşıyan yazıya da temas etmeden geçmeyeceğim. Bu zat yazısında dinin ve din adamlarının memleketin geri kalmasına

sebeplendiğini iddia ediyor ve neden bizden bir Otto, bir Marconi, bir Edison yetişmedi diyor. Bay Turan, acaba bunların yetişmesine mâni olan din ve din adamları mıdır? Buradaki suç din adamlarının mı yoksa başta bulunanların mıdır? Memleketimizde matbaanın çok geç açılmasına sebep olan acaba din adamları mıdır yoksa baştakiler midir? Eskiden din adamları nasıl yetiştiriliyor ve nasıl siyaset işlerinde vazife alıyordu? Bunu tenkid etsene. Dünyadan, siyasetten ve iktisadî hayattan habersiz beşik üleması şeyhül islâm olursa, o elbette matbaanın ve buna benzer fennî icatların ne olduğunu ve nasıl fayde temin edeceğini anlayamaz ve ileriye göremez.

Ama bugünün yetişmekte olan din adamları böyle mi olacaklardır. İmam-Hatip Okullarından ve İlahiyat Enstitülerinden böyle mi din adamı yetişecektir. Din adamının dinî bilgileri kadar sosyal bilgilerinin de mevcut olması bir zarurettir. Memleketimiz böyle din adamlarına kavuştuğunda medeniyet sahasında ileri bir adım atmış ve parlak bir istikbale kavuşmuş olacaktır.

Şurasını hepimiz iyice anlamış olunuz ki; bizim bu şekilde ihtilâf ve tefrikalarımızdan ancak düşmanlarımız istifade edecek, gayelerini daha iyi tahakkuk ettirmek imkânını bulacaklardır. Bizde millet ve memleket aşkı derken yabancı emellere hizmet etmiş olacağız. Tabii ki bu çok acı bir şeydir. Buna hiç birimizin gönlü razı olmaz. O halde tek gaye uğrunda çalışmamız birbirimize karşı sevgi ve tesanüd bağları tesis etmek yoluna gitmemiz lâzımdır. Yoksa ayrılıkta mutlaka felâket vardır. Bizim geri kalmamıza sebep olan yegâne ypraticı unsur da bu olmuştur. Halbuki İslâmiyet bundan 1400 sene evvel bu noktaya işaretle "Toptan Allahın ipine sarılınız, sakın parçalanıp ayrılmayınız" (Âli İmran, Ayet 103.) diyerek en önemli içtimai düsturu koymuştur. İslâmiyet ne devletler arası münasebetlere mâni olmaktan, ne de medenî dünyanın seyrine ayak uydurmak için mensuplarını köstekleyici bir karakter taşımaktadır. Bilâkis bunları teşvik etmekte ve "İki günü müsavı olanlar aldandıdır." (Hadis) demektedir. Ve yine yabancı lisan bilmenin lüzumuna işaretle "Bir milletin lisanını öğrenmek o milletin şerrinden korunmağa bir vasıttır." (Hadis) buyrulmaktadır. Daha buna benzer bir çok düsturlar İslâmiyetin terakki dini olduğunu göstermeğe kâfidir. Fakat bunu anlamayanlar veya anlamak istemiyenler bu feyizli dinin nurundan gözleri kamaşanlardır. İslâmiyet ahiretten evvel dünyayı kazanmanın gerekliliğini "Dünya ahretin tarlasıdır, dünyayı kazanmayan ahretini de kazanamaz." (Hadis) düsturuyla belirtmiştir. Demek ki İslâmiyet hayatîyet ve içtimaiyet dindir. Yeter ki biz ona lâyık olduğumuz veçheyi verelim. Ve onun prensiplerine ayak uyduralım.

Bir Hıristiyan bilgini olan Bismakın "Ben İslâmiyeti baştan sona kadar tetkik ettim ve hiçbir noktasında insan yaşayışıyle tesadüm edecek bir hükme rastlamadım. Her bakımdan İslâmiyeti mükemmel

bir din olarak buldum. Ya Muhammed Sana muassır bir vücut olamadığımdan bedbahtım. Huzurunda hürmetle eğilirim" diyerek İslâm dininin esaslarını takdire şayan bulduğunu duymadınız mı? Din aleyhinde söylenenleri okurken bir de bunları gözden geçirmenizi tavsiye ediyorum. Sevgi ve selâmlar.

Mehmet Düzgün — KAYSERİ

FORUM'UN NOTU :

Okuyucumuza teşekkür ederiz. Dinî, din tedrisatı ve ilgili mevzular üzerinde görüşümüzü toplu olarak gelecek sayıda neşredilecek bir notta ifade edeceğiz..

Bir Mektup

FORUM Yazı Kurulu'na;

Kayseride Huzûri, E. Yücel ve aynı zihniyeti taşıyanlara :

Forum'da hiç bir ilmi değeri olmayan hezeyanlarınızı okudum. Nasıl cevap versem bilmem ki!.. Sizin seviyenize düşmek istememekle beraber gene de aynı seviyede hitap etmek mecburiyetindeyim. Bir kere savunmasını yaptığımız - eğer fikirse - fikirler devrini çoktan yaşamış, atom çağıyla bağdaşamayan iptidai insan, iptidai cemiyet kahntılarıdır. Bilirim sizleri yakından. Hâlâ dünyamız sarı öküzün boynuzun dadır. Ay, güneş tutulunca önüne cinler, devler gelir. Kaçırılmak için damlarda teneke çalar, gürültü yapar, tepinirsiniz. Yağmuru, doluyu melekler kalburla taşıyıp istedikleri yere elerler. Tayyara, atom v.s. asrımızda teknik sahada ne gibi yenilikler varsa sizce hepsi Kur'anda yazılıdır. Tâbirinizle "Gâvurlar Kur'andan almış" değil mi bunları? Peki siz neden almadınız, neden müsbet değerleri çıkarmadınız? O muazzam eserden?..

Ne olacak bunun sonu?.. Diğer İslâm milletleri daha yeni kölelikten, esaretten kurtuldular. Hangi İslâm devleti medeniyetin zirvesinde? Bunların sebebi olmalı değil mi? Şöyle bir bakın dünya yüzüne en temiz, en doğru, en iyi olması icabeden İslâm cemiyetlerinin hali malûm.. Softaların elinde oyuncak olmuşuz. Allahın varlığını cahilden mi öğreneceğiz yani? Asırlarca matbaaya hasret kalmışız, müsbet ilmin ışığı vurmamış yüzümüze. Medresenin rutubetli havasında benzimiz solmuş, çürümüşüz. En yeni din olan İslâmiyeti çağırından sizin gibi cahiller çıkarmıştır. Milletvekili dokunulmazlığı gibi her şeyi körü körüne softa inhisarı altına almaya kimin hakkı var?. İslâmiyet ve Kur'an sizin babanızın malı mı?.. Sen Arapça oku, ben Türkçesini. Sadece. Müslümanım el-hamdülillâh" diye zahiren söylüyorsunuz. Korkarak değil içimden gelerek söylüyebilmiyim bunu. Aranızda bir tanıdığım var. Gece babasıyla sahura kalkar, öğle üzeri de benimle gizli gizli yemek yedi. Allahı nasıl aldatırdı bilmem!.. Bu halyle de koyu dindar geçinirdi. Dine dil uzatan sizce komünisttir, vatan hainidir, bu memleketi terketmelidir. Sanki yalnız sizin memleketiniz!.. On parmağınızda on kara leke. Utanın biraz softa kırıntıları.

İnsan olun, akliseliminizle hareket edin.

Bu vatanda fabrika bacası yerine minareler yükselmeli; Yeni mektepler yerine kontrolsüz, samimiyetten uzak, damara göre şerbet veren zihniyetin hortlattığı, eski mahalle mektepleri açılmalı öyle mi beyler? Sizin düşüncenizin acısını çektiğimiz çekiyoruz. Daha içimizde "Tövbe estâğfurullah Aya da gidilir mi.." diyen milyonlar var. Sizin gibiler dün radyoya da inanmıyorlardı ama bugün mevlit okutmaktan, gazel çekmekten kimseye sıra vermiyorlar. Hem sonra radyonun din lehinde yaptığı her türlü neşriyat oltanın ucundaki yemden farksızdır. O programları hazırlayanlar hangi camide ibadet eder, hangi dinî şartları yerine getirir bilir misiniz?.. Sadece sizleri avlamak içindir onlar..

Her yeniliğe "gavur icadıdır" diye set çekenler taş devrindeki gibi avret yerlerini postla kapasınlar. Ne yüzle müsbet ilmin eserlerinden istifade ederler!. Gavurun icadedip yaptığını değil kendin yap da görelim. Neyin var, ne yaptın gösterebilirsin.

Atatürkü de hiç biriniz sevmezsiniz. Ama gene de O'nun ölüsü bile sizi korkutuyor. Laf olsun diye O'nu etiket olarak kullandığımız belli. O büyük adam ezanı Türkçeleştirerek, siz de Kur'anı Türkçeleştirin demek istedi. Neredee!.. Peki ne olacak böyle, daha ne vakte kadar ben ibadet ederken bir şey anlamıyacağım?. Bu günkü medeni şartlar İslâmiyetin başlangıcında olsaydı acaba gene böyle mi ibadet edecektik?.. Dinde bir - şekil bakımından - reform şöyle dursun konuştuğumuz dille anlayıp öğrenmeye bile imkân yok. Eh bu

devam ettikçe camiye münevverden ziyade ancak sizler gidersiniz. Ben körükörüne itaat değil, aklı selimin gösterdiği yolla Allah'a gitmek isterim. Daha insanca tartışmaya tahammülü olmayan sizin peşinizden neyinize güvenerek gelirim!. Üstüne titredığınız dinin bile icaplarını hakiki mânada yerine getirmediğimiz yaşayışımızdan da bell. Pislik bizde, yalancılık, sahtekârlık, iki yüzlülük, geri kafalık, tenbelik, aklınıza fenaliktan yana ne gelirse hepsi! hepsi bizde. Bunlarla mı öğünürsünüz beyler!. Bir de tutup "Bu Dünyayı Allah gavurlara, öte dünyayı da bize verdi." diye züğürt tesellisi yaparsınız kendinize. İslâmda küfür var mı?. Ne diye bir derginin idarecilerine küfür edersiniz?. İtham edersiniz-. Fikre fikirle karşı gelin. Ama sizde fikir ne gezer, Ağdalı, suntu, Arapça, Farsça karışık anlaşılmasın sözlerden başka ne bilirsiniz!.. Size göre din, anlayıp öğrenmeden ağızımız açık seyredilecek sihirbaz numarasından başka nedir?. Kur'an neden dilimize çevrilmezmiş. Arapçadan başka yazıyla yazılmazmış? Hangi, dünya çapında kıymet olan ilim, irfan sahibi din adamımız söylüyor bunu? Hepsini safsata. Arkadaş, ben okuduğum duayı anlamalıyım, bilmeliyim. Hadî diyelim Arapça olsun, hanginiz tam telaffuzla hakkını verip Kur'an diliyle seslendirebiliyorsunuz? En iyi bilen din adamlarınız bile, bir ecnebinin Türkçe konuşması gibi telaffuz eder muhakkak. Yakında medeni milletler yeni dünyalara göç edecekler; biz halen ortaçağ teranesiyle ayak uydurmaya çalışıyoruz. Açın gözünüzü, Dünyayı bize bırakıp

gidecekler de bir gene de iptidailikten kurtulamayacağız.

Size kalsa devlet "Din için, Muhammet için" cihat açmalı!. İki sözlünüzde bir baştakileri alet edersiniz. Bakalım onlar sana din dersini vermekle, din okulları açmakla idealist midirler, samimiyetlerine inanıyor musun? Tabii sana dinî softa hürriyeti, onlara da "rey" lâzım. Ama 20. asırdan 3-5 asır geriye gidiyorsunuz kime ne!. Gününüzü gün edin bakalım... Yazık beyler, yazık..

Hiç olmazsa din ve dünya işlerini bir yürütün barî. Hem bırakın isteyen camiye, isteyen kiliseye gitsin. Siz de Forum yerine Yeşil bayraklı nutuklar dinleyin. Vicdan hürriyeti var, insan hakları var. Biliyorum elinizde olsa atoma karşı, kılıç kuşanıp dünyayı İslâmiyete davet edecek kadar safsiniz. Görüyor musunuz ettigimizi, Donkişottan farkınız yok. Siz ne dersiniz deyin ışık karanlığı daima yok eder. Sizin yeriniz, devriniz bu düşünceyle yok yeryüzünde. Biraz hakikate yaklaşın.

Aptes alıp ağızınızı çalkalayın ve bir daha da küfür etmeyin. İslâmlık efendilik, sükûnet ve sabırla doğru yolu emreder. Zıplık etmeden, tatlılıkla bildiklerinizi, ikna ederek karşınızdakine aşılaysın. Şimdiki şekilde nefretten başka ne kazanırsınız. Sonra bu vatanda her vatandaşın hakkı var. Ne hakla kovarsınız? Vicdan hürriyetine saygı gösterin biraz. Haydi uğurlar olsun...

R. Türköz — SAKARYA

Ne Diyorlar

Cami İnşaatı

Gazetelerde son 8-10 sene içinde inşa edilen cami sayısının 1500 ün üstünde olduğunu öğrendik. Dinî hislerin kuvvetine delâlet eden bu olayı takdirle karşılamak icabeder. Biz meseleyi başka cephelerden mütalâa etmek istiyoruz.

1 — Yapılan camilerin büyük bir kısmı mimarî değerden tamamen mahrumdur. Halbuki atalarımız bu hususa çok büyük bir önem vererek köyde, kasabada ve şehirde yaptıkları camilerin yeri, malzemesi, iç ve dış tezyinatı üzerinde dikkatle durmuşlardır. İslâm dininde ibadetin muhakkak camide yapılması gerekmez. Şu halde kısa zamanda ve çok sayıda, mimarî değerden mahrum ve dikkatle seçilmeyen yerlerde cami yapmak yerine gelecek nesillere yapıcılık kudretimizin, mimarî zevkimizin birer örneği halinde intikal edecek olan az sayıda camiler bırakmak daha doğru olmaz mı?

2 — Camilerin dolup taşıdığı zamanları şöyle bir gözümüzün önüne getirelim. Bayram namazlarında, o da senede iki defa birçok camiler dolar ve cemaat camilerin

etrafındaki caddelerden, boşluklardan istifade etmeğe çalışır.

Bazı camiler ise Cuma günleri yani senede 52 defa dolar. Buralarda da cemaatin bir kısmı bazan cami dışındaki sahalara yayılır.

Bayram ve Cuma namazları dışındaki diğer vakit namazlarında birçok camilerde çok zaman bir kaç saf bile cemaat bulunmaz. Hattâ birçok ahvalde imam ve müezzinler yalnız başlarına ibadetlerini yaparlar.

Şu halde camilerde cemaatin azami seviyesine yükseldiği gün ve zamanlar için bazı tedbirler almak suretiyle bu ihtiyacı karşılamaya çalışmak gerekmektedir.

3 — Londra'da binlerce müslüman bulunmaktadır. Bunlardan bayram namazını nerede kılacağını öğrenmek isteyenlerin karşısına Regents Park'ın çok güzel bir köşesine yerleştirilmiş olan İslâm Kültür Merkezi çıkar. Binanın güzel bir bahçesi, havuzu, büyükçe bir çadır kurmağa müsait olan çayırığı vardır. İşte bu çayırığa kurban ve ramazan bayramlarında birkaç

gün evvel 700-800 cemaati rahatça istiaf edecek bir çadır kurulur. Çeşitli vasıtalarla orada bayram namazı kılınacağını öğrenen müslümanlar toplanırlar. Namazdan sonra bayramlaşılır, yemek yenir, dünyanın dört bucağından gelmiş olan müslümanlarla tanışılır. Bahsedilen çayırığa yapılacak camiin temeli atılmış ve plânları hazırlanmıştır. Fakat İslâm Kültürünü temsil edecek bir eser için hiç acele edilmemektedir.

4 — Şimdi Londra misalinden ders alarak bayram namazlarında nerelerden istifade edebileceğimizi araştıralım.

Bayramların kış ve yaz mevsimlerine rastlamasına, havanın yağışlı, soğuk veya müsait oluşuna göre çeşitli imkânlar akla gelebilir.

Müsait havalarda stadyumlardan, büyük küçüklü spor sahalarından istifade edilemez mi? Hattâ yeni yapılacak spor sahalarının yeri seçilirken bu ihtiyaç da göz önünde bulundurulamaz mı?

Fena havalarda ise, kapalı spor sahaları, konferans salonları pekâlâ bu maksadı karşılayabilir.

Ayrıca mevcut camilerin etrafında boşluklar, düzlükler meydana getirmek, yerine göre buraları yağmurdan, soğuk ve ve sıcaktan koruyacak şekilde tanzim etmek, icabında çadırlar kurmak akla gelebilir.

Birçok kimseler bir bayram namazı kılabilmek için camiden camiye koşmakta, hattâ soğuk havalarda sıhhatini tehlikeye koyarak saatlerce açıkta kalmaktadır.

Bütün bu işleri tanzim etmek suretiyle yerli ve yabancılar da İslâm dinî hakkında daha müsbet bir kanaatin hasıl olmasına büyük ölçüde hizmet edeceğimizi de hatırlıyalım.

5 — Cami inşaatına hamiyetli vatandaşların gösterdiği alâkayı takdir ediyoruz. Camilerin birer sanat eseri olması için gereken tedbirleri de elmalıyız. Öte taraftan bu hamiyetin okul ve yurt binaları için de gösterilmesini temenni ederiz.

Bilhassa büyük şehirlerimizdeki okul binası sıkıntısı had safhasına varmak üzere. Ankara ve İstanbul'da normal tedrisat yapan ilk okulların sayısı her gün azalıyor. Bu şehirlerdeki ilk okulların bir çoğunda iki, üç hattâ dört devre tedrisat yapılmaktadır. Lise ve orta okullarda da çeşitli çift tedrisat şekilleri uygulanmaktadır.

Üniversite talebesinin yurt ihtiyacı da maalesef tatmin edici bir şekilde karşılanamıyor. Atatürk, Ege, Ota Doğu Teknik Üniversitelerinin kurulması için 100 milyonlar sarfı gerekmektedir.

Okul, yurt binaları alanında karşılaştığımız sıkıntının halkımızın tahsile verdiği ehemmiyetin her gün biraz daha artması ile çok yakından alakalı bulunduğu şüphesizdir. Fakat mahdut olan imkânlarımızın inşaat malzemesi kaynaklarımızı çok dikkatle ve memleket ölçüsünde hazırlanacak plânlara göre sarfettiğimiz takdirde kalkınmada sür'at ve emniyet sağlanmış olacaktır.

6 — Cami inşaatını bir misal olarak ele aldık. Buna benzer mukayeseleri başka alanlarda da yapmak kabildir. Senelerden beri devam eden Büyük Millet Meclisi inşaatına sarf edilen malzeme ve işçilikle Ankara'nın okul ihtiyacını belki birçok batı memleketlerine örnek teşkil edecek şekilde halletmek kabil olurdu. İstanbulda yapılmakta olan Belediye Sarayı ve taliki kabil olan bazı imar faaliyetleri hakkında da buna benzer bir mütalâa yürütülebilir.

Hülâsa memleket ölçüsündeki şehirleşme hareketlerine bir istikâmet vermek, sanayi ve nüfusun dağılımını kontrol etmek, maddî ve manevî bütün kaynaklarımızı, kalkınmamızı sür'at ve emniyetle sağlayacak istikâmetlere sevk etmek suretiyle dünya milletlerinin girişmiş oldukları terakki yarışına ayak uydurmakta güçlük çekmeyeceğimizi muhakkaktır.

(İller ve Belediyeler Dergisi Ocak 1958)

Petrol Borusumu, Yem Borusu mu?

1.000 millik bir petrol borusu hattını döşemek sadece siyasetle olup bitecek bir iş değil. Eskiden, bir petrol borusu hattı döşeneceği zaman, nihai siyasî anlaşmaları yapmak petrol kumpanyalarına bırakı-

lırdı - tabii bunun için de, önce, petrolün bulunması, güzergâh etüdlerinin yapılması, para meselesinin halledilmesi ve boru tedarikinin sağlama bağlanması gerekirdi. Türk ve İran hükümetleri Tahran yakınındaki Kum petrol havzasından Türkiye'nin Akdenizdeki limanlarından birine, Mersin'e veya İskenderun'a petrol borusu döşemek hususunda anlaşmakla işin siyasî safhasını ameli safhadan önceye almışlar, yani arabayı atın önüne koymuşlardır.

Petrol hattı Türkiye'nin stratejik önemini arttıracaktır ki, bu da NATO'daki ortaklarıyla yapacağı pazarlıklar sırasında Türkiye'nin çok işine yarayacaktır. Proje, Türkiye'nin ve İranın Arap komşularına pek hoş gelmeyecektir. Geçen yıl, 1956 Kasımında, Suriye'de, Irak Petrol Kumpanyasına ait pompalama istasyonlarının havaya uçurulması neticesinde, Ortadoğu'daki petrol şirketleri Basra Körfezinde ve Irak'ta çıkan petrolü Suriye etrafından döndürüp Türkiye'nin Akdeniz kıyısına akıtılması için müzakerelerde bulunmuşlardı. Plâna en çok muhalefet eden, o zamanki Irak İktisat Bakanı Nedim Paşası oldu. Şimdi, Irak iyiden iyiye Arap milliyetçiliği cephesine geçtiğine göre, plâni doğuran mülâhaza, yani Irakla Suriyeyi karşı-

karşıya getirecek bir buhran vukuunda Irak petrolünün Batıya doğru akmasına mâni olunması ihtimali, öneminden çok şey kaybetmiştir.

İran'la Türkiye arasında bir petrol hattı yukarıdaki meseleyle tam bir benzerlik göstermiyor. Fakat henüz, iki memleketin de hat inşaatını nasıl finanse edeceklerini ve hattın işlemlerini sağlayacak yıllık 30 milyon ton petrolü nereden bulacaklarını izah eden bir işaret yok. Türkiye piyasası için petrol arz edemeyeceği gibi, içinde bulunduğu çetin iktisadî buhran ortasında, böyle bir proje maksadıyla lüzumlu 200 milyon doların yarısını da gözden çıkaramaz. İran, petrolü temin edebilir (Kum havzasının genişliği henüz bilinmemekle beraber) veya petrol hattını Güney İran'daki mevcut petrol havzalarına kadar uzatabilir ama, para için bu memleketin de yabancı kaynaklara başvurması gerekecektir. Projenin bugünkü şekliyle, petrol nakliyatını plânlamak hususunda, iki memleket hükümetlerinin petrol şirketlerinden daha becerikli olabileceklerini açıkça anlamak mümkün değil.

The Economist, Londra, 25 Ekim 1958

Kültür Ve Sanat

Atatürk ve Cüceler

Faruk GÜVENÇ

Atatürk çağına sövenler, "memleket sathında" gerilik ocaklarını körükleyenler, arı Türk dilini beğenmeyenler, sağdan sola yazmanın, sarıgn, "taaddüdü zevcat" ın gerekçelerini düzmeye çalışanlar ve sübyan mekteplerinin sorumluları, halk eğitiminin mezar kazıcıları, tek sesli Ortaçağ müziğinin pohpohlayıcıları, sözün kisası, bütün yeşil surathlar, bütün yılanlar On Kasım'da Atatürk'ün baş ucunda gözyaşı döktü, döviündü.

Neden?

Çünkü bu ulusun Atatürk'ü nasıl sevdiğini, Atatürk ve Atatürkçülük düşmanlarını nasıl kahredeceğini bilmeyen yoktur. Bugün Atatürk'ü sevmek demek Kemalizmi ve devrimleri sevmek demek; Batıyı, uygarlığı sevmek demek. Yirmi yaşını, hatâ otuz yaşını doldurmuş olan kuşak, Atatürk'ün başka bir yönünü zaten tanımaz. Eğer bugün iş başına gelmek için Atatürk'e açıktan açığa karşı durmanın bir fayda vereceğini umsalar, dillerini tutarlar mıydı zannediyorsunuz? Bu büyük ulus, kendisi için çalışanları çok iyi tanımakta ve doğru yolla yanlış yolu ayırdetmektedir; kendisine verdiği bütün sözleri tutan, dünya kurulduğundan beri kendisini ilk defa bu ölçüde anlayan ve seven Atatürk'e güvenmektedir. Atatürk, sözleri ve yazılarıyla kara toprakların ardından bile ulusuna ışık tutmakta, yol göstermek-

tedir. Bizim meselemiz ulusun cahilliği, ulusun "geri özlemi" değil, oy pazarı aydınlarının hıyaneti. "Biz, Atatürk'den her 10 Kasım'da ancak af dileyebiliriz." diyen Yakup Kadri Karaosmanoğlu herhalde bunu kastetmiştir. Bugün devrimlerimiz elele, sırt sırta bir ölüm kalım savaşı veriyor. Ashna bakarsanız buna "savaş" demek bile doğru değil; devrimler, gerilik ocaklarına son fiskeyi vuruyor. Bu memlekette, artık sağdan sola yazmaya, fes giymeye, "Teşkilâtı Esasiye" diline dönmeye imkân kalmamıştır. Sekiz yıllık bir sınımadan sonra politikacıların da gözü açılmıştır herhalde. Bugün "taaddüdü zevcat" kanununu geri getirebilmek için evvelâ kadınların oy hakkını elinden almamız lâzım; eski yazıyı hortlatmak için okulları kapatmak lâzım. Bu sebepten bütün gerilik kıpırdanışları yüzeyde kalmıya ve er geç sönüp gitmeye mahkumdur. Herşeyden önce şu noktayı unutmamak gerekir: Atatürk devrimleri bir bütündür ve tek bir amaca yönelmiştir: Türkiye'yi geri Asya'dan koparıp ileri Avrupa'ya bağlamak. Gökyüzünde jetlerimiz uçarken, üniversitelerimizde atom fiziği üzerine çalışırken, illerimiz Batı ölçülerine göre kurulurken, insanlarımız kravat takarken, frak giyerken radyolarımız elbette tek sesli orta çağ müziğini yaymaya devam edecek değildir.

Atatürk'ün bu konudaki tutumu hiç bir noktada şüphe bırakmayacak kadar açık ve kesindir. Ne demiş Atatürk :

"Bir milletin musiki hakkındaki zevki nazarı itibara alınmadıkça onun yükseltilmesine imkân olmadığını Montesquieu'de okumuştum. Bu çok doğrudur. Ve işte bundan dolayı bu sanatın inkişaf ettirilmesine kendimi bağlı sayıyorum. Memleketimizde çalınan, Türk musikisi değildir. Bir Bizans aksiyonudur. Bizim millî musikimizi ancak köylerde çobanlar çalar. Fakat onu da garp musikisinin şimdiki seviyesine yükseltmek için takriben dört asır beklemek lâzımdır. Bu kadar beklemek fazladır. Onun için Avrupa musikisini nakle çalışıyoruz."

Atatürk bu işe de temelinden el atmıştır. Okullara Batı kurallarına göre müzik eğitimini O soktu; Devlet Konservatuarını O açtı. O'nun ettiklerini bugün biz biçiyoruz. Bestecilerimiz, operamız, orkestralarımız, solistlerimiz hep O'nun eseridir. Atatürk ulusunu çok iyi tanırdı ve ulusuna daima en iyi, en ileri şeyleri yakıştırırdı. O'nun ağzından hiç bir zaman "- bu millet Batı müziğinden ne anlar?" gibi bir cümle çıkmamıştır. Anlamadığını bundan otuzbeş yıl evvel o da bilirdi; ama anlaması gerektiğine ve bir gün anlayacağına, seveceğine inanmıştı. Çalışmalarının hedefi buydu. Eğer bugün aşağılık duygusuyla yaranlanmış üç beş ufak adam bu toplumu geriye çekmeye çalışıyorsa yahut bu ulusa kabile muamelesi yapıyorsa sonunda hüsrana uğrayacak olanlar yine onlardır. Yirmi yıl evvel cereyan etseydi ancak müzisyenler arasında akis uyandıracak olan bir olay bugün memleket yüzeyinde fırtınalar koparıyor. Bir iki memurun başbaşa vererek ciddi Batı müziğini radyodan atmaya çalışması Türk basınında ve Türk aydınları arasında nefretle karşılanmış ve en azından Hayırhoğlu vak'ası kadar yankı bulmuştur. Bu, müzik devriminin de uluşça, yazı devrimi, giyim-kuşam devrimi gibi benimsendiğini gösterir. Atatürk yolun en zor kısmında devrimleri omuzunda kendi taşımıştır. Yirmi yıl evvel gözünü kapadığı zaman yokuşun yukarı ucuna ulaşmıştı; bunu ancak bugün anlıyoruz. Artık devrimler yokuş aşağı kendi kendine ilerlemekte ve önüne çıkanları ezerek bir çığ gibi büyümektedir.

MOTORIZED SCHUMANN

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası, 11 Kasım Salı gecesi, mevsimin ikinci konserini verdi. Programda Vivaldi'nin opus 3, 8 numaralı la minör Concerto Grosso'su, Berlioz'un Truvalılar operasından av ve fırtına sahnesi, Brahms'ın Antoni varyasyonları ve Schumann'ın dördüncü senfonisi yer almıştı. İcra, ne yazık ki ilk konserin başarısına ulaşamadı. Ama Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının, her şeye rağmen, geçen yıldan çok daha iyi bir durumda olduğu görülüyordu. İş ciddi tutup, çalışıp da ilerlememiye imkân var mı? Burada Amerikalı orkestra şefi B. Robert Lawrence'ın gayretlerini ve hizmetlerini övmeden geçmiyeceğim. Orkestraya disiplini ve çalışma gücünü bu dinamik sanatçı aşlamıştır. Ye-

ni eserlere el atarak orkestranın repertuarını genişleten ve bu suretle dikkatini, ilgisini uyanık tutan da odur. Kendisini tenkit ederken, bazı bestecileri ve eserleri yorumlayışını beğenmediğimizi söylerken teşekkür borçlu olduğumuz taraflarını da unutmayalım, gölgelemiyelim.

Vivaldi'nin Concerto Grosso'sunda solo partileri iki genç kemancımız çalıyordu: Ulvi Yücelen ve Fethi Kopuz. Bay Sedat Ediz Almanya'ya gittiğinden beri başkemancının sandalyesini bu iki sanatçı paylaşıyor; kemanların başında konser mevsiminin ilk dört ayında Ulvi Yücelen'i, son dört ayda Fethi Kopuz'u göreceğiz. Ulvi Yücelen iki konserde bile bu yere ne kadar lâyık olduğunu ispat etmiştir. B. Robert Lawrence, Concerto Grosso'nun birinci ve üçüncü kısımlarını biraz çabuk çaldırdı; bu tempolar barok çağın üslubuna aykırıydı ama esere de fazla zarar vermiyordu. Yahut meselâ piyano kadar zarar vermiyordu. Ankara'da bir çembalo bulunmadığı için eski eserlerde continuo çalgı olarak mecburen piyano kullanmak gerekiyor; bunun da Trovatore'de sahneye tank çıkarmaktan farklı bir tarafı yok. Piyano-yu Busch'un Brandenburg icralarında affetmeyiz ama Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının Concerto Grosso'larında mecburen mazur göreceğiz. Eserin icrasında, orkestraya gerçekten iyi idi. Yalnız iki solistin çalış şekilleri arasındaki fark, beni son derece rahatsız etti; Fethi Kopuz'un o taşkın vibratosuna gem vurması ve biraz da entonasyonuna dikkat etmesi lâzım.

Konserin alkışı en çok hakeden icrası Berlioz'un Av ve Fırtına sahnesi oldu. Burada da flüt, korno sololarını ve violaları övmek isterim. Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının güzel konserlerine yıllardan beri hasret olduğumuz için kusursuz, ölçülü ve plâstik bir icra ile karşılaşınca gerçekten çok seviniyoruz.

Programın iki büyük eseri, Brahms'ın varyasyonlarıyla Schumann'ın senfonisi ne yazık ki çerçeveden düşecek kadar kötü çalındı. Mamafih Brahms'da bazı varyasyonlar, meselâ ilk iki varyasyon ve dördüncü varyasyon, hem hatların birbirine bağlanması, hem de çalgı grupları arasındaki denge bakımından adamakıllı doyurucu idi.

Ben Schumann'daki başarısızlığı doğrudan doğruya şefin omuzlarına yükleyeceğim. Romans hariç, bütün kısımlar haddinden fazla çabuk çalındı. Lüzumsuz bir telaş, lüzumsuz bir heyecan birinci kısmı da, Scherzo'yu da, Final'i de allak bullak etti. Gruplar içinde de, gruplar arasında da beraberlikten eser kalmamıştı, akorlar tınlamıyordu. Tahta nefesli çalgıların sesi kuru çıkıyor, piringlerinki sert, kaba ve köşeli geliyordu. Orkestranın geçen konserdeki ve bu konserin ilk yarısındaki plâstik icrasından eser kalmamış, Schumann yamalı bohçaya dönmüştü. "Acaba Bay Lawrence'ın acelesi mi var, sinema otobüsüne mi yetişecek" diye düşündüm. Herhalde Schumann'ın bu senfonisi daha rahat, daha geniş tempolarla bir defa daha tecrübe edilmeye değer.

NECİL KÂZIM AKSES'E AÇIK MEKTUP

Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının son konserine geldinizse salonun onda birinin bile dolmamış olduğunu görmüşsünüzdür. En ucuz yer 3 liraya çıkarılırsa konsere, el bette kimse rağbet etmez. Sizden, Ankara'daki bütün sanatseverlerin ve Cumhurbaşkanlığı Orkestrası üyelerinin düşüncelerini aksettirdiğimi zannederek, bilet fiyatlarını yeniden gözden geçirmenizi rica ediyorum. Opera ile konser aynı ölçülere vurulamaz. Öğrencilere yapılan indirmeden neden vazgeçildiğini ise hiç anhyamadım. Sanatçı Necil Kâzım Akses'in, Umum Müdür Necil Kâzım Akses'i kolaylıkla kandıracağından ve bu işi tezelden yoluna koyacağından eminim.

MİLLİ KÜTÜPHANE ORKESTRASI

12 Kasım Çarşamba gecesi Millî Kütüphane Orkestrası ilk konserini verdi. Muhtakkak ki üzerinde önemle durulması gereken bir olay. B. Sami Özerdim'in de dediği gibi, kütüphane bu suretle bir kitap deposu olmaktan kurtuluyor, sanat hareketlerinin odağı haline geliyor, hayatiyet kazanıyor.

Millî Kütüphane Orkestrasında viola çaldığım için konseri eleştiremeyeceğim; aslına bakarsanız bu biraz da işime geliyor. Çünkü övmeye kalksam, orkestrada çalan ve konserde bulunan bütün arkadaşlarım alay edecek benimle; yersem, bu defa da şef gücenecek. İyisi mi susarım, ne düşündüğümü kimseler anlamaz.

PLÂK KONSERİ

Carl Orff'un önümüzdeki günlerde Devlet Operasında sahneye konacak olan "Die Kluge" adlı operası 23 Kasım Pazar günü saat 16.00 da Türk-Amerikan Derneğinin Mithat Paşa Caddesindeki salonunda izah edilecek ve plâklardan dinletilecektir.

Konsere giriş serbesttir.

Forum koleksiyonu yapmakta olan okuyucularımız ek sik sayılarını ödemeli veya posta pulu mukabilinde idarehanemizden temin edebilirler.

Geçmiş sayıların beher nüshası 100 Kr. tur.

Seyirlik Köylü Oyunları

Metin AND

Eski dans ve seyirlik oyunların bugüne kadar yaşayıp kalabilenleri arasında hele mevsimlik törenlerle ilgili olanları bugün yer, uzaklık gözetmeden birçok uyarılarda ortak bir nokta olarak karşımıza çıkıyor. Mevsimlik deyince bu gökbilimsel yani kış yarısı ile yaz yarısına göre ayarlanabileceği gibi, iklimsel yani hayvan ve bitki hayatının uyanması, veya uykuya yatması gibi bir yönden de belirir. Bunun içinde kış-yaz karşıtlığı, ve bundan baharın doğması insan toplumları için ayrıntıları değişik fakat temelde bir olan seyirlik oyunlara konu olmuş, bu olgular bu gösterilerde simgeleştirilmişlerdir. Bunlar arasında önemli bir yer tutan kış ve yaz karşıtlığı daha çok yalancı bir öldürme veya gömme gösterisiyle temsil edilmiştir. Finlerde, Arnavutlukta, Tirol'lerde, İsviçrede ve daha bir çok yerlerde bu töreni inceleyen bilgin Fraser'in deyişiyle bu tören "Ölüm'ün kovulması"dır. (1) Bu tören iki türdür. Birincisi kışın geçmesi, ölümü, öteki ise yazın ölümü ki bunda tekrar dirilme de bulunur. (2)

Anadolu'da bu türlü temsiller sayıca pek çoktur. Bu yazı dizisinde sırası düş-tükçe bunların türlü anlamları üzerinde yorumlar yapılacak ve başka uluslarda aynı türde görülen temsillerle karşılaştırılacaktır. Anadolu'daki bu 'köylü temsilleri'nin ad babası olan ve bunlar üzerinde çok önemli bir incelemesi bulunan Ahmet Kutsi Tecer'in verdiği örnekler içinden Anadolu'da çok yaygın olan "Arap Oyunu" veya "Ölü Oyunu"ndaki unsurlar konumuz bakımından çok ilginçtir. (3) Bu oyunda üç önemli kişi vardır. Arap - koca (veya kılı) - gelin. Arap yüzü, elleri karaya boyanmış, elinde değnek bulunur. Koca veya kılı ak sakallı bir yaşlı adamdır. Arap geline sarkıntılık eder, yaşlı koca kıskanır kavga ederler, kavga sonunda Arap yaşlı kocayı öldürür. Gelin ağtılar söyler. Sonunda ölü kertelemeli dirilir, herkes sevinir, genel bir dans başlar. Burada bir mevsimin, bir yılın sona erip ötekinin başlamasının simgesel bir yoldan gösterilmiş olması su götürmez bir gerçektir. Oyunun çatısı ve kişileri bir çok Avrupa ülkelerinde görülen bu türlü oyunlara tıpatıp uymaktadır. Bu arada Anadolu'da köylü temsillerinde çok sık görülen Arap da morisco danslarında ve bu türlü temsillerde çıkan arapla bir ilintisi bulunacağını düşünmek yanlış olmaz. Daha ilerdeki yazılarımda da göstermeye çalışacağım gibi, bu yüzü karaya boyanmış kişinin görevi ve anlamı üzerine türlü yorumlar bulunmaktadır. Ancak bu yorumlardan biri üzerinde önemle durulmaya değer. Avrupa'da Mayıs ayının baca temizleyicilerinin bayramı sayılan birinci gününde yüzlerini bacadan aldıkları kül ve isle boyamalarının ısıdan uğur almak için ateşe doğruca dokunmak gerektiği inancından çıktığı ileri sürülmüştür. Zaten Avrupa'da hele Noel törenlerinde önemli bir yeri olan baca, Anadolu'daki törenlerde de raslanan bir unsur-

dur. Nitekim Soma'da "bazı geceler delikanlılar çırallarla sokaklarda dolaşarak: «cungul cungul» diye bağırırlar ve bacalardan sarkıttıkları sepetlere her ev yemiş ve yiyecek koyarak onlara vermek zorundadır". (4) Bu türlü evleri dolaşarak yapılan geziler konumuzla da yakından ilgilidir, Anadolu'da değişik adlar alır ve Ahmet Kutsi Tecer adı geçen incelemesinde 'kış yarısı' töreniyle ilgili olduğunu, her evin kapısının önünde durup, çingirakla gürültüler çıkararak, yiyecek toplamaya' saya gezmek dendiğini belirtiyor.

Anadolu'da görülen köylü temsilleri arasında çoğunun sonu ölümlü biten oyunların benzerlerinin pek çok ülkede raslanabileceğini belirttiğinden sonra şimdilik bunun üzerine yakın ve bizimle ilgisi bulunan iki örnek vereyim.

Azerbaycan Türkleri'ni alalım. Nevruz da yeni yılda törenler içinde oynanan bir oyunda aynı unsurları buluyoruz. Arap oyunu gibi bu da çoğunluk gece oynanır. İki önemli kişisi vardır: köse ile hekim. Önce evleri dolaşırlar. Köse bir kürkü ters çevirip giymiş, arkasına bir kuyruk takmış, yüzüne bir sırtan yüzlük geçirmiş, kadın kılığında bir genç oğlandır. Çaldığı kapıları açmazlarsa ilgili evin başını on iki kızının kutsanacağını dileyerek, bir başka eve geçer. Buyur edildiği evde danseder. Yanındakiler çalgı çalarlar ve kafiyeli sözler söylerler. Son sözlerde köse yere düşüp ölür. Bunun üzerine hekim gelir, başında tersine dönük bir başlık, sağ elinde sopası ile köse'nin çevresindeki döşemeyi dörter. Sonra gider. Köse canlanmaya başlar. Köse'nin başındakiler ona türlü sorular sorarlar. O bütün sorulara 'Bana bir adak verin. Verirseniz sizi bir oğulla kutsarım, vermezseniz, on iki çocuğunuz olur' der. Ona tatlılar veya para verirler. Ayağa kalkar ve töreni bir dansla bitirir. Şurasını da belirtmek gerekir ki burada köse sakalsız kadın mı yoksa dolapçı kadın anlamına mı kullanılmıştır, bu incelemeciler arasında bir tartışma konusudur. (5)

İşte burada ölüp-tekrar dirilme ile eski yılın ölüp yerine yenisinin gelmesi canlandırılmaktadır. Karşımıza bir de yeni bir unsur çıkıyor, bu da öleni dirilten doktor. Aynı doktoru Almanya, İngilterede görülen bir çok köylü temsillerinde aynı görevle buluyoruz.

Bir de Balkan ülkelerinde, Tesalya, Makadonya, Trakya da yeni yılda oynanan bir temsili görelim. Bunda önemli 7 kişi vardır: Gelin, güvey, elinde yapma bir bebek tutan bir yaşlı kadın, bir yaşlı adam veya Arap, doktor, ve ayı, koyun veya kurt postu giymiş iki adam. Üzerlerinde büyük çingiraklar bulunur. Gelin kadın kılığında girmiş genç adamlardır. Arap veya yaşlı adam kadının canını sıkır. Güvey karışır, kavga çıkar, sonunda birisi ölür. Gelin veya yaşlı kadın yas tutar. Doktor çağrılır. Ölüyü diriltir. Bunun üzerine hekes danseder. Oyun önceleri yeni yılda oynanırken, şimdi bazı yerlerde 6 Ocakta, Yunanlılar

1 Mayıs'ta Trakya'daki Yunan ve Bulgarlar ise Paskalya'dan önceki büyük yortuda oynarlar. (6)

(1) J. G. Frazer, The Golden Bough: A study in Comparative Religion II 1900 sayfa 82.

(2) E.K. Chambers, The Mediaeval Stage, I 1903, sayfa 186.

(3) Ahmet Kutsi Tecer, Köylü Temsilleri, Ankara 1940.

(4) Avni Altın, 'Soma'nın bir esnaf köyü: Tarhala' Ülkü Ocak 19144.

(5) Ivar Lassy, The Muharrem Mysteries among the Azerbejan Turks of Caucasus Helsingfors 1916 sayfa 227-231.

(6) A.J.B. Wace and M.S. Thompson, The Nomads of the Balkans, New-York 1913 sayfa 138-139.

Düzeltilme: Geçen sayıdaki İslâm'da Dans adlı yazımda (7) nolu dip notu şöyle olacaktır: Rev. G.E. White 'The Shia Turks' Journal of Transactions of the Victoria institute, XL 1908, sayfa 236.

RESİM :

A. B. D. Resim Tarihinde Bir Gezinti

Bilge KARASU

Ay başında Türk-Amerikan Derneğinin açılan "9 nesilden beri Amerikan resim sanatı" adlı sergi, ilki 1771-72 yıllarında, sonuncusu da 1957 yılında yapılmış 76 resmi bir araya getirerek, A.B.D. resim tarihinin 185 yıllık bir döneminden örnekler gösteriyor.

Bu resimler Detroit Sanat Enstitüsündeki resimlerle Mr. Lawrence Fleischman'ın özel dermesinden seçilmiş. Sergiye ayrıca Arthur Fleischman ile William Poplack özel dermelerinden birer resim alınmış.

Önce resimlerin seçilişi üzerine bir şeyler söylenebilir. Bir Sanat Enstitüsü ile bir özel dermenin - ne kadar zengin olursa olsun eninde sonunda sınırlı sayılabilecek - resimlerinden yapılan bir seçme elbette 9 kuşaklık A.B.D. - Amerikada başka ülkeler, başka resimler de vardır, bu sergi yalnız A.B.D. ressamlarını bir araya getiriyor - resmini bütün yönleri ile gösteremez. Sergiyi düzenleyenlerin de böyle bir savı olduğunu sanmıyorum ama serginin adı böyle bir savı sezdirmiyor değil... Öte yanda neden 9 da -örneğin - 10 yahut 11 kuşak değil. Bunu, serginin tarih bakımından ilk ressamı olan Copley için yazılan satırlardan çıkarabilir miyiz? "Copley, Amerikanın ilk yerli dahisidir" deniyor. Başarılı bir ressam olduğunu ben de kabul ediyorum ama yerli olmıyan dâhiler ile yerli olan ama dâhi olmayanları da merak ediyorum doğrusu... Ressamların en yenileri, - Detroit Sanat Enstitüsü adına

Mr. E. P. Richardson'un yazdığına göre - birtakım eğilimleri temsil ettikleri için değil, güçlü bir kişilik gösterdikleri için bu sergiye alınmış. Çağdaş ressamlardan öncekilerin yalnız bir eğilimin temsilcileri oldukları için sergiye alındıklarını söylemek haksızlık olsa gerek. Onlarda da kişilik başat sayılırsa, bütün sınıflamalar gibi "9 kuşak" yahut "9 dönem" sınıflamasının biraz zorlama olduğu düşünülemez mi? Hele, yukarıda da dediğimiz gibi, serginin resim kaynakları, (A.B.D. gibi bir ülke söz konusu olduğu zaman), sınırlı sayılabilirse...

Sergide birtakım güzel resimler görüp sevineceğime, tutmuşum serginin adına, aından ötürü de kendine çatıyorum. Doğru... Ne var ki gösterilen resimler bir tek kişinin dermesinden seçilmiş olaydı bir şey denemezdi, her kişinin kendine göre beğenileri vardır, sevdikleri, sevmedikleri vardır. Ama iş biraz resmî olunca, hele araya sanat enstitüsü gibi kurumlar karışınca, sergiye verilen ad üzerinde durulur. Belki de yanılıyorum. Yanılıyorsam özürlilerim. Ama yalnız Türkçesi değil, "9 generations of American painting" diyen İngilizce adı da, bu serginin nasıl düzenlenmiş olabileceğini - daha sergi açılmadan önce - beni çok düşündürmüştü.

Mr. Richardson, önsözünde, bu resimlerde üç eğilim görülebileceğinden söz ediyor: Gerçekliğe bağlılık eğilimi, yalnızlık - gösterişli olmaktan kaçınma eğilimi ile düşüclük - hayalcilik eğilimi... Birleşik Amerika Devletlerinde resmin Avrupa resmine bağlılığı gözönünde tutulursa bu üç eğilimi Avrupa resminde de görebileceğimizi düşünürüz. Avrupa resmine bağlılık sözlerini yazarken bir değer yargısı vermiş olmak istemem. Ancak - hiç değilse bu sergide - konu bakımından olsun Amerika Birleşik Devletleri resminin Avrupa resminden ayrı özellikler taşıdığını göremediğimi söylemek istiyorum. A.B.D. ressamlarının yurtlarına, yaradılışlarına özgü tema'ları yoktur denemez, biliyorum Ama bu sergide bunlar üzerinde pek durulmamış gibi. Kişilikleri önemli sayılan genç ressamlar arasında ise Avrupadan uzaklaşma daha belirli oluyor. Ama onlar da yalnız kendi kişilikleri adına sorumlu tutulmuş...

Sergiyi 9 kuşağın da, A.B.D. resminin de dışında kalarak gezersek, seçilen resimlerin birçoğunun gerçekten güzel resimler olduğunu göreceğiz. Örneğin 1, 4, 5, 6, 10, 14, 16, 17, 19, 22, 27, 29, 30, 33, 34, 39, 45, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 75, 76 sayılı resimler üzerinde dururum ben. Ama başkaları başka resimler üzerinde durabilir. Bu seçme ancak kişisel bir eğilimi gösterir, unutmuyorum.

Bir de adlarını, resimlerini sergide gö-

remediklerimiz var. "Anlaşılan, bunlar ya "Amerikan" ressamı sayılmıyor, ya da 9 kuşak sınıflamasına sokulamamış" diyebilirdik ama öyle bir şey, düzenleyicilerin iyi

niyetinden kuşkulanmak olurdu. Enstitünün dermesi ile özel dermelerde bu ressamların resimleri yokmuş diye düşünelim, daha iyi olacak...

Toplu Sergiler

Kaya ÖZSEZGİN

Yeni mevsim dolu dizgin başladı. Bu yıl sergi salonları, toplu eserlerle kapılarını açtılar. Güzel Sanatlar Birliği Ankara'da ikinci sergisini, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin büyük salonunda düzenledi. 1908 de kurulan Birlik, o tarihten bu yana, yarım yüzyıllık bir zaman içinde birçoğu yurt dışında olmak üzere 93 sergi açmıştır. Bizde, büyük iddialarla kurulup az bir süre yaşayan sanat toplulukları göz önüne alınırsa Birlik'in uzun soluklu başarısı daha iyi anlaşılır.

Sergiye katılanlar çoğu ellisini aşkın yaşlı kuşağın sanatçıları. İçlerinde, Türk Sanatının sözü edildikte, adları ilkten anılan ressamlar var. Bunlar genç kuşağın aksine, sessiz sedasız çalışıp, ancak böyle sergilerde ara sıra yaşlıları arasına katılıyorlar. Bu kadarla da olsa, onların sanatlarını izlemek, eski eserleriyle yenileri arasında ilişkiler kurmak mümkün oluyor.

Sergide 17 ressamın 75 eseri yer almış: Akdik, Arkunlar, Aykın, Bereketoğlu, Çallı, Çizgen, Ecevit, Erkul, Güleriyüz, Karan, Onat, Özeren, Sözel, Sümer, Teoman, Toy ve Özel. İlkten dikkati çeken bir özelliği var serginin. Hemen bütün sanatçıları nature-morte ile paysage konularında eser vermişler. Sanat anlayışı yönünden de, serginin hiç de yararına olmayan "ortak" bir tutumu var. Bütün eserler çok sınırlı bir görüşün ürünleri. Bu yüzden de tabiatı aynı açıdan inceleyen resim kalabalığından iki-üç sanatçı sıyrılabilir. Çok ağır basan üslup özellikleri arıyor kişi. Biçimlerde, ışık-gölgede, renkte önemini yitirmeyen aşırı bir tabiat tutkusu eserlerin çıkış noktası oluyor. Bu, ikinci devre ressamlarının bugüne değin değişmeden devam eden tabiatçı görüşleri. Öncekilerin sanatını pek az ayrımlarla yürütüyorlar.

Arkunlar'ın sağlam bir çizgisi var. Bahkesir'e Bakış, bu yönden kuvvetli. Onat, aydınlık sarı ve yeşillerle örülmüş paysage'lar vermekte devam ediyor. Cihangir'den, iyiden iyiye başarılı. Çallı'nın renkleri daha donuk. Üstelik o cicili bicili, kalın çerçeveler içinde boğuluyordu. Karsan'ın nature-morte'u hacim yönünden dikkatimizi çekti.

Güzel Sanatlar Birliğinden sonra "Türk Ressamlar Cemiyeti" de Türk - Amerikan

Derneğinde oldukça zengin bir sergi açtı. Bu sergi derneğin Ankara'da ikinci sergisi. Eser yönünden daha doyurucu. Derneğin öyle uzun bir geçmişi yok. 1950 de kurulan derneğin adı önce "Ressamlar Derneği" iken 1956 da bu ad "Türk Ressamlar Cemiyeti" olarak değiştirilmiş. Burası önemli değil. Asıl önemli olan derneğin uzun bir zaman yaşayabilmesi. Dileğimiz bu.

Serginin gerçekten yerinde bir davranışı var. Bu ayrıca kılavuzda da belirtilmiş: Dernek, "yaş ve üslup farkı gözetmeden" ressamları bir araya toplamak; böylece, "Türk Ressamlarını ilgilendiren çeşitli sanat problemlerinin bütün meslektaşlarının hak ve menfaatlerini koruyacak şekilde halledilmeye çalışmak" amacıyla.

47 ressam katılmış sergiye. Kişiliğini bulmuş, başarılı eserler yanında, pek "yavan" birkaç resmin de bulunduğunu söyleyelim. Derneğin iyi niyeti, herhalde bu bir iki resmi sergi-dışı etmeye engel olamazdı. Dikkati çeken eserlerin başında, Acar'ın "Sünger Avcıları", Günal'ın dört figürlü "Kompozisyon"u, Saleri'nin "Piyano Etüdü", Kavruk'un "Figürlü Natürmort"u geliyordu. Acar'ın yerini bulmuş bir composition düşüncesi var. Günal eski yolu sürdürüyor. Artık Léger'den alacaklarını almış, kendi düzeniyle başbaşa. Kayıhan, non-figüratif yolu, çok renkçi bir anlayışla bağdaştıran resimlere vermiş kendini. "Kompozisyon"unda aydınlık renkler, çarpazlama kesişip bağlanıyorlar. Belir'in küçük resmini daha önce sergisinde görmüştük. Altınok'un üç resminden "Biskletli Çocuklar" daha başarılı. Yalnız arka plânı hallederken daha sâkin davranabilirdi. Berk, fırça darbeleriyle sağlanan yüzeyleri yalnız bir çizgi düzeni içine alıyor. Eski eserlerine çok yakın. Faruki'nin iki küçük mozaik panosu başarılı değil. Biçimler ve renkler gelişigüzel izlenimi uyandırıyor. Sarptürk, birbirini kesen geniş renk kuşaklarını figürlere uygulamakla iyi yolda. Ayataç ile Tanan ise sergiye katılmakla hiç de iyi etmediler gibime geliyor. Elif Naci'nin iki resmi birbirini yalanlıyor. "O Endişe" oldukça başarılı. Koyu ve açık tonların uyumu, bütünde yarattığı etki güzel.

Her iki topluluğa da daha nice başarılı sanat yılları dileriz.

FORUM İlân almağa başladı. İlân ve Reklâmlarınızı FORUM'a verin

HER YERDE VE DAİMA

Kavaklıdere Şarapları

KURULUŞU: 1929

Altın Köpük

İlk tabii Türk Şampanyası
Müessesemiz tarafından İstiharla
piyasaya arz edilmektedir.

ŞAMPANYA

DESER ŞARAPLARI

Tallı Sert Kırmızı - Porto tipi
Aperitif ve deser şarabıdır.

Tallı Sert Beyaz - Seri tipi

Aperitif ve deser şarabı olup yalnız başına veya soda ile içildiği gibi cin veya volka ile biraz limonsuyu karıştırılırsa Ankara, İstanbul sosyetesinde ve Kordiplomatik nezdinde meşhur olan KAVAKLİDERE KÖRTEYLİ yapılır.

KALİTE ŞARAPLARI

Vakot Domlasi Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, peynir, elma, fındık gibi kuru yemişler vesaire ile

Canhaya Yıldızı Beyaz, Sek

Tavuk, balık, midye, istiridyeye, istakoz, yumurta, peynir vesaire ile (Soğutulurak)

SOFRA ŞARAPLARI

Dikmen Kızı Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, peynir, elma, fındık gibi kuru yemişler vesaire ile

Ankara Kırmızı Beyaz, Sek

Tavuk, balık, midye, istiridyeye, istakoz, yumurta, peynir vesaire ile (Soğutulurak)

Ankara Kırmızı Beyaz, Dömisek

Pasta, şekerleme, tatlı ve meyveler ile (Soğutulurak)

SERİNLETİCİ SARAP

Lal Pembe

Soğutulduğu takdirde yalnız olarak veya yemeklerde meyva ile

(22801)

TUSTAV